

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА

ПРОБЛЕМИ НА СПЕЦИАЛНИТЕ
БИБЛИОТЕКИ

УСВЕРНЕНСТВВАНЕ НА БИБЛИОТЕЧНО-БИБЛИОГРАФСКАТА
ДЕЙНОСТ

Тематичен сборник

1986

София, 1987

РЕДАКЦИИНА КОЛЕГИЯ:

н.д.и.к., проф., к.п.н. Е. Савова (отг.редактор),
ст.н.с. В.Ковачев, н.с. М.Аргирова, н.с. Д.Атанасова,
к.филол.н. Н. Казански

ПРОБЛЕМЫ СПЕЦИАЛЬНЫХ БИБЛИОТЕК

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БИБЛИОТЕЧНО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Тематический сборник 1986

Редколлегия: проф. Е.Савова (ст.в.ред.), ст.н.с. В. Ковачев,
н.с. М. Аргирова, н.с. Д. Атанасова, к.филол.н. Н. Казански
София, БАН, 1986

LES PROBLEMES DES BIBLIOTHEQUES SPECIALES

LE PERFECTIONNEMENT DU TRAVAIL DE BIBLIOTHEQUE ET DE
BIBLIOGRAPHIE

Recueil thématique 1986

E. Savova (redacteur en chef), V.Kovatchev, M.Argirova,
D. Atanassova, N. Kazansky

Sofia, Academie bulgares des sciences, 1986

СЪДЪРЖАНИЕ

Елена САВОВА. Международно научно сътрудничество на Централна библиотека на БАН	9-46
Мария АРГИРОВА-ГЕРАСИМОВА. Ползуване на периодични-те издания, получавани по валутен път от несоциалис-тическите страни, в библиотечната система на Българската академия на науките	47-124
Никола КАЗАНСКИ. Договорът в международния книго-обмен на българските библиотеки	125-143
Лазарина СТАНИШЕВА и Радка ПЕЙЧЕВА. Нови моменти в системите за библиографски подбор и компилектува-не на библиотечните фондове	144-161
Цветана СТАЙКОВА и Цанка КОЛАРОВА. Внедряване на съветската Библиотечно-библиографска класификация в практиката на Централната библиотека и библиотеч-ната мрежа на БАН - проблеми и перспективи	162-174
Николай ЧОБАНОВ. Методическа помощ по внедряване на съветската ББК в библиотечната система на БАН	175-185
Даниела АТАНАСОВА. Лингвистично конфигуриране на автоматизирани библиотечни системи. Концепция за информационнотърсещите езици на автоматизирана система за управление на книгите в Централната библиотека на БАН	186-211
Цветана СТАЙКОВА. Същинност на персоналната литера-туроведска библиография и основни постановки при съставянето ѝ	212-261

Георги АНГЕЛОВ. Появата на нови научни списания като показател за предметната динамика в дисциплините /емпирично изследване/	262-279
Александър КАЗАНДЖИЕВ. Състояние и проблеми на българската терминология в областта на библиотекознанието и библиографията	280-307
Б.Н. ЦВЕТКОВ. Актуални теоретические и практические проблемы для повышения эффективности и качества работы по комплектованию библиотечных фондов иностранной научной литературой ...	308-312
П.И. ЕГОРОВ. О некоторых теоретических аспектах разработки сводного профиля комплектования Библиотеки АН СССР	313-322
И.В. ОЗОЛИНГ. Международный книгообмен библиотек и учреждений Академии наук СССР и Академий наук союзных республик на современном этапе....	323-328
Ф.Г. КОЗЛОВСКАЯ. Некоторые особенности международного книгообмена с научными учреждениями США	329-332
Б.М. КОРОТКИНА. Роль библиографической работы в комплектовании фондов Библиотеки АН СССР материалами зарубежных научных конгрессов ...	333-340
Л.М. КАРАМЬШЕВА. Конкурс рационализаторских предложений в Библиотеке Академии наук СССР...	341-348
НАШИТЕ АВТОРИ	349-350

СОДЕРЖАНИЕ

Елена САВОВА. Международное научное сотрудничество Центральной библиотеки БАН	9-46
Мария АРТИРОВА-ГЕРАСИМОВА. Пользование периодических изданий, получаемых валютным путем из социалистических стран, в библиотечной системе Болгарской академии наук	47-124
Никола КАЗАНСКИ. Договор в международном книгообмене болгарских библиотек	125-143
Лазарина СТАНИЛЕВА и Радка ПЕЙЧЕВА. Новые моменты в системах библиографического подбора и комплектования библиотечных фондов	144-161
Цветана СТАЙКОВА и Цанка КОЛАРОВА. Внедрение советской библиотечно-библиографической классификации в практику Центральной библиотеки и библиотечной сети - проблемы и перспективы	162-174
Николай ЧОБАНОВ. Методическая помощь по внедрению советской ББК в библиотечную систему БАН	175-185
Даниела АТАНАСОВА. Лингвистическое обеспечение автоматизированных библиотечных систем. Концепция об информационно-поисковых языках автоматизированной системы управления книгами в Центральной библиотеке БАН	186-211
Цветана СТАЙКОВА. Сущность персональной литературоведческой библиографии и основные положения ее составления	212-261

Георги АНГЕЛОВ. Появление новых научных журналов – показатель предметной динамики научных дисциплин ...	262-279
Александр КАЗАНДЖИЕВ. Состояние и проблемы терминологии в области библиотековедения и библиографии	280-307
Б.Н. ЦВЕТКОВ. Актуальные теоретические и практические проблемы для повышения эффективности и качества работы по комплектованию библиотечных фондов иностранной научной литературы	308-312
П.И. ЕГОРОВ. О некоторых теоретических аспектах разработки сводного профиля комплектования библиотеки АН СССР	313-322
И.В. ОЗОЛИНГ. Международный книгообмен библиотек и учреждений Академии наук СССР и Академий наук союзных республик на современном этапе	323-328
Ф.Г. КОЗЛОВСКАЯ. Некоторые особенности международного книгообмена с научными учреждениями США	329-332
Б.М. КОРОТКИНА. Роль библиографической работы в комплектовании фондов Библиотеки АН СССР материалами зарубежных научных конгрессов	333-340
Л.М. КАРАМЫШЕВА. Конкурс rationalизаторских предложений в Библиотеке Академии наук СССР....	341-348
НАШИ АВТОРЫ	349-350

S O M M A I R E

Eléna SAVOVA. Collaboration scientifique internationale de la bibliothèque centrale de l'académie Bulgare des sciences	9-46
Maria ARGUIROVA-GUERASSIMOVA. L'usage des périodiques reçus contre devises des pays non-socialistes au système des bibliothèques de l'académie Bulgare des sciences	47-124
Nikola KAZANSKY. Le contrat dans l'échange international de publications des bibliothèques bulgares	125-143
Lazarina STANICHEVA, Radka PEYTCHEVA. De nouveaux moments dans les systèmes de sélection bibliographique et d'acquisition des fonds de bibliothèque	144-161
Tsvetana STAYKOVA, Tsanka KOLAROVA. L'implantation de la classification soviétique des livres dans la pratique de la bibliothèque Centrale et le système des bibliothèques de l'académie des sciences - problèmes et perspectives	162-174
Nikolai TCHOBANOV. L'aide méthodique à l'implantation de la classification soviétique des livres dans le système des bibliothèques de l'Académie bulgare des sciences	175-185
Daniela ATANASSOVA. Le software linguistique des systèmes automatisés de bibliothèque. Conception des langues de recherche d'information d'un système automatisé de gestion des livres à la Bibliothèque centrale de l'Académie bulgare des sciences	186-211
Tsvetana STAYKOVA. Le fond de la bibliographie personnelle de littérature et les formulations de base à son élaboration	212-261

Gueorgui ANGUELOV. L'apparition de nouvelles revues comme indice du dynamisme thématique des disciplines scientifiques	262-279
Alexandar KAZANDZHIEV. L'état et les problèmes de la terminologie dans le domaine de la bibliothéconomie et de la bibliographie	280-307
B.N. TSVETKOV. Problèmes actuels de théorie et de pratique concernant l'efficacité et la qualité de l'activité lors de l'acquisition des fonds de la bibliothèque d'ouvrages scientifiques étrangers	308-312
P.I. EGOROV. Sur certains aspects de l'élaboration du profil général d'acquisition de la bibliothèque de l'académie des sciences de l'U.R.S.S.	313-322
I.V. OZLING. L'échange international de publications des bibliothèques et des institutions de l'Académie de l'U.R.S.S. et des académies des républiques soviétiques à l'étape contemporaine	323-328
E.G. KOZLOVSKAYA. Quelques particularités de l'échange international de publications avec les institutions scientifiques aux Etats-unis....	329-332
B.M. KOROTKINA. Le rôle du travail bibliographique pour l'acquisition des fonds de la bibliothèque de l'Académie des sciences de l'U.R.S.S. de matériaux des congrès scientifiques à l'étranger	333-340
L.M. KARAMICHEVA. Concours sur les propositions de rationalisation dans les bibliothèques de l'Académie des sciences de l'URSS	341-348
NOS AUTEURS	349-350

Елена Савова

МЕЖДУНАРОДНО НАУЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО
НА ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА НА БАН

Сътрудничеството между библиотеките от всички страни в света има голямо значение за размината на бърза и своевременна информация относно притежаваната от тях и необходима за читателите литература.

В миналото библиотеките се ограничаваха само с договори за международно междубиблиотечно заемане, споразумения за предоставяне на библиографски справки и библиотечни услуги, обмен на библиотечния опит – сътрудничество при квалификацията на кадрите и др.

В международните отношения днес се изискват по-съвършени технически способи на сътрудничество – преди всяко общо ползване на компютърни данни или участие в изградени комуникационни компютърни мрежи, свързани с автоматизирани търсещи системи и пр.

Използването на изчислителната техника в настояще време увеличава възможностите за обработка на информациата, разпределение на ресурсите и систематизирането им на международно ниво.

Тези нови изисквания налагат много въпроси, свързани с общественото развитие като цел, с взаимодействието между науките, производството и икономиката. Налага се нуждите да бъдат удовлетворявани по пътя на международното сътрудничество на библиотеките, които са отговорни за удовлетворяване на

потребностите на читателите. Факт е, че нито една страна, колкото и голяма и мощна да е тя, колкото и добре развити библиотеки и информационни служби да има, не може да събира и обработва цялата необходима на потребителите писмена документация.

Самото възникване на библиотеките е международно явление. Тяхното съществуване е резултат на необходимостта от обмен и ползване на писмените документи за научни открития, за внедрявания в практиката на постижения, резултат на научно-техническата революция. Този процес сближава учените и специалистите, независимо от националните граници.

Много примери за сътрудничество в тази област са достатъчно добре документирани в литературата и историята на библиотеките през последните години.

Развитието на международното сътрудничество и обстоятелството, че нашият свят става все "по-малък" се отнася и за библиотеките, тъй като те, особено научните библиотеки, каквато е ЦБ, стават елементи на световни регионални мрежи или системи.

x

x

Поради това именно Централната библиотека на БАН се стреми да използува опита на другите библиотеки и да се развива като система, включена към изградените национални

и международни информационни системи.

А изграждането на Единната библиотечна система в НРБ чрез утвърдените "Основни положения"¹ за организирането ѝ, има важно политическо, икономическо, научно и културно значение. Бе осъществена мечтата на поколения библиотечни работници, полагали усилия за изграждането на Националния библиотечен фонд и неговото най-рационално използване и съхраняване. Този документ посочи техните взаимни функции и задължения в национален обхват.

Единната библиотечна система, в която влизат: Народна библиотека "Кирил и Методий" – ръководител на ЕБС, Централна библиотека на БАН, УБ на СУ, Централна научно-техническа библиотека към КНТИ, Централна медицинска библиотека, Централна селскостопанска библиотека и окръжните библиотеки в страната, обедини всички тези библиотеки, които имат своите сложни вътрешни и междуведомствени връзки, многообразни спосobi на централизация и целенасочена специализация, осъществи по-рационално ръководство и възможност за творческо сътрудничество помежду им.

Централната библиотека на БАН заема важно място в Единната библиотечна система. Нейни специалисти участвуват най-действащо в цялостната работа на ЕБС. Така напр. Директорът на Централната библиотека на БАН е член на Съвета на директорите, нейни представители участвуват към комисии, изгра-

^{1/} Постановление № 2 на МС от 20.I.1970 г. – Библиотекар, 1970, № 2, 1-5.

дени към този Съвет: по компилкуването на Националния библиотечен фонд, по международния книгообмен, по развитие на библиографията и пр. Освен това Централната библиотека на БАН участва в съвместни национални и международни конгреси, конференции, симпозиуми, съвещания и др., на които се обсъждат проблемите на библиотечното дело.¹

Солидна национална база – сътрудничеството на научните библиотеки в НРБ, осигурява възможност за творческо използване на чуждия опит, за осъществяване на международното сътрудничество, което има важно значение за развитието и качественото издигане на информационните функции на библиотеките.

Комплексният характер на научно-изследователската работа, която БАН провежда в своите институти и научни звена, определя и международните връзки на Централната библиотека на БАН. Той се изразява в следните основни направления:

Размяна на литература между научни библиотеки, институти, университети, издателства и пр. по линия на книгообмена;

Участие в международни конференции, конгреси, симпозиуми и др., посветени на проблемите на библиотечното, библиографското и информационното дело;

Размяна на специалисти и обмен на опит между библиотеките.

1/ Напр. След 1970 г. за отбележване са следните съвместни дейности: Национално съвещание, Седми разширен пленум на Комитета за култура "За издигане социалната роля на библиотеките", 10 януари 1986 г.

Международен книгообмен чрез Централната библиотека на БАН

Международният книгообмен е едно от важните средства за разширение и укрепване на връзките между учените. Обмината на трудовете им увеличава обема на научната информация, развива и разширява обсега на научните идеи. Книгообменът разрешава две основни задачи: от една страна осигурява на научните работници от дадена страна необходимата чуждестранна литература – книги, списания, информационни издания, микрофилми, микрофоти и пр., а от друга прави достояние на чуждестранните научни институти научни постижения и открития в книги и други форми на националната писмена продукция.

Значението на книгообмена е било осъзнато напълно от нашите предшественици в библиотеката на Българската академия на науките. Нещо повече, голяма част от нейната история до 9.IX.1944 г. представлява история на нейните книгообменни връзки.

Така още с основаването на БАН като Българско книжовно дружество на 1 октомври 1869 г. (ст.ст. 12 октомври) в Браила, Румъния, когато България е била все още под османско иго, Първият устав на БКД¹ определя задачите на бъдещата библиотека към научното дружество. В чл.5 се казва:

1/ Устав на Българското книжовно дружество. Браила, 1869. 22с.

"Дружеството ще си има библиотека, която ще се обогатява постепенно, като изпърво ще набавя по едно тяло от такива именно списания, вестници и пр. на разни езици, от които ще има нужда за пълното извършване на своите действия и дела, както и такива, в които се говори особено много за българския народ и отечество. Освен това, Дружеството ще се старае, по възможност, да набави за тази библиотека и по едно тяло най-малко от всичките книги, вестници и пр., които са излезли досега и излизат по български".

Но тъй като дружеството разполагало с твърде оскудни средства и почти нямало възможност да закупува книги, то за компилектуване и попълване на библиотечната сбирка прибегвало главно до даренията и книгообмена. Така още в момента на своето основаване Българското книжовно дружество установява книгообменни връзки с академии и научни дружества в чужбина, от които получава издания в замъка на своето "Периодическо списание"¹, което започва да излиза от 1870 г. Така се слага началото на активен книгообмен, който допринася за популяризирането на БКД и неговото списание, както и за библиотечното компилектуване. Освен това започва редовното статистическо читане на книгообмена в сп. "Летопис на БКД"², като във всяка книжка се дава броят на обменните връзки и броят на получаванието периодични издания, а по-късно на книгите и дисертационните

1/ Периодическо списание на БКД в Браила. Т. I, кн. 1-12, 1870-1876 г. Браила.

2/ Летопис на БКД. I-XI, 99- 1911 г. и Летопис на БАН. I-XXV, 1911-1944. С. БАН, 1911-1944 г.

те. Когато издателската дейност на БАН се засилва с публикуването на периодични сборници: "Сборник за народни умотворения и народопис 1889" и "Сборник на БАН" 1913 г. и др. това допринася за разширяване на международния книгообмен на дружеството.

Статистическите данни, публикувани редовно в "Летопис на БКД" и "Летопис на БАН" показват, че през този период БАН има обменни връзки с научни учреждения от много страни, като срещу своите научни трудове получава безплатно изданията на академии, университети, институти и др. от целия свят. По този начин Академията разширява и задълбочава връзките със световните центрове на научна мисъл. Особено значение за БАН и за българската наука въобще имат активните книгообменни връзки с Русия и по-късно със СССР.

Ж

Ж Ж

В резултат на социалистическата революция у нас политическият, икономическият и културният живот на нашата страна коренно се измени. Пред БАН се откри възможността да бъде преобразувана по подобие на АН на СССР, в научно учреждение от социалистически тип. Началото на това преустройство бе положено със Закона за БАН от 1.II.1947 г.¹. Според него

1/ С., БАН, 1947. 13 с.

БАН стана най-висшето научно учреждение в нашата страна, с ранг на министерство, подчинено пряко на Министерския съвет на НРБ.

При защитата на закона за БАН във ВНС, Г. Димитров определя задачите и бъдещето развитие на академията "като най-висш научен институт в нашата страна, призван да служи на народа, на народното стопанство и народната култура в нашата страна"¹.

Въз основа на държавния акт от 1947 г. възникват и субективните предпоставки БАН да тръгне по социалистически път – като съчетава в единство държавното и общественото начало.

По най-ведущите научни направления: физика, химия, математика и др., се създават институти, а съществуващите към различни ведомства институти и музеи като: археологическият институт с музей; етнографският институт с музей; археологически, зоологически институти и др. се присъединяват към БАН.

Този процес ускори и развитието на Централната библиотека на БАН, която пое изграждането на библиотечната система на БАН, с възложената ѝ отговорност да осигурява централно всички библиотеки към институтите (към днешна дата 50) с необходимата им литература. Един от важните фактори при изпълнението на тази задача бе да се централизира и развие книгообменът на БАН с всички академии, университети,

дружества, библиотеки към издателства и пр.

В този процес на коренно преустройство ръководството на Българската академия на науките се опря на богатия опит на Академията на науките на СССР, а пролетарският интернационализъм, в духа на който се развиват всички наши братски връзки, стана идеяна основа на взаимоотношенията между българската и съветската наука.

Неотложните и най-близки задачи, които следваха да бъдат решени от БАН, бяха: преди всичко обединяването на българските учени за включване на българската наука в социалистическото строителство на нова България и обучаване в кратки срокове на кадри, без които по-нататъшното развитие на българската научна мысъл бе немислимо.

С голяма радост бе посрещнато предложението на председателя на АН на СССР тогава, акад. В. Комаров, виден учен-ботаник, до ръководството на БАН за възстановяване на прекъснатите научни връзки между Академията на науките на СССР и Българската академия на науките. В писмото му до БАН от 28 Февруари, 1941 г. четем:¹ "Съветската академия реши да изпраща на Българската академия на науките своите многообразни издания".

Първата стълка бе направена през февруари 1945 г. на срещата на акад. Д. Михалчев² в Москва, тогава посланик на България в СССР, избран от Общото събрание на 14 януари

^{1/} Г.Димитров. Съчинения, т. 13, 1955, с.18

^{1/} Работническо дело, № 139, 1 март 1945.

^{2/} НА на БАН, ф. 1 сп. 1 а, арх.с.1, л.8.

1945 г. във временното ръководство на БАН, с акад. В. Комаров. На тази среща акад. Д. Михалчев поискава помощта на съветските учени и институти при преустройството на БАН.

Акад. В. Комаров връчва на акад. Д. Михалчев ценни дарове за БАН и прочутия паметник на българската писменост: "Изборник великого княза Святослава Ярославича 1073 года". Издаден е от член на учредителя общества любителей древней письменности Тимофея Саввича Морозова. Петербург. 1880. X, 266 с. и богато илюстрирано издание "Византийские Эмали". Собрание Звенигородского. История и памятники византийской эмали, сочинение Никодима Павловича Кондакова. С.Петербург, 1892, 394 с.

Централна библиотека на БАН пази тези книги като първи свидетелства за възстановяването на книгообменните връзки с великата страна на съветите.

Тази гръжда на Президиума на АН на СССР, проявена в един тежък момент за съветските народи /Беликата Отечествена война 1941-1945 г. не бе завършена/ има решаващо значение за българската наука и особено за развитието на библиотеката на БАН.

Едновременно с гръждата за създаване на нови институти, ръководството на БАН отделяше голямо внимание за развитието на библиотеката и за нейното планомерно комплектуване със съветска литература. Не бе случайно това, че още в първата група научни работници, изпратени през 1949 г. на специализация в СССР, бе включен и библиотечен специалист.

С решение на Управителния съвет на БАН, прог. от 11 април 1949 г., Елена Савова - тогава уредник на библиотеката на БАН, е изпратена на специализация в СССР, за да изучи устройството и развитието на библиотечното дело в СССР и по-специално структурата на управлението на библиотеките на АН СССР, като ѝ се възложи и специално поръчение "да уреди въпроса за набавянето в библиотеката на БАН на съветска научна литература от различни отрасли, да доуреди въпросите на размяна на научни издания между нашата академия и Съветската академия на науките"¹.

Е. Савова подписа и първия документ с библиотеката на АН на СССР.

Ръководството на БАН и лично акад. Т. Павлов, тогава председател на БАН, отдават голямо значение на този договор за размяна на литература. Акад. Т. Павлов отправя две писма с благодарност към Президиума на АН на СССР за готовността да ни изпращат литература - съветската научна мисъл. Ето и писмата:

Писмо на председателя на БАН академик Т. Павлов до изпълняващия длъжността директор на библиотеката на АН на СССР в Ленинград Д. Лебедев за сътрудничеството между библиотеките на БАН и АН на СССР

10 януари 1950

^{1/} НА БАН, ф.1, оп.1, а.с. 45, л.47.

Др. Лебедев.

Разрешете да Ви благодаря за оказания радушен прием на нашия директор др. Е. Савова в научната й командировка.

От името на Българската академия на науките и лично от мое име благодаря също на председателя на Академията на науките на СССР и лично на Вас за подписаното приятелско споразумение между библиотеките на нашите академии.

Това споразумение е ценен принос за укрепването на приятелските връзки между народите на СССР и българския народ. Обещаваме от своя страна да изпълним всички поети от нас по този повод задължения.

Благодаря Ви също така за ценната научна помощ, оказана от Вас на др. Савова при обсъждане на плана за съставяне на библиография на нашия незабравим вожд Георги Михайлович Димитров¹.

Председател на Българската академия
на науките:

Академик Т. Павлов

Писмо на председателя на БАН академик Т. Павлов до Президиума на АН на СССР във връзка с дадената на директора на библиотеката на БАН възможност да се запознае с организацията на библиотечното дело при АН на СССР

20 януари 1950 г.

Другарю Светайло,

Във връзка с научната командировка на др. Елена Савова в библиотеките на Академията на науките на СССР позволете ми да изкажа от името на Българската академия на науките, както и лично от мое име дълбока благодарност на председателя на Академията на науките на СССР и лично на Вас за оказания й толък прием и за грижите за нея по време на пребиваването й в СССР. Като е посетила всички библиотеки на Академията на науките др. Савова е можала непосредствено да се запознае с богатия опит на библиотечното дело във вашата велика страна.

Подписаното освен това приятелско споразумение за размяна на издания е за нас най-голяма културна придобивка и още едно доказателство за толпото, приятелско отношение към нас на съветските научни работници.

От друга страна, бидейки в пряк допир с богатия опит на вашите библиотеки, др. Савова ми заяви за твърдото си решение да следва вашия пример, като използва широко вашия опит в още скромното библиотечно дело у нас и да го организира на основата на единствено правилната марксическа наука, като го постави в услуга на трудещите се в нашата родина.

Председател на Българската академия на науките: Академик Т. Павлов

^{1/} Българо-съветски отношения и връзки. 1944-1958. С., БАН, 1981, с. 387.

^{1/} Българо-съветски отношения и връзки. 1947-1958. С., БАН, 1981, с. 388

Така още с възстановяването на връзките между академите, съветската академична книга получи бързо разпространение и стана настолна за българските учени, голяма част от които получиха образоването и подготовката си в съветските университети и академии и научно-изследователски институти.

В своето възходящо развитие като най-висше научно учреждение в страната, БАН премина няколко етапа, всеки от които бележи по-висока степен на сътрудничество и сближаване както със СССР, така и със страните от социалистическата общност.

Подписаните преки договори между БАН и АН на СССР /1957, 1968, 1975 и др./ показват как са се разширявали научните връзки при решаването на основни научни проблеми, които интересуват не само нашата страна, но и всички социалистически страни. Тези документи уреждат и въпроса за размяната на литература: "Да обменят всички свои издания веднага след излизането им от печат".

Колко голямо значение се отдава на книгообмена от двете страни показва фактът, че в Плана за културно сътрудничество между НРБ и СССР за 1957 година още в първия дял "Сътрудничество в областта на науката" има няколко точки, които третират изключително въпроса за обмен на литература:

По т.7 Централната библиотека при БАН и библиотеките на съветските академии (поименно се изреждат), ще обменят по договор всички свои издания.

По т.8 "Централната библиотека на БАН от една страна и библиотеката на Академията на науките на СССР ще разменят

литература за временно ползване".

По т.9 "Страните ще разменят сведения за намирашите се в техните архиви и библиотеки материали, интересуващи другата страна. При поискване ще се изпращат микрофили от тях".

По т.11 "Академите на двете страни ще си оказват помош за установяване връзки с научни учреждения, архиви и библиотеки не влизащи в състава на академите".

Това даде още по-голям тласък на сътрудничеството и укрепи още повече нашите братски връзки.

Централната библиотека на БАН разшири значително своите книгообменни връзки не само с учреждения и библиотеки на АН на СССР, но и с много други научни институти, с изданията на академите на науките на съюзните републики. В резултат на тази високо отговорна съвместна дейност между българските учени и библиотечните специалисти, БАН притежава днес най-пълната колекция "Академика - СССР", която представлява 33% от общия книжен фонд на БАН, възлизъл на 1 615 498 тома, при ежегоден прираст от 4857 заглавия в 7508 тома книги и 2420 заглавия в 4151 течения периодични издания съветска литература.

Следната таблица показва нагледно придобитото от БАН чрез книгообменните връзки със СССР.

Голям интерес проявява ЦБ на БАН към изданията на академите на съюзните републики, с някои от които са установени връзки още след победата на Великата октомврийска революция. Това са Украинската академия на науките - Киев, с

КНИГООБМЕННИ ВРЪЗКИ НА БАН СССР СССР

/край на 1986 г./

Академии	Академични институти	Универс.	Научни и-ти	музеи	науч.	редак-	дру-
		б-ти	галерии	цик	цик	цик	цик
Москва и Ленинград	2	27	7	79	4	7	8
РСФСР	2	9	15	30	-	-	23
Съюзни републики	18	28	21	39	4	1	-
Всичко:	22	64	43	148	8	8	9
					Всичко:	355	

От тези връзки БАН обменя, при общ годишен прираст
издания: книги, периодични издания.

която БАН е установила връзки още през 1925 г., Белоруска-
та академия на науките, Минск, от 1929 г. и Комунистичес-
кия университет "Я.М.Свердлов", Москва от 1926 г.

Българската академия на науките проявява голям инте-
рес и към изданията на останалите съюзни академии и техни-
те институти, с които са установени книгообменни
връзки непосредствено след 9.IX.1944 г. и на които се изпра-
щат всички издания на БАН, например Грузинската академия на
науките – Тбилиси, академията на Латвийска ССР – Рига, Ли-
товска ССР – Вилнюс, Естонска ССР – Талин и др. Особено пло-
дотворни са връзките с Академията на Азербайджанската ССР –
Баку с Академията на Киргизката ССР – Фрунзе, с АН на Армен-
ската ССР – Ереван, АН на Молдавската ССР – Кишинев, Сибир-
ски филиали на АН на СССР в Новосибирск и др.

От Всесъюзния институт за научна и техническа инфор-
матия /ВНИТИ/ и Института за научна информация по общест-
вени науки /ИИОН/ получаваме реферативни и информационни
издания, в които се отразява не само съветската наука и
техника, а и световната наука. Това са единствените учреж-
дения в света от този ред, чиято огромна информационна дей-
ност тласка напред развитието не само на съветската, но и
на науката в другите страни. Днешната научноизследователска
продукция би била немислима без тези издания и взаимния об-
мен между учените.

Освен с академичните учреждения, БАН има трайни

творчески и книгообменни връзки с много съветски университети. На първо място стои Московският университет "М.В.Ломоносов", в който хиляди български специалисти и учени получават своето образование, с Държавната библиотека "В.И.Ленин" в Москва и др. От тези институти се получават най-редовно много ценни трудове, списания, микрофилми и др., а също така много редовно се доставят книги за временно ползване по международното книгоизаемане.

Централната библиотека на БАН разполага с богат фонд от микрофилми на много ценна съветска научна литература, която не е била набавена в оригинал. Благодарение на микрофилмовите апарати, ксероксите и апаратите за разчитане на филмите нашите научни работници използват и тази форма, за да се сдобият с монографични трудове, статии и списания, доклади и др., от СССР, които липсват в нашия книжен фонд.

Особено ценни са възможностите, които съветските библиотеки ни дават с използването на международната междубиблиотечна заемна служба /МБЗ/. Това, за което е мечтал Ленин за Съветския съюз, днес е достъпно и за страните от социалистическата общност, които се ползват от съветското книжовно богатство. По този начин само за няколко години БАН получи от СССР над 1500 тома книги.

Интеграционната насока на българската наука със съветската намери израз в чл. 2, т.4, от Устава на БАН 1973 г., с., БАН, 1973, с. 20, който гласи:

"БАН извързва най-тясна координация, коопериране и интегриране с науките на Съветския съюз и академите на

науките на другите социалистически страни" – и задължава Централна библиотека на БАН да участва в най-активно във всички мероприятия, като посочва най-новата литература по въпросите, които се обсъждат".

Интеграцията между БАН и научните учреждения в СССР и разработката на съвместни научноизследователски задачи задължават специалните библиотеки на БАН да установят още по-тесни контакти със съответните библиотеки, за да бъде осигурена необходимата библиотечна информация на учените, разработващи проблеми по линията на СИВ или по двустранни договори. Сътрудничеството между библиотеките има за резултат използването на богатите книгохранилища на съветските библиотеки, които имат многовековна история и богати уникални фондове в различни области на науката за нуждите на нашата наука.

Централната библиотека на БАН работи в твърде тясно сътрудничество с библиотеките и на другите социалистически страни: Германската демократична република, Куба, Монголската народна република, Полската народна република, Румънската социалистическа република, Социалистическа република Виетнам, Социалистическа федеративна република Югославия, Унгарската народна република, Чехословашката социалистическа република. Оключенияте сногодби за съвместна разработка на голим брой научноизследователски проблеми между БАН и академите на тези страни в рамките на СИВ задължават библиотеките да поддържат широк книгообмен помежду си на базата на цялата академична продукция. В резултат на тази договореност БАН по-

лучава по един екземпляр от всяка тяхна публикация, като изпраща съответно и своите издания. По този начин Централната библиотека стана център на академичната литература от социалистическите страни, поради което може да обслужва с тази литература не само научните работници от академията, но и в национален мащаб, а дори и научните работници в чужбина.

Научното сътрудничество между социалистическите страни навлезе през последните години в качествено нов етап на развитие – социалистическата интеграция. Процесът на интегриране на научните изследвания е закономерен и е резултат на изграденото тясно взаимодействие между социалистическите страни в политиката, икономиката, културата, военната област, който процес води до създаването на единен интернационален, стопански, научен и технически комплекс, а в перспектива – и до единна социално-политическа общност.

Всестранната интеграция със страните от СИВ е не само българско явление, тя е обективна закономерност в развитието на социалистическата общност.

Следната таблица нагледно илюстрира връзките на Централната библиотека с научните учреждения от социалистическите страни.

Научното сътрудничество на Централната библиотека на БАН с академии, университети, институти и други организации в капиталистическите страни се разви особено много през последните 20 години и се отрази благоприятно върху разширяването на книгообмена с библиотеките на значителен брой науч-

МЕТОДИЧНИ ВЪРЗКИ НА БАН С ИНСТИТУТИ В СОЦИАЛИСТИЧЕСКИТЕ СТРАНИ ПРЕЗ 1986 г.

Страна	Акад. и-ти	БУЗ	Научни и-ти	Музей	Б-ки	Дружес- тва	Редак- ции	Други	Всичко
ГДР	14	27	57	10	15	5	5	8	19
Куба	1	8	3	12	1	3	1	4	33
МНР	1	–	–	–	–	–	1	–	2
ПНР	6	50	29	15	17	14	28	6	109
РСР	3	7	7	45	22	7	6	12	175
СРВ	–	–	–	7	1	1	–	–	9
СФРЮ	8	16	56	64	39	7	55	20	264
УНР	1	16	29	15	23	6	1	2	93
ЧССР	2	40	38	10	22	15	2	2	144
Общо	36	164	219	178	140	59	98	54	41995

ни институции, с които съществуваха дългогодишни връзки, напр. с Баварската академия на науките от 1895 г., Академията на естествените науки във Филаделфия от 1918 г., Института за славянски изследвания при Университета в Париж от 1921 г. и др.

В момента Централната библиотека на БАН поддържа особено оживени книгообменни връзки с Националната библиотека в Париж, Британска в Лондон, Държавната библиотека в Западен Берлин и други, които особено ни съдействуват по МИЗ. Следната таблица дава нагледно резултата от книгообмена на БАН с тези библиотеки.

Така, благодарение на книгообмена, Централната библиотека на БАН притежава богати и системно компилектувани основни фондове от българска, съветска и чуждестранна литература – книги, периодични издания и специални сбирки от препринти, отпечатъци, ноти и други материали, които съдържат цenna научна информация.

Международно сътрудничество с академичните библиотеки от социалистическите страни

Решенията на Февруарския пленум ни учат, че за да повишаваме непрекъснато ефективността от нашата работа, да набавяме, творчески да обработваме и да предоставяме литературата за когото тя е предназначена се наложи да потърсим и международно сътрудничество, което има важно значение за развитието и качественото издигане на информационните функции.

КНИГООБМЕНИ ЧРЪЗИ НА БАН С ИНСТИТУТИ В КАПИТАЛИСТИЧЕСКИТЕ СТРАНИ ПРЕЗ 1986 г.

Страна	Академии	Научни и-ти	БУЗ	Други	Редакции	Музеи	Библиотеки	Други	Общо
Англия	1	31	24	52	13	6	13	3	143
ГФР	5	42	58	65	28	10	24	-	232
Италия	8	76	87	16	29	14	9	5	244
САЩ	8	59	109	32	19	12	17	17	273
Франция	8	54	33	38	41	15	11	38	212
Япония	1	27	29	20	2	3	6	1	89
Общо	31	289	340	223	152	50	80	64	1193

ции на библиотеките, което е напълно в съзвучие с решението на Феевуарския планум на ЦК на БКП 1985 г. за тясно свързане дейността на библиотеките с програмното организиране на информационното обслужване, "което играе все по-голяма роля в борбата за получаване на научен продукт".

Важно място в международното ни сътрудничество, освен изградената мрежа от книгообменни връзки с много страни в света, за нас от особено значение е изпълнението на "Програмата на библиотеките от академичните науки от социалистическите страни до 1990 год.", която е одобрена от Президиумите на академичните. По същата на този документ ръководните кадри - директорите на академичните библиотеки, се събират всеки две години в различни страни, за да обсъждат проблемите, свързани с изграждане както на Единен библиотечен фонд и неговото използване, така също и извършване на научноизследователска работа по проблеми като усъвършенстване на книгообменните връзки, внедряване на БЖ в нашите библиотеки, разширява на кадри и тяхната квалификация, издаване на съвместни библиографски сборници и пр.

До сега са проведени следните съвещания и симпозиуми: 1979 г. в София, организатор Централната библиотека на БАН. С това съвещание се сложи началото на международното сътрудничество и се възложи на Елена Савова - Директор на Централната библиотека да изработи програма за сътрудничеството до 1990 г.

1981 г. - Москва. Организатор бе Библиотеката при Академията на науките на СССР по естествени науки с директор

док. А.Г. Захаров. На това съвещание бе приета Програмата, изработена от Е. Савова, а така също бяха разширени задачите, които съвместно трябва да се решават.

1983 г. - Братислава. Организатор на това съвещание бе Централната библиотека на Словашката академия на науките с директор д-р Бодлиш. На този симпозиум бе отчетена дейността на съвместното сътрудничество, а именно: значителните успехи за реализация на основните задачи - издаване на справочника "Библиотеки и центри информации АН социалистических стран", на съвместните библиографски издания, активен обмен на специалисти и т.н.

1985 г. - във Варшава - Яблоня. Организатор бе библиотеката на Полската академия на науките с директор д-р Барбара Сордил. На това съвещание не само че бе обсъдено изпълнението на плана и много добри резултати от сътрудничеството, но се поисква от представителите на библиотеките да осъвременят "Програмата на сътрудничество" до 1990 г. съобразно новите партийни решения, взети на конгресите през 1986 г., а така също и "Програмата за научно-техническото развитие", приета от Съвета за икономическо развитие /СИВ/ на страните от социалистическата общност. В една от точките на резолюцията на това съвещание се възложи Централната библиотека да проведе през 1986 г. Съвещание на работна група от представители на академичните библиотеки, която да обсъди мерките за още по-голямо задълбочаване на сътрудничеството между библиотеките.

1986 г. - София. Съвещание на работната група на би-

библиотеките на академите на науките от социалистическите страни, което се състоя от 10 до 14 ноември 1986 г. В резултат на задълбочени проучвания и обсъждане на основния доклад на доц. А.Г. Захаров на тема: "Академичните библиотеки на нов етап на развитие" се подписа и специален документ – препоръки към следващото заседание-симпозиум на академичните библиотеки, който ще се състои в Берлин през 1987 г.

Проследяването на етапите от развитието на сътрудничеството между библиотеките има и още има за резултат по-нататъшно изграждане и използване на Единния библиотечен фонд между академичните библиотеки. Втора важна задача, която организаторите са си поставили е изграждането на фонд "Академика" от изданията на всяка библиотека да бъдат осигурени за всяка академия. Тази задача има извънредно важно политическо и научно значение, тъй като ще даде възможност за използването на големия библиотечен фонд на академичните библиотеки. Освен това за старите и изчерпани издания ще се прибегне към набавянето им в микроформи.

Друга голяма придобивка за академичните библиотеки като цяло се явява информациата за получаваната чуждестранна литература с цел да бъде осигурено ползването на дадени издания – книга, периодично издание или друг вид източник.

Сътрудничеството ни дава възможност за размяна на специалисти между библиотеките, за усвояване на опита, с което се повишава квалификацията на специалистите. Освен това запланираните съвместни издания – някои от които излизат, а други са под печат, дават възможност на библиотечните

специалисти да изучават и прилагат опита в своята практика¹.

В заключение трябва да кажем, че така изграденото наше сътрудничество между академичните библиотеки трябва да пазим и развиваме в бъдеще с нови форми.

Международно сътрудничество в областта на библиологията

Библиологията в съвременното значение на това понятие като наука за писмената комуникация се зарежда във Франция в началото на седемдесетте години на нашия век. Основните теоретични и методологични проблеми на новата наука се разработват в трудовете на Р. Естивал, Ж. Мейриа, Ж. Брютон, Р. Батикл и други. Библиологията е интердисциплинарна наука, която се стреми да обедини всички изследвания, свързани с феномена на писмената комуникация и по-точно с нейния основен материален носител – книгата. Това са явленията, обуславящи създаването на книгата /творчество – писателско и научно; излателски процес – отпечатване, оформление, разпространение/.

1/ БИБЛИОТЕКИ и центри информации академий наук социалистических стран. Справочник. Ленинград, Наука, 1984. 104 с.

СТАЙКОВА, Цв. Пушкин в България. Научна библиография. /под печат/.

КОСТОВА, Н. Съвместни трудове на български и съветски учени 1944-1985. /под печат/.

стражение и др.; съхранение и използване – библиотеки, библиографии, документация, информация, четене, комуникации и др./ и съответствуващите им научни дисциплини – теория на творчеството, теория на издателското дело, библиотекознание, библиографознание, научна информация, теория на средствата за масова комуникация, социология и психология на четенето, история на писмеността и книгата и др. По този начин библиологията се стреми да бъде по-широкообхватна наука от книгоznанието, с което обаче има много общи насоки.

Историята на международното сътрудничество в областта на библиологията започва през 1978 г., когато се установяват първите контакти между проф. Робер Естивал и проф. Елена Савова в София.

В чест на 1300 години от основаването на Българската държава от 23 до 28. ноември 1981 г. в София бе проведен Първият двустранен българо-френски колоквиум по въпросите на библиологията, документацията и информациите. Негови инициатори и организатори бяха Централната библиотека при БАН, Научноизследователският институт при Комитета за култура и Българската академия на науките, Дружеството по библиология и схематизация – Франция и Френското дружество по информационни и комуникационни науки.

Българската делегация, състояща се от 21 души бе представена от библиотековеди, книговеди, специалисти в областта на писмената комуникация и културата, в състав: проф. Е. Савова, д-р Р. Казански, доц. Е. Селин, н.с. М. Аргирова, н.с. Д. Атанасова и н.с. Н. Матеев от Централна би-

лиотека и Центъра за научна информация при БАН, ст.н.с. А. Гергова, ст.н.с. В. Пекачев, ст.н.с. Х. Бонев от Института по културата при КК и БАН, както и други сътрудници от горните учреждения, а така също и от Института по социология при БАН, Централния институт за научно-техническа информация и др.

Френската делегация бе в състав: Р. Естивал, професор от Университета в Париж, ръководител на делегацията, д-р инж. Р. Батикл, И. Батикл, преподавател от Университета в Париж, Ан-Мари Бианки, асистент от Университета в Гренобъл, Жак Бретон, професор във Висшето училище за библиотекари в Париж, Жан Гено, писател, професор от Университета в Париж.

В колоквиума взеха участие гости от Съветския съюз и други социалистически страни: Л.И. Нестреляева, завеждащ библиотеката на Държавния педагогически институт в Карабаево-Черкезската автономна област на СССР, д-р И.Рекс, директор на Главната библиотека при Академия на науките на Германската демократична република, д-р Б. Сордил, директор на библиотеката при Полската академия на науките, д-р Г. Шремпел, зам.-директор на библиотеката при Румънската академия на науките, д-р Д.Рожа, генерален директор на библиотеката при Унгарската академия на науките.

Изнесените доклади /нац 32/ засигнат следните проблеми: писменост, транскодиране, история на книгата; съставяне и разпространение на печатните издания; обща теория на библиологията; социологически аспекти на четенето; професията на документалиста; социални функции на библиотеките; социал-

ни функции на масовата комуникация; документацията в радиото и телевизията; взаимодействието между различните форми и средства на комуникация; ролята на телематиката и автоматизацията и т.н. Бяха очертани редица перспективи в областта на библиологията, документацията и информациита като приложение на техническите средства и автоматизацията в телематиката; взаимодействието между отделни аспекти на комуникацията и социалния, стопанския и политическия живот; социология на културата и др.

Създадена бе активна творческа атмосфера, както по време на самите заседания, така и в кулоарите, където продължаваха разговорите и дискусиите. Създадоха се много полезни контакти и се осъществи обмен на мнения.

Уредена бе изложба от трудовете на български и френски автори по въпросите на библиологията, документацията, комуникацията. Тя даде възможност за по-конкретно запознаване с постиженията на изследователите от двете страни.

На заключителното заседание бяха набелязани редица проблемни направления за научни и научно-приложни изследвания, които очертаха широко поле за сътрудничество между специалистите от различни области. Приета бе Програма за сравнителни международни научни изследвания в областта на библиологията, документацията и науките за информация, която е одобрена от Президиума на Българската академия на науките и Националния център за научни изследвания в Париж.

Докладите на участниците са публикувани във френски

и български списания и сборници¹.

Следващата крачка в развитието на международното сътрудничество в областта на библиологията е Колоквиумът, който бе организиран от френска страна във Франция – Центъра "Жорж Помпиду" /Бобур/ – Париж и който се състоя от 2 до 4. февруари 1984 г. на тема: "Библиологични изследвания и образоването по библиология и по професии, свързани с книгата". В него участваха над 150 специалисти от много страни, включително и от България – проф. Е. Савова и от Унгария – д-р Г. Рожа. На този колоквиум Е. Савова изнесе доклад за "Френско-българското сътрудничество в областта на библиологията", посрещнат от участниците с голямо задоволство. На колоквиума в Париж за първи път се постави въпросът за създаването на една Международна асоциация по библиология /МАБ/. За реализирането на тази идея по предложение на туниските представители Шанфи и Бен Шейх се учредяват временни национални комитети. В състава на Българския комитет влизат: проф. Е. Савова, ст.н.с. А. Гергова, н.с. Никола Матеев и ст.н.с. Т. Петев. Организиран е и Френски комитет за учредяване на МАБ, който от началото на 1985 г. започна публикуването на "Бюлетин за международна информация по библиология"

¹ Проблеми на културата, 1982, № 2, с. 85-103

Проблеми на специалните библиотеки. Темат. сб., 1983. С., БАН, 1983. 330 с.

Sheyna et Shematisation, 1983, No 18. 106 p.

"Le Bulletin d'informations internationals de Bibliologies"
(B.I.I.B.).

Интересът към изследванията на проблемите по библиология бяха дискутирани на Колоквиума на тема: "Изследвания и обучение по библиология: книгата и четенето в Африка", който се състоя в град Хамамед - /Тунис/ от 27. февруари до 2. март 1985 г. Той бе организиран от Тунизийския институт по печата и информационните науки със съществената подкрепа на правителството на Тунис и Финансовата помощ на ЮНЕСКО, за района на френско говорящите страни в Африка.

Интересът към този симпозиум бе извънредно голям. В него взеха участие представители от 18 страни, почти цяла Африка без ОАР и Етиопия, както и от Канада, Унгария, България и наблюдатели от други страни. Български представител бе проф. Е. Савова, която изнесе един от основните доклади на тема: "Ролята на книгата в естетическото възпитание на младежта в Народна република България", в който са изследвани тенденциите в образоването и възпитанието на младежта и децата. На фона на тези проблеми, свързани с книгата в африканските страни, особено силно впечатление направи творческото прилагане на идеята на Людмила Ейкова за движението за младежко творчество, организирано към асамблеята "Знаме на мира"¹.

^{1/} Проблеми на специалните библиотеки. Темат. сборник. 1986.
/под печат/.

Докладите, които бяха изнесени на този симпозиум от африканските представители отразяват потресаващата картина на африканските страни в борбата им за ограмотяване на населението, в борбата им да бъде образована младежта, която да поеме изпълнението на сложните политически, икономически и културни задачи след освобождаването на африканските страни от колониално робство.

Колоквиумът в Тунис бе свидетелство за големия интерес за развитване на международно сътрудничество за изследване писмената комуникация и въпросите, свързани с книгата. Той доразви идеята за учредяването на МАБ като временният Комитет в Тунис прерастна в подготвителен Комитет и бе обработван Изпълнителен секретариат със седалище Тунис. За интереса на туниските изследователи към проблемите на книгата и специално на библиологията като мяло свидетелствува започналото да излиза списание "Revue Tunisienne de Documentologie".

Последната прозя в рамките на международното сътрудничество в областта на библиологията беше френско-унгарският колоквиум по библиология на тема "Писмеността пред лицето на новите технологии", който се провежда от 4 до 7 декември 1985 г. в Будапеща и беше организиран от Библиотеката на Унгарската академия на науките с подкрепата на ръководството на Академията и на Министерството на културата на УНР. Както вече отнася традиция в работата му взеха участие специалисти не само от Франция и Унгария, а още и от Тунис, Ливан, Чехословакия и България.

Изнесените доклади на френско-унгарския колоквиум

свидетелстват за новите тенденции, които настъпват в обществото и тяхното влияние върху писмената комуникация. Необходимо е просто да се изучават тези доклади от всички специалисти, които са свързали своята дейност с книгата - писатели, издатели, библиотекари, информатори и др. слова на нашето общество, за да са в течение на новите тенденции, свързани с библиологията.

Български представители на този колоквиум бяха проф. Е. Савова и н.с. Н. Матеев. Изнесеният от Матеев доклад на тема: "Библиометрично четене на научната литература" направи силно впечатление на участниците в колоквиума и е публикуван във Франция¹.

Въпреки насилената научна програма на колоквиума, състоя се съвещание на Изпълнителния секретариат и на Подготвителния комитет на МАБ. Отчетено бе, че има национални и подготвителни комитети на МАБ във Франция, България, Тунис, Унгария, Мароко, Йеменската арабска република и такива в процес на изграждане в Канада, ГДР, ФРГ и др. страни. На същото съвещание бе изработена и работна програма за 1986 г., която включва следните основни задачи:

1. Подготовка на Втори афроарабски колоквиум по библиология, който ще се състои през март 1987 г. на тема: "Децата и младежта на афро-арабските страни в техните отношения с писмеността и електронните средства за комуникация".
2. Организиране на международен колоквиум по библио-

логия, който да се състои в края на м. септември 1987 г. в София. Темата на колоквиума е "Библиология, развитие и общество". По молба на Подготвителния комитет на МАБ отговорник за този колоквиум ще бъде проф. Е. Савова. На него се предвижда да стане официално учредяване на Международната асоциация по библиология.

3. Издаване на международно научно списание по библиология със заглавие "Международно списание по библиология". То ще се издава от Централната библиотека на Унгарската академия на науките и ще публикува статии на френски и английски с резюмета на руски и испански език. Първият брой се предвижда да излезе през октомври 1987 г.

Както е известно по различни причини в България са сравнително слабо развити или съвсем неразвити много от библиологическите дисциплини като например книгознанието, социология и психология на четенето, науките за информацията и комуникацията, съвременни проблеми на библиотекознанието /медиатеки, медиатекари и пр./ и други. Затова участието на България в Международната асоциация по библиология, още повече като инициатор и учредител на последната, ще допринесе твърде много за развитието на изследванията в областта на писмената комуникация като обедини и насочи разположените във усилия на немалкото на брой български специалисти в тази област, а така също за общото издигане на международния авторитет на социалистическата ни родина.

1/ Shema et schematisation, 1986, No 24, p. 25-29.

ЛИТЕРАТУРА:

1. БАКУЛИН, К.Д. Международный книгообмен советских библиотек. Принципы организации, ведение и условия дальнейшего развития. Киев, Наукова думка, 1974. 149 с.
2. БАЧАЛДИН, Б.Н. Вопросы организации библиотечной сети Академии наук СССР и ее фондов. - Библиотеки СССР. Опыт работы, вып.13, 1960, с.57.
3. БУГАРЧЕВА, Р. и Р. ШЕЙЧЕВА. Изводи от една анкета, проведена през 1973 г. във връзка с Националния семинар по въпросите на международния книгообмен. - Библиотека, 1975, № 4, 23-24.
4. ВОПРОСЫ международного книгообмена. Сборник докладов на VII научной конференции Библиотеки АН СССР (Ленинград, 20-21 апреля 1961 г.). Ленинград, БАН СССР, 1962. 133 с.
5. ГАНЕВ, Т. Книгообменът на БАН - важен сектор за попълване на книжовния фонд. - Известия на Централната библиотека при Българската академия на науките. Кн.1. С., 1959 г. 41-56.
6. ЕГОРЬЧЕВ, А.В. и С.А. КСЕНОФОНТОВА. Состояние международного книгообмена советских библиотек, научных учреждений и организаций. - Труды ГИНБ СССР. Вып. 15, 153-161.
7. ЗАХАРИЕВА, Л. Проблеми на международния книгообмен на Централната библиотека при Българската академия на науките. - Библиотека, 1975, № 4, 13-14.
8. КАНЕВСКИЙ, Б.П. О некоторых вопросах международного книгообмена. - 36-я сессия Совета ИФЛА, Москва, 1970. Секция международного книгообмена. (Рабочий документ). 14 с.
9. МЕЖДУНАРОДНЫЙ книгообмен советских библиотек. Москва, Книга, 1964. 243 с.
10. НЕЙЧЕВА, Р. Сбирка "Академика СССР". - Изв. в. ЦБ БАН, кн.2, 1964, 43-87.
11. САВОВА, Е. Библиотечната система на БАН. Проблеми, състояние, перспективи. С., БАН, 422 с.
12. САВОВА, Е. Книгообменът на БАН със съветските научни учреждения. Сп. на БАН, 1957, № 2-3, 123-128.
13. ХВАТОВ, В.Я. Комплектование иностранной литературы и международный книгообмен академических библиотек в свете ленинских идей. - Библиотечно-библиографическая информация библиотек Академии наук СССР и академий наук союзных республик, 1970, № 4 (78), 41-51.

МЕЖДУНАРОДНОЕ НАУЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО ЦЕНТРАЛЬНОЙ
БИБЛИОТЕКИ БАН

Е. Савова

/Р е з ю м е /

Автор анализирует многостороннюю деятельность Центральной библиотеки БАН в сфере международного сотрудничества и подчеркивает его основные направления: международный книгообмен, сотрудничество с академическими библиотеками социалистических стран и сотрудничество в области библиометрии. Оно является важным фактором повышения эффективности библиотечно-библиографической деятельности и находится в полном соответствии с решениями Февральского Пленума ЦК БКП /1985/ о тесной связи библиотек с программной организацией информационного обслуживания. Намечены основные направления его дальнейшего развития и углубления.

COLLABORATION SCIENTIFIQUE INTERNATIONALE DE LA BIBLIOTHEQUE
CENTRALE DE L'ACADEMIE BULGARE DES SCIENCES

E. Savova

(R e s u m e)

L'auteur analyse l'activité variée de la Bibliothèque centrale de l'Académie bulgare des Sciences dans la sphère de la collaboration internationale et fait ressortir ses directions principales: échange international de livres, collaboration avec les bibliothèques académiques des pays socialistes et collaboration dans le domaine de la bibliographie. Cette orientation est un facteur important pour l'accroissement de l'efficacité dans l'activité de bibliothèque et bibliographique; elle est entièrement conforme aux décisions du plénum de Février du Comité Central du Parti Communiste Bulgare(1985) pour une liaison plus étroite de l'activité des bibliothèques avec l'organisation programmée du service d'information. L'auteur fixe les principales directions du développement ultérieur et de l'approfondissement de la collaboration internationale.

Мария Аргироева-Герасимова

ПОЛЗУВАНЕ НА ПЕРИОДИЧНИТЕ ИЗДАНИЯ,
ПОЛУЧAVАНИ ПО ВАЛУТЕН ПЪТ ОТ НЕСОЦИАЛИСТИЧЕСКИТЕ
СТРАНИ, В БИБЛИОТЕЧНАТА СИСТЕМА НА БЪЛГАРСКАТА
АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

Отговорните теоретични и научно-практически задачи, поставени от XII конгрес на БКП пред научните работници от страната и особено пред научния състав на Българската академия на науките, задължават и работниците от научно-информационните звена. Научните библиотеки са призовани да създадат необходимите условия за развитие на българската наука. Една от важните насоки в тази дейност е решаването на проблемата оптимизиране на библиотечното обслужване. В процеса на търсене на ефективна система на библиотечно обслужване значително място се отделя на изучаването състава на читателите, техните потребности и ползването на наличния библиотечен фонд. Важни резултати се получиха при проведените изследвания през 1975-1980 г. на състава на фонда, читателите и ползването на литературата в библиотеките по химия при Единния център по химия, по физика при Единния център по физика и Института по молекуларна биология. /4,5,6/.

През 1981-1982 г. в библиотечната система на БАН се оптимизира наблюдение над ползваемостта на фонда периодични издания, получавани по валутен път от несоциалистическите

страна. То се провежда като част от проучването приоритетността на чуждестранните периодични издания в модерните научни библиотеки в София съгласно решението на Комисията по координация на обслужването и международното взаимно дело Съвета на директорите на научните библиотеки.

Осъществяването на наблюдението и анализът на резултатите са актуални и важни задачи предвид големото значение и роля на периодичните издания, от една страна, катоносители на оперативна и спироделна информация за развитието на науката, за нейните постижения и перспективи, като начин за обхуване и разширяне на знания и идеи между научните работници от различни страни и, от друга, съществуващите трудности във връзка с постоянното повишаване на цените им и необходимостта от набавяне на новоязлизани заглавия. Това налага непрекъснати грижи за поддържане на предсило чист в профилно отношение фонд непосредствено и тясно свързан с текущата и перспективна научноизследователска дейност на БАН и с развитието на световната наука. Периодичните издания и съдържащите се в тях информация са предпоставка и база за развитие на научните изследвания в академичните звена. Българската академия на науките като научна институция непрекъснато разширява своята проблематика, създават се нови институти, лаборатории, секции, а с това расте и необходимостта от набавяне на нови заглавия.

Наличието на 49-те филиални библиотеки в системата на БАН, близостта на профилите им, интеграцията на науките и възникването на интердисциплинарните науки поставят остро въпросите за разпределението на единичните заглавия периодични

издания и за дублирането на други.

Периодичните издания са динамична подсистема на единния фонд на БАН, която непрекъснато се развива в количествено и качествено отношение. Основни принципи при изграждането му са принципите на централизация и координация. Чрез централизираното комплектуване се извършва мултилициране на библиотечните процеси по набавянето, осъществява се координация, като подборът и насочването на периодичните издания се извършва в строго съответствие с профила на библиотеките. Библиографският подбор се провежда от специалисти в академичните звена и чрез библиотечните съвети заглавията се подават в Централната библиотека, където се извършва координацията, като особено внимание се отделя на литературата по граничните науки и междудисциплинните проблеми. Ако по-рано се координираше преди всичко комплектуването на валутно получаваните заглавия, то сега във връзка с непрекъснатия ръст на цените на периодичните издания се координират всички набавяни заглавия, включително и отечествената периодика.

Съществено условие за качественото изграждане на фонда е наличието на единна програма и научнообоснован профил на комплектуване. В неговата основа е залегнал Планът за научноизследователската дейност на БАН и прогнозата за развитие до 1990 г. Той тукъшо се коригира и актуализира в зависимост от развитието на Академията като научно учреждение и от провежданите анализи на наличните фондове, от оценката на текущите постъпления, изучаването на читателските интереси и т.н.

Централната библиотека комплектува и създава единен многоотраслов фонд от чуждестранни периодични издания в областта на природните, математическите и обществените науки. Освен това набави и периодика по техника, медицина и селско стопанство с оглед проблематиката на някои академични звена. В настоящия момент в библиотечната система се получават 7167 заглавия, като само от несоциалистическите страни броят им достига 5448 заглавия. Над 70% от тях се набавят чрез международния книгообмен. Фондът постоянно нараства и се обогатява с нови заглавия. Само през 1982 г. в него са се влечи 84 нови заглавия от несоциалистическите страни.

С оглед подобряването на цялостното състояние на фонда постоянно се следи неговото развитие и ползваемост. За целта се провеждат редица приложни изследвания, чито резултати се внедряват в практиката като например текущи количествени анализи на отделни негови съставки; изучаване състава и използването на фонда чуждестранни периодични издания.

Проведеното наблюдение през 1981-1982 г. имаше за задача да разкрие структурата на Фонда периодични издания, получавани по валутен път от несоциалистическите страни, да установи тенденциите за изграждане и развитие, да посочи пътища за подобряване на текущото комплектуване и обслужване, за усъвършенстване дейността на библиотеката по изграждането на оптимален фонд, който да обслужва научния потенциал на БАН и страната. Изучаването ползваемостта на периодичните издания ще даде възможност да се води по-целенасочено и икономично комплектуване, да се организира обслужването така,

че оперативно и ефективно да се ползува скъпоструващия фонд.

В наблюдението се включиха 36 библиотеки от системата на БАН, а именно: Централната библиотека и 35 филиални библиотеки (библиотеките при Института по математика с Изчисителен център, Института по механика и биомеханика, Единен център по физика, Самостоятелна секция по астрономия, Единен център по химия, Геофизичен институт, Географски институт, Геологически институт, Институт за морски изследвания и океанология, Централна лаборатория по висма геодезия, Централна лаборатория за космически изследвания, Научно-координационен център по опазване и възпроизвеждане на обкръжаващата среда, Единен център по биология, Институт по молекулярна биология, Институт по физиология, Институт по физиология на растенията "М. Попов", Институт по микробиология, Институт по зоология, Институт по биология и имунология на размножаването и развитие на организмите, Централна лаборатория по проблемите на регенерацията, Научно обединение по основни проблеми на техническите науки, Институт по металознание и технология на металите, Институт по философия "Акад. Тодор Павлов", Институт по социология, Институт по науките за държавата и правото, Институт по български език, Институт за литература, Институт по история, Археологически институт с музей, Етнографски институт, Институт по салквиантика "Л. Живкова", Институт за изкуствознание, Институт за музикознание, Институт за фолклор, Икономически институт).

В състановите филиални библиотеки наблюдението не бе проведено, защото в тях през периода 1981-1982 г. не е из-

вършвана пълноценна библиотечна дейност поради това, че няма шатен библиотекар, че са били в процес на приемане и предаване, че не получават периодика от несоциалистическите страни (библиотеките при Институте по генетика, Института по ботаника с ботаническа градина, Института за гората, Научноизследователска лаборатория по скоростна спектрофотограметрия и биофизика, Лектората за чужди езици, Национален природонаучен музей, Научен архив, Издателство с Печатница на БАН, Българска енциклопедия, Партиен кабинет).

Наблюдението се провежда съгласно изработената за целта методика на базата на Инструкция за неговото организиране и провеждане, съставена от Комисията за координация и междубиблиотечно заемане в научни библиотеки. Обект на наблюдението са всички получавани по валутен път периодични издания с определена или неопределена периодичност: списания, поредици, годишници, информационни издания (рефератни списания, експрес-информации, индекси на специални видове литература и цитати) и т.н. Наблюдението се организира в читалните на библиотеките; в заемната за домашен прочит; в изложбените помещения; в книгохранилищата на свободен достъп; в отделите за междубиблиотечно заемане, в информационните органи, които използват документационната база на библиотеката в своята дейност.

Основен източник на информация за ползванието заглавия са заемните бележки на читателите, сигналният лист в новите броеве периодика на изложбите, списъка на преглежданите от информационните звена издания.

Изследването на състава на фонда чуждестранни периодични издания, получавани по валутен път, се проведе чрез статистически метод. Той бе изучен в различни аспекти - по езици, по отрасли на знанието, по видове издания и разпределението им в отделните библиотеки. Статистическият метод бе използван също за изучаване на читателите - ползватели на този фонд по няколко показатели: образование, научни звания и степени, месторабота, посещения на библиотеки и т.н. При наблюдението над ползуващостта на чуждестранните периодични издания бе приложен методът на индивидуалното отчитане на ползванието за всяко заглавие: в читалните, на изложбата за нови постылления, заетите за домашен прочит, за междубиблиотечно заемане, за нуждите на информационните звена и т.н.

1. Анализ на структурата на фонда периодични издания

Изследването обхвата 2946 заглавия периодични издания, от които 2005 заглавия или 68.1% са текущо комплектувани, а получаването на останалите 941 заглавия или на 31.9% е преустановено по различни причини от обективен и субективен характер. Например промени в профила на компилектуване на библиотеката в резултат на промени в структурата и насочеността на научноизследователската дейност на съответното звено; изменение характера на изданието (от научно става научнопопулярно или реклами и обратно); финансово затруднения и валутни трудности; недоставяне от страна на книготорговските организации; преустановяване на изданието; преустановяване на препечатките периодични издания, които се получаваха до

1973 година; понижаване на информационната и научна стойност на изданието. Не на последно място е отношението на библиотекаря, библиотечния съвет и ръководството на института към изграждането на фонда периодични издания в съответната библиотека.

В някои от библиотеките масивът от спрели заглавия е значителен, което затруднява оперативността на обслужването. Например в библиотеките при Института за балканистика той достига до 63.6%, при Института по история - 61.2%, при Института по физиология на растенията - 59.6% от целия фонд, в библиотеката по техника - 57.4% и т.н. (вж. табл. 1). Освен горепосочените причини, в тези фондове има много заглавия по-редици, които не с всичките си издания са тематично насочени към профила на библиотеката и прекъсват, когато стават непрофилни.

Би могло да се предположи, че масивът на спрели заглавия е по-голям в "по-старите" библиотеки. Но анализът показва, че възрастта на библиотеките не е решаваща за този вид издания. Техният процент е най-значителен там, където библиотеката е преминала от едно звено към друго и профилът на комплектуване не е точно определен, а се е променял, стеснявал или разширявал. Не е без значение и ролята на библиотечния съвет, който ръководи и направлява подбора на периодичните издания. Например библиотеката по химия е основана през 1949г., а спрелите заглавия съставляват само 25,7%, което говори за една научнообоснована и последователно провеждана политика на комплектуване, за творческо отношение на библиотекаря и

активно ръководство на библиотечния съвет. Библиотеката при Института по металознание и технология на металите съществува като самостоятелна от 1973 г., а процентът на спрелите заглавия е 48.8%. Тя получи от библиотеката по техника значителна сбирка периодични издания, които положиха основата на фонда. Но ясно е, че подборът им не е бил достатъчно качествен и ориентиран към тематичната насоченост на научноизследователската и развойна дейност на Института, щом като тяхното комплектуване почти не е продължило и само за 10 години спрелите заглавия достигат такъв висок процент.

1.1. Отраслов анализ на фонда периодични издания

Отрасловият анализ на фонда много ясно разкрива, че отрасловото съотношение на комплектуваните периодични издания съответства на основната насоченост на цялостната научноизследователска и внедрителска дейност на БАН, която е не само главен организатор, координатор и изпълнител на фундаментални научни изследвания, но със своите приноси в приложните изследвания подпомага развитието на основните отрасли на народното стопанство, участвува дейно в очертаването на перспективите на бъдещото национално производство, съдействува за подобряване на социалното управление и на духовното израстване на българската нация.

В отраслов аспект водещи са изданията в областта на обществените науки - 19.4%. Сред тях най-многобройни са тези по философия и социология /104 заглавия/, икономика /99 заглавия/, филологически науки /89 заглавия/, история /79 за-

главия/. Те са съсредоточени във филиалните библиотеки, които обслужват научни работници и специалисти не само от БАН, но и от София и страната.

Следващи големи групи са периодичните издания по биологическите науки - 17.4%, физико-математическите науки - 17.3%, химически науки - 13.6%, науките за земята - 6.4% (вж. табл. 2).

Но изследването показва също, че периодиката по техника заема значително място във фонда - 18.6%, което е свързано с развитието и укрепването на Научното обединение по основни проблеми на техническите науки и тенденцията за внедряване на научните резултати в практиката.

Това отраслово съотношение потвърждава, че политиката на комплектуване на периодичните издания е насочена към изграждане на такъв фонд научна литература в областта на природните, математическите и обществените науки, който да задоволява потребностите на научния потенциал в БАН и страната за изпълнение задачите на Академията, очертани в партийните документи.

1.2. Езиков анализ на фонда периодични издания

Анализът в езиково отношение показва, че най-значителна е групата на периодичните издания на английски език - 2039 заглавия или 69.2% от целия фонд, следвана от тази на немски език - 467 заглавия или 15.8%. Малък процент съставят периодичните издания на френски език - 9.9% (292 заглавия) и само 106 заглавия (3.6%) са на други чужди езици (вж.

табл. 3). Това съотношение отговаря на езиковото съотношение в световната издателска продукция, където англоезичната литература има голям дял. Например през 1981 г. са публикувани на английски език 57 429 заглавия, на френски език - 36 400 заглавия /10/

В някои от филиалните библиотеки се комплектува периодика изключително на английски език. Например в библиотеките при Института по молекуларна биология те съставляват 97.3%, при Самостоятелната секция по астрономия - 96.3%, при Института по физиология на растенията - 88.3%, библиотеката по физика - 87.8% и т.н. Наблюдението разкри връзка между отрасъла и езика на периодичните издания, комплектуващи в системата на БАН. В областта на природните и математически науки основно се набавят заглавия на английски език: в областта на математиката - 82.2%, химията - 80.4%, биологията - 76.1%, микробиологията - 83.1%, физиологията - 85.7% и т.н. На немски език преобладават заглавията в областта на металознанието - 39.8%, геодезията - 31.2%, техниката - 28.0%, геология - 22.5%, зоология - 18.1%. От една страна това също отговаря на световната издателска продукция. Например в областта на математиката през 1981 г. над 65% от всички публикувани заглавия са на английски език, 23% - са на френски език/10/. Освен това влияние оказва и ползването на чужди езици от читателите.

Освен на английски език, библиотеките в областта на обществените науки притежават периодични издания на френски и немски езици. Например в областта на правните науки загла-

вията на немски език съставляват 42.6% от фонда, в областта на езиковнинето и литературосъзнанието - 30.8% от периодиката е на немски език, в областта на балканистикиата - 42.2%. На френски език са публикувани периодични издания в областта на архитектурата - 15.6%, икономиката - 17.5%, история - 36.7%, археология - 28.6%, право - 26.5%.

2. Анализ на читателите

Наблюдението даде възможност да се определи читателският кръг на периодичните издания, получавани от несоциалистическите страни. От 12 018 читатели, регистрирани в библиотечната система на БАН през периода на изследването, само 4 983 читатели или 41.5% са ползвали тези периодики (вж табл. 4). Това е нездоволителен процент, но при определянето броя на ползвателите има една особеност, а именно - в БАН действува системата на Центъра за научна информация МОРК (Информационно обслужване на ръководните кадри), която се основава на масива от периодични издания в библиотечната система на БАН. Тя обслужва голем брой потребители чрез ксерокопия, което обективно разширява броя на ползвателите.

В отделните библиотеки процентът е различен. Броят на читателите - ползватели е особено нисък (под 20.0%) в библиотеките при Института за литература - 4.5%, Института по балканистика - 8.8 %, Географския институт - 11.0 %, Етнографския институт - 13.8 %, Археологическия институт - 14.0 %, Института за изкуствознание - 18.0 %, Икономическия институт - 19.2 %, Институт за музикознание - 19.8 %.

Това може да се обясни до известна степен с обстоятелството, че периодът на наблюдението съвпада с подготовката и отпечатването на фундаментални издания по история, етнография, изкуство и география на България, ("История на България", "Етнография на България", "Кратка енциклопедия на изобразителното изкуство", "География на България", "Енциклопедия на България"), което временно понижава ползваемостта на наблюдаваната периодика. Особено тревожно е ползването на този вид издания в Централната библиотека, където само 1.7% от читателите се обръщат към тях. Те също са включени в системата на Центъра за научна информация "МОРК" и в същност са търсени от нейните потребители текущо чрез системата. Непосредствено чрез Централната библиотека се ползват само ретроспективно. Така че и в този случай броят на читателите е по-голям, но въпреки това недостатъчен.

Ползването е тясно свързано с езиковата подготовка. Следователно е необходимо да се обрне внимание и на този показател от характеристиката на читателите. По единодушното мнение на библиотечните работници научните сътрудници и специалистите не владеят в достатъчна степен чужди езици, което се явява пречка в четенето на периодичните издания. Информацията, съдържаща се в тези издания, става достояние на сравнително неголям брой читатели, което не оправдава големите разходи по набавянето, съхранението и обслужването.

В библиотеките при академичните звена в областта на природните и математическите науки значително повече читатели ползват периодичните издания. Например в библиотеките при

Централната лаборатория по проблемите на регенерацията - 100.0 %; при ЕЦ по физика - 86.8, ЕЦ по химия - 84.9 %, Института по физиология - 82.7 %, ИБИРРО - 77.8 %, Института по молекуларна биология - 75.6 % и т.н.

Анализът на читателите - ползватели показва, че най-голям е броят на сътрудниците от самото академично звено, към което е създадена библиотеката - 61.3 %. Но едновременно с това много е показателно, че 38.7 % от всички читатели са или от други академични звена (18.9 %), или от библиотеки извън системата на БАН (19.8 %). Това говори, че фондът периодични издания е ориентиран не само към нуждите на Академията като самостоятелно научно учреждение, а към развитието на българската наука и заема съответно място в общонационалното обслужване. Това се отнася особено до някои библиотеки, където процентът на т.н. "външни читатели" е значителен - тези при ЕЦ по химия (35.3 %), Института по микробиология (28.8 %), Института по зоология (28.0 %), Института за изкуствознание (28.2 %), Икономически институт (20.9 %), Института по математика (19.6 %), които се издигат до базови в своя отрасъл или подотрасъл.

Читателите-ползватели на наблюдаваната периодика са характеризирани по образование и научна степен. От тях 1.9 % са академици и член-кореспонденти, 12.8 % професори, ст.н.с., доценти, 43.8 % научни сътрудници, преподаватели и аспиранти, 38.6 % - специалисти с висше образование и 2.8 % - студенти (вж. табл.5).

Прави впечатление, че броят на читателите - специали-

сти е три пъти по-голям - 1926 читатели в сравнение с групата на професорите, ст.н.с. и доцентите, които са само 640 /12.8 %. Особено нисък е този процент в библиотеките по физика - 3.7 %, химия - 7.4 %, при Геофизическия институт - 6.0 %, Института по български език - 6.4 %, Института по балканistica - 8.3 %. За обяснение на този факт може да се посочи, че специалистите в научните секции заемат литература на свое име за нуждите на научните работници и особено на старшите, без това да изключва преглеждането на текущите постъпления от последните, което в наблюдението не бе фиксирано поименно. Или, че тази категория читатели е включена в системата МОРК и се обслужва предимно чрез нея с ксерокопия на необходимите материали.

Научните сътрудници и аспирантите са много активна читателска група. Почти във всички библиотеки те надхвърлят 45.0 % от общия брой на ползвателите, като някъде този процент е доста висок - например в Геофизичния институт - 57.5 %, Института по океанология - 63.8 %, Института по археология - 58.9 %, Геологическия институт - 58.7 %, Института по молекуларна биология - 53.9 % и т.н.

Както и трябва да се очаква, студентите-читатели са представени с най-малък процент - 2.8 %. В библиотеките на БАН ползват литература само дипломантите, като броят им е по-значителен в Института по математика - 25 читателя, ЕЦ по химия - 58 читателя. Има библиотеки, в които не са регистрирани студенти през наблюдавания период, предимно в областта на обществените науки.

3. Анализ на посещенията

През изследвания период читателите са направили 74257 посещения за ползване на наблюдаваната периодика, кое то съставлява само 39,9 % от всички посещения - 185911 на брой /вж.табл. 6/. Трудно е да се каже дали този общ процент е незадоволителен, като се има предвид, колко е различна картината в библиотеките. Тук трябва да се вземат под внимание и броят на наблюдаваните заглавия по отношение на всички заглавия, и броят на потенциалните читатели, които по силата на тематичната насоченост на научноизследователските задачи, трябва да ползват тези заглавия. Не е без значение и това, че само в 20 от 37-те библиотеки има читални, което е причина за ползване на периодиката в кабинетите и реално занимава броя на посещенията. Налага се в оценката да се подхожда диференцирано към всяка библиотека, особено там, където процентът е нисък. Това са в повечето случаи библиотеките в областта на обществените науки - при Института по български език - 4,2 %, Института за литература - 2,6 %. Института по балканистика - 4,3 %, Института по музикознание - 4,2 %, Института по изкуствознание - 5,4 % и т.н.

Например в библиотеката при Института по литература се получават 22 заглавия по валутен път, при общо получавани над 230 заглавия и само около 15 сътрудници ползват онези периодични издания съгласно научноизследователската им насоченост. Или в Института по балканистика, където няма читалня, въпреки че има ценни заглавия, читателите предпочитат Народ-

на библиотека "Кирил и Методий", която предлага удобства на ползвателите. В библиотеката при Института по изкуствознание са наблюдавани 41 текущи заглавия и съответно посещенията за тяхното ползване при общо получавани над 210 заглавия. И тук малък кръг сътрудници на Института /около 18 на брой/ ползват тези заглавия. При всички посочени библиотеки само част от проблематиката на академичното звено е свързана с ползването на наблюдаваните заглавия. Освен това не са без значение продължителните специализации в чужбина на сътрудниците-ползватели в периода на наблюдението. Така че зад не високия процент на посещения се крие едно естествено състояние на ползване на периодичните издания.

В редица библиотеки посещенията за четене на наблюдаваните заглавия имат голям дял: в библиотеките при ЕЦ по химия - 82,3 %, при ЕЦ по физика - 70,7 %, при Института по микробиология - 70,7 %, при Института по математика - 64,8 %. Института по физиология - 68,3 %, при Института по зоология - 52,0 %, при ИОР - 56,6 % и т.н. Съответно и посещаемостта е висока. Например в библиотеките при Института по математика тя е 19,6 пъти, при ЕЦ по физика - 18,9 пъти, ЕЦ по химия - 15,7 пъти, ЕЦ по биология - 10,8 пъти, Института по физиология - 11,9 пъти, Института по зоология - 21,2 пъти, Института по молекуларна биология - 13,1 %, Института по философия - 16,4 пъти. Института по история - 11,3 пъти, Института по археология - 14,6 пъти и т.н.

При сравняването на табл.4 с табл.6 се вижда, че всичност читателите на наблюдаваната периодика, които според

нас са една не особено голяма част от всички читатели, активно ползват заглавията. Средната посещаемост за библиотеките възлиза на 14.9 пъти, което за научните библиотеки е един сравнително добър показател.

Най-многобройни са посещенията на читатели от академичното звено, към което принадлежи дадена библиотека - 80.7 %. С почти еднакъв процент са представени посещенията на читатели от други звена на БАН - 10.8 % и от други научни учреждения и организации в страната - 8.5 %. Например в библиотеките при ЕЦ по химия посещенията на "неакадемични" читатели съставляват 16.3 %, при Институти по микробиология - 14.0 %, ИБМРРО - 12.8 %. Института по история - 14.5 %, Института по етнография - 12.5 %, Института по фолклор - 10.5 %. Особено показателни са резултатите в библиотеката при Института по изкуствознание, където тези посещения са 42.3 % и надминават броя на посещенията, направени от сътрудниците на Института /30.3 %/. Всичко това говори за качествения състав на фондовете периодични издания, с които библиотеките участват в националното библиотечно обслужване.

4. Анализ на ползуваемостта на периодичните издания

Наблюдението разкри сложната картина на ползването на периодичните издания с нейната специфика в отделните библиотеки в зависимост от редица фактори като например: последователен и принципно изграден профил на комплектуване; активност на библиотечния съвет при библиографския подбор, наличие на шатен и квалифициран библиотекар; читалня; свободен достъп до текущата периодика и т.н.

От табл. 1 се вижда, че само 75.8 % от наблюдаваната периодика се използува. В отделните библиотеки този процент се движи в широк диапазон от 97.3 % в библиотеката при Института по молекуларна биология до 42.5 % в библиотеката по техника. Висока е ползуваемостта в библиотеките при Института по математика (89.0), Института по механика и биомеханика (83.3 %), ЕЦ по физика (80.4 %), ЕЦ по химия (79.2 %), Геофизичният институт (92.3 %), Института по физиология (94.3 %), Института по микробиология (87.6 %), Института по зоология (89.0 %), Института по философия (89.7 %), Института за изкуствознание (78.9 %), Икономическият институт (84.2 %) и т.н. В други библиотеки тя пада дори под 60.0 %, което сочи чакаща обръщаемост на наблюдаваните периодични издания. Например в библиотеката по техника, както посочихме по-горе - 42.5 %, в библиотеките при Института по металоизнане - 51.1 %, при Института по история - 59.2 %, при Самостоятелната секция по астрономия - 52.7 %.

При обработката на данните се извикаха основните причини за тази невисока обръщаемост на фонда, една от които е значителният относителен дял на спрели заглавия (научнопопулярни, непрофилни, препечатки и т.н.). От неизползвани 713 заглавия 689 или 96.6 % вече не се получават. Много ясна е връзката между масива от спрели заглавия и ползуваемостта. Например в библиотеката при Самостоятелната секция по астрономия от 26 неползвани заглавия 25 са спрели, в Икономическия институт от 18 неползвани - 15 са спрели, в библиотеката по техника от 162 неползвани - 158 са спрели. В много

от библиотеките всички неползвани заглавия вече текучо не се получават. Например в библиотеките при Института по математика, Геологическия институт, Централната лаборатория по висша геодезия, ИСР, Института по физиология, ИБИРРО, Института по философия, Института за български език, Института за литература, Института по балканистика, Института по металоизделие.

Друга причина за ниската обръщаемост е една особеност при ползването на периодичните издания, а именно - повечето от тях имат монографичен характер, засега се и се ползват от един читател за продължителен период от време (години, адори и по-дълго). Освен това от тези издания се получава един том годишно или на две години. Така на практика периодичните издания се ползват, но обръщаемостта им е ниска. Това дава отражение върху общата картина на ползваемостта на периодичните издания в отделната библиотека. Особено там, къде то техният брой е значителен.

Резултатите от наблюдението показваха, че ползваниите 2233 загл. /вж. табл. 1/ са засега под различна форма 407364 пъти (вж табл.7), или средно всяко заглавие 182 пъти, някои са изключително търсени, например: *Chemical Abstracts; Current Contents; Biochemica et Biophysica Acta; Journal of Molecular Biology; Nucleic acid research; Zentralblatt für Mathematik und ihre Grenzgebiete*. Те са били ползвани между 800 и 1200 пъти. За всяка библиотека се установиха най-търсените и съответно най-малко търсените заглавия. В редица библиотеки отговориха, че няма малко търсени заглавия /тези

при ЕЦ по химия, Институтите по математика, по фолклор, ИБИРРО, Централна лаборатория за космически изследвания, Централна лаборатория по проблемите на регенерацията/. Ако някой заглавия се ползуват по-малко, причината не е в ниската научна и информационна стойност на изданието, а тя има обективен или субективен характер: тясна специализация на изданията, което стеснява и кърга на потребителите; липса на читалини, където да се ползват; наличие на езикова бариера; заглавия не по основния профил на библиотеката и т.н. Ние насочихме внимание на библиотечните специалисти към по-малко търсените заглавия, за да могат те съвместно с библиотечните съвети да преценят още веднъж целесъобразността от по-нататъшното им абониране или да се откажат от тях, ако заглавията се получават в друга научна библиотека в София. Вече има известни резултати: например библиотеката на Икономическия институт преустанови абонамента на два тримесечни бюллетена с оглед получаване на годишните кумулации; библиотеката на Института за балканистика се отказа от четири заглавия, които специалистите ще ползват в Народна библиотека "Кирил и Методий"; библиотеката при Института за изкуствознание също съкрати две заглавия /American Arts; Paragone/ ; библиотеката при Самостоятелната секция по астрономия - също едно заглавие не по основния профил на звеното /Origins of Life/; библиотеката при ЕЦ по физика - едно непрофилно заглавие /Journal of Nuclear Medicine/ и т.н.

В наблюдението бе проследено ползването на периодичните издания на изложбите за нови постижения, в читалните,

раздадените за домашен прочит, изпратените чрез междууниверситетското заемане и т.н. Най-висока е ползващостта в читалните - 212267 броя или 52.1 % (вж.табл. 7). Това е естествено, тъй като в повечето библиотеки периодичните издания не се изнасят. Там, където има добре уредени читални, показателите са най-високи: в библиотеките при ЕЦ по физика - 59.9%, при ЕЦ по химия - 71.3 %, при Географския институт - 64.0 %, при Института по молекуларна биология - 50.0 %, при ИОР - 69.0 %, при Института по зоология - 62.6 % и т.н. Най-активно читалните се посещават от сътрудниците на съответното академично звено - 77.5 %, но в редица библиотеки т.н. "външни читатели" от други звена в БАН или от София съставляват средно 22.5% като някъде този процент е твърде значителен. Например в библиотеката при Института по математика - 35.5 %, при Геологическия институт - 44.8 %, при Института по молекуларна биохимия - 42.2 %, при Института по физиология - 59.1 %, Института по микробиология - 37.7 %, Института по философия - 41.2 %, при Института за изкуствознание - 57.5 %, библиотеката по техника - 49.9 %, Икономическият институт - 57.3 % и т.н. Тези резултати се свързват с показателите от табл. 4 и още веднъх потвърждават значимостта на фондовете на посочените библиотеки и ролята им в националното обслужване на научния потенциал на страната.

Ползващостта на периодичните издания на изложбите за нови постъпления заема второ място с 29.9 %. Този процент до известна степен е занижен, защото в няколко библиотеки поради липса на място не се уредват изложби - в библиотеките

при Института по механика и биомеханика, Института по океанология, Института по социология. Другаде, също поради териториална ограничност, те не могат да се разгърнат и да се реализират пълноценно. На изложбите се извършва първият контакт на читателя с изданията и той е особено важен, защото от него до голяма степен се определя по-нататъшната ползващост. Рационално разположените и текущо актуализирани изложби значително повишават ползването на периодичните издания. Добри показатели има в библиотеките при Института по математика - 60.1 %, Самостоятелната секция по астрономия - 79.1 %, Геофизичният институт - 87.4 %, Геологическият институт - 76.8 %, Института по изкуствознание - 64.8 %, библиотеката по техника - 74.2 % и т.н.

Периодичните издания, раздадени за домашен прочит съставляват 18.0 %. Трябва да отбележим, че понятието "домашен прочит" употребяваме условно, тъй като тук се включват периодичните издания, предадени за четене в кабинетите или за ксерокопиране. Там, където няма читални или те не са добре уредени, процентът е най-висок - библиотеките при Института по механика и биомеханика (65.8 %), Института по социология (77.0 %), Института за български език (36.2 %), Етнографският институт (34.3 %), Института за музикознание (22.9 %) и т.н.

Разглеждайки тази таблица не може да не я свържем с табл. 4 и да видим тясната връзка между броя на посещенията и броя на ползваните периодични издания. В библиотеките с най-много посещения - ползващостта е най-висока - библиотеката при Института по математика, ЕЦ по физика, ЕЦ по химия,

Геологическия институт, Института по молекулярна биология, ИФР, Института по история, Археологическия институт, библиотеката по техника и т.н.

Наблюдаваните заглавия се ползваха и чрез междубиблиотечното заемане (МЗ). Изпратени са 10771 бр. книжки, от които за други звена от системата на БАН - 5823 бр. или 54.1 %, за потребители в София - 3302 бр. или 30.6 % и за потребители в страната - 1646 бр. или 15.3 %. /вм.табл. 8/. Особено търсена е периодиката в областта на молекуларната биология 2719 бр., химията - 1729 бр., математиката - 1547 бр., биологията - 462 бр., физиологията - 267 бр., физиологията на растенията - 544 бр., микробиологията - 443 бр., физиката - 369 бр., фолклора - 334 бр., техниката - 430 бр., изкуствознанието - 164 бр.

Активното ползване на периодичните издания чрез МЗ за библиотеки от системата на БАН е обяснимо с наличието на единствени екземпляри списания, особено по граничните науки и с близките профили на комплектуване на филиалните библиотеки. Читателите от БАН ползват няколко библиотеки, за да задоволят своите потребности. Някъде раздадането на периодиката по МЗ за читатели от академията има значителен дял. Например в библиотеката при Самостоятелната секция по астрономия - 94.4 %, ЕЦ по Физика - 57.2 %, ЕЦ по Биология - 87.2 %, Института по молекуларна биология - 94.8 %, ИФР - 72.1 %, Института за фолклор - 75.7 %, библиотеката по техника - 62.1 %.

Участието на библиотеките при БАН в МЗ за София и страната говори за добре комплектувани фондове с ценни загла-

вия, които обслужват потребители от цялата страна. Например библиотеката при Института по математика с 65.7 %, ЕЦ по химия - 69.7 %, Геологическия институт - 53.8 %, Института по физиология - 83.5 %, Института по зоология - 61.6 %, Института по философия - 97.3 %, Института за изкуствознание - 64.0 %, Икономически институт - 93.5 %.

При обработката на данните за ползването на периодичните издания се разкри още един негов аспект, а именно: информационните звена в няколко академични поделения обработват всички ползвани заглавия в своите библиотеки и издават сигнални бюлетини, информационни бюлетеини и др. подобни, в които дават кратки реферати или анотации на статиите. Те осъществяват също индивидуална информация по проблеми, поддържат тематични картотеки и т.н.

По този начин също се повишава ползваемостта на изданията. Такива звена действуват в Института по науките за държавата и правото, Икономически институт, Института по метапознание, Института за история, Етнографския институт, Института по социология.

Ползването на периодичните издания бе разгледано и с оглед годината на издаването им. Този анализ в хронологичен аспект показва, че преди всичко се търсят най-новите публикации. От табл. 9 се вижда, че повече от половината от всички ползвани заглавия са издадени през 1981-1982 г., годините, през които се проведе наблюдението - 54.9 %. Всички библиотеки процентите за четенето на текущите периодични издания е най-висок. Това е очакван резултат, тъй като те са

носители на най-актуалната и нова информация, на последните постижения и научни търсения. В библиотеката при Института по геофизика техният дял достига до 91.2 %, при Самостоятелната секция по астрономия - 83.9 %, при Геологическия институт - 86.3 %, библиотеката по техника 87.2 %. Института за изкуствознание - 75.2 % и т.н.

изкуствознание - 15.2 % и т.н. Колкото списанието е "по-старо", толкова търсенето му е по-слабо. От периодиката, публикувана през 1976-1980 г. са ползвани вече само 24.6 %, от тази през 1971-1975 г. - 10.3 %, през 1961-1970 - 5.8 %, през 1950-1960 - 2.3 % и до 1950 г. - 2.1 %. Това е общата тенденция, но от анализът прелича и нещо друго, а именно, че четенето на нова или на по-стара периодика е в зависимост от отрасъла и съответно от науката. Например в областта на физиката активно се търси литература от последните 10-12 години. Периодиката, издадена през 1970-1980 г. съставлява 44.1 % от цялото ползване. Подобно е положението и в областта на химията, където този процент е 32.4 %, на географията - 42.2 %, геодезията - 43.1 %, зоологията - 55.9 %, молекуларната биология - 89.0 %, имунологията - 48.5 % и т.н. Забелязва се, че в областта на биологическите науки, химията и физиката се ползува и периодика, издадена преди 20 и повече години. Например при химията този процент възлиза на 22.8 % от общото ползване, при физиката - 7.5 %, при физиологията - 6.2 %, при зоологията - 8.5 % и т.н.

При периодиката по техника се забелязва обратната тенденция - чете се най-новото - 87.2 %; търсенето на издания

от последните пет години съставлява само 9.3 %, а от последните десет години - 2.0 %.

При обществените науки активно се ползва периодика от 1970-1980 г. и особено в областта на правните науки - 44.7 %, икономиката - 47.3 %, литературоведнинето - 42.2 %, историята - 38.8 %, археологията - 36.9 %, музикознанието - 37.3 % и т.н. А в областта на археологията се търси и чете периодика, издадена през 1950-1960 г. - 5.3 % и преди 1950 г. - 6.5 %.

4.1. Ползуване на текущите периодични издания

Особено внимание бе обявяно на тъкнущите периодични издания (вж.табл.10). Ползуваемостта им достига до 92.1 % /от всички наблюдавани 2005 заглавия 1847 са ползвани/. В някои библиотеки всички заглавия са търсени от читателите. Напр. в тези при Института по механика и биомеханика, Геофизичния институт, Института по океанология, Централна лаборатория по висока геодезия, Централна лаборатория за космически изследвания, Централна лаборатория по проблемите на регенерацията, Института по социология, Института за история, Археологическият институт, Института за болюлор, Института по металознание. В други библиотеки този процент е много висок - Института по математика /91.5 %/, ЕЦ по химия /92.7 %/, Геологическият институт /93.0 %/, Института по молекуларна биология /95.5 %/, ЕЦ по биология /92.5 %/, Института по генетика /93.3 %/, ИМР /94.7 %/, Института по микробиология /94.7 %/, Института по зоология /92.0 %/. Института по нау-

ките за държавата и правото /97.7 %/, Института за изкуст-
вование /97.6 %/.

Ползващостта на текущите периодични издания много-
кратно нараства чрез въвеждането им в системата МОРК. През
наблюденияния период са постъпили за обработка 755 заглавия
с 7035 книги. Това са основните и най-много търсени перио-
дични издания по профил на БАН. На читателите са изпратени
няколко стотин хиляди ксерокопия.

При обработката на данните се изясни, че 158 заглавия
или 7.9 % от всички текущо получавани не са ползвани нико-
ведният през периода на наблюдението. Допълнителният анализ
показа, че въвшиност този процент е по-малък, тъй като 136 от
тях не са получени в библиотеките, така че 22 заглавия не са
ползвани от читателите. Въпреки ежегодния преглед и гризов-
ния подбор от страна на библиотечните съвети на всички велут-
но получавани заглавия горепосочените периодични издания или
не са по основния профил на библиотеката /например *Electrocom-
ponent Science and Technology*, *Journal of Cellular Physiol-
ogy*, *Berichte über Landwirtschaft*/, или имат научнопопулярен
характер / например *Schweizer Tierschutz*, *Antenna*/. или
има езикови трудности при ползването им / например *Rivista
Internazionale di Filosofia del Diritto*/.

Както се вижда броят на неползваниите заглавия не е
голям, но все пак не е без значение, като се имат предвид,
от една страна, финансовите затруднения при набавяне на из-
данията, които прогресивно поскъпват, а от друга, текущата
работа по поддържането на профилен и актуален фонд, в който

трябва да се включват новомализации периодични издания.

Някои от заглавията са твърде скъпи. Например по цената
за 1981 г. *Electrocomponent Science and Technology* струва
549 вал. лв. *Journal of Cellular Physiology* - 339 вал. лв.,
Berichte über Landwirtschaft-219 вал. лв. и т.н. На библио-
течните работници бе обрнато специално внимание на тези за-
главия и вече има положителни резултати - част от заглавията
са прехърлени в други библиотеки от системата, част са отка-
зани.

В процеса на наблюдението се разкри още един заболявящ
проблем - нередовното и неритмично получаване на абонираните
заглавия. Само през 1981 г. не бяха получени в срок, а дори
и до края на годината, 138 заглавия. Например в библиотеките
при Института по математика от 165 текущи заглавия не са по-
лучени 14 заглавия или 8.5 %, при ЕЦ по физика от 224 загла-
вия - 28 или 12.5 %, при ЕЦ по химия от 300 заглавия 21 или
7.0 %, при Института за литература от 22 заглавия - 8 или
36.4 %, при Института за балканистика от 12 заглавия - 4 или
33.3 %, при Икономически институт от 99 заглавия - 13 или
13.1 %. Обикновено това са много търсени списания, някои от
които са единствен екземпляр в страната. Въпреки че причината
излиза извън сферата на дейността на ЦБ, но забавянето или
липсата на информация има отрицателен ефект върху непосредст-
вената дейност на полузвателите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проведеното наблюдение над ползваемостта на валутно-получаваните периодични издания в библиотечната система на БАН показва, че съществува един сравнително добре комплектуван фонд, правилно ориентиран по съдържание към научноизследователската проблематика на академичните научни звена. Той непрекъснато се обогатява с новоизлизещи заглавия, което осигурява неговата актуалност. Библиотечните съвети по места и Централната библиотека полагат постоянни грижи за поддържането му на необходимото научно разлище в съответствие с тенденциите в развитието на световната наука. В библиотечната система се прилагат разнообразни форми на ползване на периодични издания: в читални, изложби, на свободен достъп, раздаване за домашен прочит, чрез междубиблиотечно заемане, чрез предоставяне на вторична информация, чрез системата ИОРК и т.н. В наблюдението се изяви т.н. ядро периодични издания във всяка библиотека, към които трябва да се внимание да е насочено с особена острота, тъй като те са не само база за научноизследователската дейност, но с тях ние се представяме в националния фонд. Още веднъж се потвърди мястото на част от библиотеките в националното обслужване. По съдържанието на фондовете си и кръга от читатели те с право могат да се нарекат "базови" в националната библиотечна система по отдел-

ни отрасли на знанието.

Но едновременно с това се разкриха и редица слабости, които снижават показателите и не дават възможност да се използват пълноценно и още по-широко получаваните издания и информацията, съдържаща се в тях, като например: недостатъчен брой читатели, лоша материална база, която не позволява да се разгърнат изложби, да се организира свободен достъп; кратки заведеници библиотеки, които не са в състояние да развият активна дейност; недостатъчни грижи за чистотата на фонда от страна на библиотечните съвети и библиотекарите; пасивно отношение към ползвателите и т.н.

За подобряване дейността при по-нататъшното изграждане и поддържане на фонда периодични издания, получавани по валутен път и повишаване на неговата ползваемост, могат да се направят известни препоръки, а именно:

- библиотечните съвети да извършат цялостна качествена оценка на текущо получаваните заглавия като се вземе предвид и тяхната ползваемост с оглед изграждане на качествен и актуален фонд;

- да се заселят от фонда спрелите и неползвани заглавия, като се предадат за депозиторно съхранение, което ще повиши оперативността на обслужването и ще освободи пространство за правилна организация на фонда в съответствие със съвременни изисквания;

- наложително е да се осъществява координация за получаване на малкотърсените заглавия между научните библиотеки в София, които да се получават в една библиотека и да се пол-

зуват от всички читатели непосредствено или чрез копия;

- да се премине към получаване на микробиблии на тези заглавия, като Централната библиотека се включи в системата за получаване и изработване на микробиблии на библиотеките от социалистическите страни. За тази цел е необходимо да се осигурят епарати за четене там, където ще го получават;

- библиотечните работници да положат усилия за разширение кръга на читателите - ползватели на периодичните издания като се организира според условията свободен достъп до периодичните издания и се обърне особено внимание на повишаване равнището на организираните изложби на текущите постъпления. Там, където е възможно, да се премине на сменно работно време, така че библиотеката винаги да е отворена за читателите;

- административните ръководства при съответните звена да положат гръбки за подобряване материалната база на библиотеките и откриване на читални, което значително ще повиши ползваемостта.

В заключение може да се каже, че нашата дейност е правилна и има определени успехи при изграждане на фонда периодични издания. Но трябва системно и постоянно да се осъществява разнообразна и широка по обем работа и да се полагат много усилия за по-нататъшното развитие на фонда, насочен към изискванията на българската наука и в съответствие със световните научни постижения, за да може с право да се включи в националния фонд, да стане реална база за научни изследвания и приложни разработки.

Табл.1

НАПОЛЗУВАНИ ПЕРИОДИЧНИ ИЗДАНИЯ

Библиотеки при акаде- мични звена	Напо- лзвани издани	текущи		справки		ползвани		неползвани		загл.		всичко		справки		текущи	
		бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	-	-	-	-
1.Инст.по матема- тика	191	165	86,4	36	13,6	170	89,0	21	10,9	21	100,0	-	-	-	-	-	-
2.Инст.по механика и бусле- ханика	18	15	83,3	3	16,7	15	83,3	3	16,7	3	100,0	-	-	-	-	-	-
3.ЕИ по из- здаване	312	224	69,8	97	30,2	258	80,4	63	19,6	62	98,4	1	1,6	-	-	-	-
4.Саност. секции по астр- одол- оми	55	30	54,5	25	45,5	29	52,7	26	47,3	25	96,2	1	3,8	-	-	-	-

Табл.1. Продолжение

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
5. НИИСО Химии	404	330	74,3	104	25,7	320	179,2	84	20,8	83	38,8	1	1,2	
6. Торгови- ческий инст.	36	24	92,3	2	7,7	24	92,3	2	7,7	2	100,0	-		
7. Геог- иохимия и геол-	17	11	64,7	6	35,3	11	64,7	6	35,3	5	85,3	1	16,7	
8. Геоло- гия	142	86	60,6	56	39,4	109	76,8	83	23,2	53	100,0	-		
9. Инст. загор.- изыск.	14	14	100,0	-	-	14	100,0	-	-	-	-	-		
10. Центр. лаб. по вымыш- гогеоло- гии	32	18	56,3	14	43,7	21	65,6	11	34,4	11	100,0	-		
11. Центр. лаб. за- коно- вания	10	8	80,0	2	20,0	10	100,0	-	-	-				
12. НИЦОВОС 16	11	68,7	5	31,2	12	75,0	4	25,0	3	75,0	1	25,0		
13. ЕЦ по блого- гия	142	80	56,3	62	43,6	99	69,7	43	30,3	42	97,7	1	2,3	
14. Инст. по мо- делиру- ющей модели- рии	75	67	89,3	8	10,7	73	97,3	2	2,7	1	50,0	1	50,0	
15. Инст. по фи- зиологии	140	90	64,3	50	35,7	118	84,3	22	15,7	22	100,0	-		
16. Инст. по си- зоту на ра- ботни- ка	94	98	40,4	56	59,6	70	74,5	24	25,5	24	100,0	-		

Табл.1. Продолжение

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
11. Центр. лаб. за- коно- вания	80	60	20,0	10	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	
12. НИЦОВОС 16	11	68,7	5	31,2	12	75,0	4	25,0	3	75,0	1	25,0		
13. ЕЦ по блого- гия	142	80	56,3	62	43,6	99	69,7	43	30,3	42	97,7	1	2,3	
14. Инст. по мо- делиру- ющей модели- рии	75	67	89,3	8	10,7	73	97,3	2	2,7	1	50,0	1	50,0	
15. Инст. по фи- зиологии	140	90	64,3	50	35,7	118	84,3	22	15,7	22	100,0	-		
16. Инст. по си- зоту на ра- ботни- ка	94	98	40,4	56	59,6	70	74,5	24	25,5	24	100,0	-		

Табл.1. Продолжение

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
17. Инст. по микро- биологии	89	72	80,9	17	19,1	78	87,6	11	12,4	10	90,9	1	9,1	
18. Инст. по зоологии	127	100	76,7	27	21,8	113	89,0	14	11,0	12	85,7	2	14,3	
19. Институт 34	16	47,1	18	52,9	21	61,8	13	38,2	13	100,0	-			
20. Центр изб. по промы- шленно- расчета	10	7	70,0	3	30,0	7	70,0	3	30,0	3	100,0	-		
21. Инст. по филосо- фии	80	59	73,7	21	26,2	67	83,7	13	16,2	13	100,0	-		
22. Инст. по соколов.	20	20	100,0	-	-	20	100,0	-	-	-	-	-		
23. Инст. по научите- льской и право	68	44	64,7	24	35,3	44	64,7	24	35,3	23	95,8	1	4,1	
24. Инст. за бывш. эз.	48	39	81,2	9	18,7	42	87,5	6	12,5	6	100,0	-		

Табл.1. Продолжение

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
25. Инст.эз литера- тура	31	22	71,0	9	29,0	22	71,0	9	29,0	9	100,0	-		
26. Инст.за история	49	19	38,8	30	61,2	29	59,2	20	40,8	20	100,0	-		
27. Археоло- гический инст.	14	14	100,0	-	-	14	100,0	-	-	-	-	-		
28. Этног- рафически й инст.	14	12	85,7	2	14,8	12	85,7	2	14,8	2	100,0	-		
29. Инст.по балка- нистике	35	12	36,4	21	63,6	22	66,8	11	33,3	11	100,0	-		
30. Инст.за изкуст- вови- ние	57	41	71,9	16	28,1	45	78,9	12	21,0	11	91,6	1	8,8	
31. Инст.за музико- занятие	8	8	100,0	-	-	7	87,5	1	12,5	-	-	1	100,0	

Табл.1. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
32. Инст.за техничес- кии изу- чения и разработки	5	3	60,0	2	40,0	5	100,0	-	-	-	-	-	-
33. ИО по металлур- гии	282	120	42,5	168	57,4	120	42,5	163	57,4	158	97,5	4	2,5
34. Инст.по экономике	88	45	51,1	43	48,8	45	51,1	43	48,8	43	100,0	-	-
35. Институт экономики и инф.	114	99	86,8	15	13,2	96	84,2	18	15,8	15	83,3	3	16,7
36. Централь- ный институт науки по бизнису	78	72	92,3	6	7,7	71	91,0	7	8,9	3	42,8	4	57,1
ВСАЧКО	2946	2005	68,1	941	31,9	2233	75,8	713	24,2	689	96,6	24	3,4

*НИЦПОС – Научно-координационен център по опазване и възпроизвъдство на обкърмаващата среда.

**БИАРРО – Институт по биология и гаукнология на растението и развитие на организмите.

Табл. 2

СОСТАВ НА ФОНДА ПЕРИОДИЧНИ ИЗДАНИЯ,
РАСПРЕДЕЛЕНИ ПО ОТРАСЛИ НА ЗНАНИЯТО

номер наизъм- ленният бр.	ест. науки в цялост	Математически науки			Химични науки			Геология			География			Всичко
		бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	
1	0,03	14	0,5	245	8,3	6	0,2	218	7,4	40	1,4	509	17,3	Продължение
Продължение														

обща биологични науки	Биология			Ботаника			Экология			Физиология			Микробиология			Всичко							
	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%							
401	13,6	23	1,0	35	1,2	112	3,8	16	0,5	191	6,4	220	9,5	21	0,7	105	3,6	107	3,6	59	2,0	512	17,4

Табл. 2. Продолжение

техника и технически кие науки	Селско стоп.	медицина	обществени науки в ци- ност			история			икономика			политика		
			бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%
69.	69.	69.	69.	69.	69.	69.	69.	69.	69.	69.	69.	69.	69.	69.
547	18,6	36	1,2	166	5,6	1	0,03	79	2,7	99	3,4	31	1,1	

Табл. 2. Продолжение

бр.	бр.	% от право наука	бр.	% от стм науки	69.	% бр.	% бр.	67	2,3	104	3,5	17	0,6	2946
66.	2,2	16	0,5	89	3,0									

Табл. 2.

СОСТАВ НА ФОНДА ПЕРВОУЧИНИ ИЗДАНИЯ,
РАСПРЕДЕЛЕНИЕ ПО ГАЗИДИ

Табл. 3

Бюджетни при автеле- матични звена	Задачи	англ.ез.	немски ез.	Французски ез.			Други ез.			на икономко ез.			
				бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
1. Инст. по ма- тематика	191	157	82,2	21	10,9	12	6,3	1	0,5	-	-	-	
2. Инст. по мех. и биолех.	18	18	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
3. ЕЦ по физика	321	282	87,8	20	6,2	10	3,1	3	0,9	6	1,9	-	
4. Самост. сек- ция по эст- рономии	55	53	96,3	1	1,8	1	1,8	-	-	-	-	-	
5. ЕЦ по химия	404	325	84,4	40	9,9	19	4,7	7	1,7	13	3,2	-	
6. Геофизичен инст.	26	20	76,2	1	3,8	4	15,4	1	3,8	-	-	-	
7. Географски инст.	17	6	35,3	2	11,7	8	47,1	1	5,9	-	-	-	
8. Геологически инст.	142	89	62,7	32	22,5	10	7,0	11	7,7	-	-	-	

Табл. 3. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
9. Инст. за морскими изсле- дованиями и океан.	14	14	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Центр. лаб. по гидро- геодезии	32	16	50,0	10	31,2	1	8,1	5	15,6	-	-
11. Центр. лаб. за космиче- ской науки и экспеди-	10	10	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-
12. НИКОВОС	16	11	68,7	3	18,7	2	12,5	-	-	-	-
13. ЦП по био- логии	142	108	76,1	16	11,3	13	9,1	5	3,5	-	-
14. Инст. по целлюл. биологии	75	73	97,3	1	1,3	1	1,3	-	-	-	-
15. Инст. по физиологии	140	120	85,7	2	1,4	7	5,0	1	0,7	10	7,1
16. Инст. по физиологии на раст.	94	83	88,3	1	7,4	4	4,8	-	-	-	-

Табл. 3. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
17. Инст. по микро- биологии	89	74	83,1	8	9,0	5	5,6	2	2,2	-	-
18. Инст. по зоологии	127	85	66,9	23	18,1	16	12,6	3	2,4	-	-
19. МИБРРО	34	23	67,6	4	11,7	5	14,7	2	5,9	-	-
20. Центр. лаб. по пробл. на регенес- рации	10	5	50,0	-	-	2	20,0	-	-	3	30,0
21. Инст. по философии	80	48	60,0	14	17,5	15	18,7	2	2,5	1	1,2
22. Инст. по со- циологии	20	15	75,0	3	15,0	1	5,0	1	5,0	-	-
23. Инст. по наукам на территории и право	68	10	14,7	29	42,6	18	26,5	11	16,2	-	-
24. Инст. за бюл. эн.	48	27	56,2	14	29,2	7	14,6	-	-	-	-

Табл. 3. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
25. Инст. за литература	31	6	19,3	16	51,6	7	22,6	2	6,4	-	-
26. Инст. за история	49	13	26,5	11	22,4	18	36,7	5	10,2	2	4,1
27. Археоло- гический инст.	14	6	42,8	3	21,4	4	28,6	1	7,1	-	-
28. Этнографи- ческий инст.	14	8	57,1	2	14,3	3	21,4	1	7,1	-	-
29. Инст. по балетной стриже	33	6	18,2	14	42,4	6	18,2	7	21,2	-	-
30. Инст. за изкусст- вован.	57	21	36,8	20	35,1	9	15,8	4	7,0	3	5,3
31. Инст. за музикозн.	8	4	50,0	4	50,0	-	-	-	-	-	-

Табл. 3. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
32. Инст. за фольклор	5	3	60,0	2	40,0	-	-	-	-	-	-
33. ИО по тех- ническим наукам	282	148	50,7	79	28,0	44	15,6	16	5,7	-	-
34. Инст. по металлур.	88	42	47,7	85	39,8	9	10,2	2	2,3	-	-
35. Икономиче- ский инст. 114	59	50,0	34	21,0	20	17,5	9	7,9	4	3,5	-
36. Центральная обсл.	78	58	74,4	6	7,7	11	14,1	3	3,8	-	-
ВСИЧКО	2946	2039	69,2	467	15,8	292	9,9	106	3,6	42	1,4

ЧИТАТЕЛИ, ОБХВАНАТИ В НАБЛЮДЕНИЕТО

Табл. 4

Библиотеки при академични звезда	читатели всичко	читатели, попазили наблюдаваните заглавия									
		от всичко звено	от БАН	други	всичко	бр.	%	бр.	%	бр.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
1. Инст. по мате- матика	518	278	70,0	41	10,3	78	19,6	397	76,6		
2. Инст. по мех. и биомеханика	41	25	89,3	-	-	3	10,7	28	68,3		
3. Инст. по физика	870	588	77,9	145	19,2	22	2,9	755	86,8		
4. Самост. секция по астрономия	73	32	82,0	1	2,6	6	15,4	39	53,4		
5. ЕЦ по химия	1416	649	58,9	129	10,7	425	35,3	1208	84,9		
6. Геодинамичен инст.	120	34	51,5	20	30,3	12	18,2	66	55,0		
7. Географски инст.	100	11	11,0	-	-	-	-	11	11,0		
8. Геологически инст.	466	98	66,7	23	15,6	26	17,7	147	31,6		

Табл. 4. Продължение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9. Инст. за моро- ки и каскад. и у океан.	50	28	93,3	-	-	2	6,7	30	100,0
10. Центр. лаб. по высоч. геоде- зия	80	16	72,7	4	18,2	2	9,0	22	27,5
11. Центр. лаб. за государств. на- след.	95	39	93,8	1	3,1	1	8-1	32	33,7
12. ИнСЕС	139	12	48,0	8	32,0	5	20,0	25	18,0
13. ЕЦ по биоло- гия	235	102	55,4	53	28,8	29	15,8	184	78,8
14. Инст. по моло- куларна био- логия	287	95	43,8	79	36,4	43	19,8	217	75,6
15. Инст. по фи- зиология	330	115	42,1	97	35,5	61	22,3	273	82,7
16. Инст. по биоэко- лог. на расте- ния	327	106	58,3	70	35,1	23	11,6	199	60,9
17. Инст. по микро- биология	354	92	53,9	101	37,3	78	28,8	271	76,6

Табл.4. Продължение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
18.Инст.по соо-									
логия	175	69	55,2	21	16,8	35	28,0	125	71,8
19.ИБАРРО	94	49	65,3	10	13,3	16	21,3	75	79,8
20.Центр.изб.по									
пробл.на ре-									
генералите	21	12	57,1	4	33,3	2	9,5	21	100,0
21.Инст.по фило-									
софия	296	49	65,5	18	22,2	14	17,3	81	27,4
22.Инст.по соо-									
циология	117	48	92,3	4	7,7	-	-	52	44,4
23.Инст.по нау-									
ките за избр-									
ковата и право	120	30	79,0	-	-	8	21,0	38	31,7
24.Инст.за быт.									
93.	155	22	71,0	1	3,2	8	25,8	31	20,0
25.Инст.за литер-									
атура	356	14	87,5	1	6,2	1	6,2	16	4,5
26.Инст.за исто-									
рия	280	47	71,2	10	15,2	9	13,6	66	23,6
27.Археологически									
инст.	577	56	71,8	15	19,2	7	9,0	78	14,0

Табл.4. Продължение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
28.Етнографски									
инст.	181	19	76,0	4	16,0	2	8,0	25	13,8
29.Инст.по бал-									
кистика	136	8	66,6	2	16,7	2	16,7	12	8,8
30.Инст.за из-									
кустозн.	210	22	56,4	6	15,4	11	28,2	39	18,6
31.Инст.за му-									
зейзн.	111	19	86,4	2	9,0	1	4,6	22	19,8
32.Инст.за фолк-									
лор	47	12	60,0	6	30,0	2	10,0	20	42,6
33.НО по техн.									
науки	559	97	62,5	37	23,9	21	18,6	155	29,0
34.Инст.по мета-									
лоан.	255	74	100,0	-	-	-	-	74	29,0
35.Лингвистички									
инст.	599	83	72,2	8	6,9	24	20,9	115	19,2
36.Централна библ.									
2243	14	36,0	16	41,0	9	23,0	39	1,7	
ВСЕНКО	12013	3055	61,3	940	18,9	988	19,8	4983	41,5

ХАРАКТЕРИСТИКА НА ЧИТАТЕЛИТЕ

Табл.5

Читатели, ползвуващи набляданите зетривия

Библиотеки при акад. зънца	акад.	чл.-кор	проф., ст.н.с. доп.	% бр.	бр.	студенти			специалисти		
						% препо- дарители	% аспиранти	% бр.	% бр.	% бр.	всичко
1. Инст. по математика	4	1,0	1	0,2	35	8,8	185	46,6	25	6,3	147
2. Инст. по мех. и биомех.	1	8,6	-	-	7	25,0	20	71,8	-	-	-
3. ЕЦ по физи- ка	4	0,5	3	0,4	28	3,7	300	39,7	-	420	55,6
4. Самост. сек- ция по аст- роном.	-	-	-	4	10,2	14	35,9	-	21	58,8	39
5. ЕЦ по химия	3	0,3	6	0,5	89	7,4	504	41,9	58	4,8	543
6. Геохимичен инст.	1	1,5	1	1,5	4	6,0	38	57,5	4	6,0	18
7. Географски инст.	-	-	2	18-2	1	9,0	5	45,4	-	3	27,3
8. Геологиче- ски инст.	2	1,3	1	0,7	26	17,7	79	53,7	7	4,7	32
9. Инст. по морски науки и океан.	-	-	-	-	4	13,3	19	63,3	1	3,3	6
10. Центр. лаб. по геометрия и геодезия	-	-	-	-	5	22,7	10	45,4	3	13,6	4
11. Центр. лаб. по геометрия и геодезия	-	-	-	-	1	3,1	11	34,4	3	9,4	17
12. ИНЦЕОС	-	-	-	-	1	4,0	15	60,0	2	8,0	7
13. ЕЦ по био- логия	2	1,1	4	2,1	49	26,6	97	52,7	-	-	32
14. Инст. по полигу- литрия и биол.	2	0,9	4	1,8	65	29,9	117	58,9	7	3,2	22
15. Инст. по мизиол.	1	0,4	5	1,8	32	11,7	129	47,3	-	106	38,8

Табл.5. Продължение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
8. Геологиче- ски инст.	2	1,3	1	0,7	26	17,7	79	53,7	7	4,7	32	21,8	147
9. Инст. по морски науки и океан.	-	-	-	-	4	13,3	19	63,3	1	3,3	6	20,0	30
10. Центр. лаб. по геометрия и геодезия	-	-	-	-	5	22,7	10	45,4	3	13,6	4	18,2	22
11. Центр. лаб. по геометрия и геодезия	-	-	-	-	1	3,1	11	34,4	3	9,4	17	53,1	52
12. ИНЦЕОС	-	-	-	-	1	4,0	15	60,0	2	8,0	7	28,0	25
13. ЕЦ по био- логия	2	1,1	4	2,1	49	26,6	97	52,7	-	-	32	17,4	184
14. Инст. по полигу- литрия и биол.	2	0,9	4	1,8	65	29,9	117	58,9	7	3,2	22	10,1	217
15. Инст. по мизиол.	1	0,4	5	1,8	32	11,7	129	47,3	-	106	38,8	273	

Табл.5. Продолжение

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
16.Инст.по физио- логии и ра- стени- ях	1	0,5	-	-	36	18,1	77	38,7	-	-	85	42,7	199	
17.Инст.по кистро- гии.	2	0,7	3	1,1	38	14,0	141	52,0	1	0,4	86	31,7	271	
18.Инст.по зоологии.	-	-	-	-	24	19,2	52	41,6	5	4,0	44	35,2	125	
19.КБИРРО	1	1,3	-	-	28	37,3	29	38,7	2	2,7	15	20,0	75	
20.Центр. лас.по пробл. на ре- гени- рации	-	-	1	4,8	4	19,0	4	19,0	2	9,5	10	46,6	21	
21.Инст.по софисо- сии	1	1,2	1	1,2	22	27,2	35	43,2	3	3,7	19	23,4	81	
22.Инст.по социо- логии	-	-	1	1,9	6	11,5	25	48,0	-	-	20	38,5	52	

Табл.5. Продолжение

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
23.Инст.по наукаме за държ. и право-														
то	2	5,2	-	-	6	15,8	15	39,5	-	-	15	39,5	38	
24.Инст.за бълг.ез.	1	3,2	1	3,2	2	6,4	11	35,5	-	-	16	51,6	31	
25.Инст.за литера- тура	1	6,3	1	6,3	5	31,3	6	37,5	-	-	3	18,6	16	
26.Инст.за история	1	1,5	-	-	11	16,7	34	51,5	5	7,6	15	22,7	66	
27.Археоло- гически инст.	3	8,8	2	2,6	13	16,7	46	58,9	2	2,6	12	15,4	78	
28.Етногр. инст.	1	4,0	1	4,0	3	12,0	7	28,0	-	-	13	52,0	25	
29.Инст.по белка- нистика	-	-	1	8,3	-	-	1	8,3	10	83,3	12			

ПОСЕЩЕНИЯ ЗА ПОЛЗУВАНЕ НА НАБИДУВАННИЕ ЗАГЛАВИЯ

Табл.6

Библиотеки при акад. всичко звена	посещения		посещения за ползуване на набл.заглавия						
	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Инст.по ма- тематика	12012	6695	86,0	526	6,8	565	7,3	7786	64,8
2.Инст.по мех. и биомех.		305	90,8	-	-	31	9,2	326	
3.ЕЦ по физика	20184	12 969	90,9	793	5,4	521	3,7	14263	70,7
4.Самост.сек- ция по аст- рономии	696	428	95,8	10	2,2	9	2,0	447	64,2
5.ЕЦ по химия	22396	15530	82,4	254	1,3	3062	16,3	18946	82,3
6.Геобиогеохимичен институт	1570	576	68,3	206	24,4	64	7,2	843	61,5
7.Географически институт	1640	395	100,0	-	-	-	-	395	24,1
8.Геологически институт	8886	1753	74,8	416	17,7	173	7,4	2342	26,4

Табл.6. Пробължение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9.Инст.по морски изсл. и океаноло- гия	1176	483	93,4	-	-	34	6,6	517	48,9
10.Центр.лаб. по висша геол.	1604	350	85,8	46	11,3	12	2,9	408	22,6
11.Центр.лаб. за хим. изсл.	2042	147	91,3	2	1,2	12	7,4	161	7,9
12.Недовос	654	341	79,5	37	12,2	25	6,2	303	46,3
13.ЕЦ по биоло- гия	3283	1565	68,6	580	29,2	48	2,1	1988	60,6
14.Инст.по моле- куларна биол.	8142	1560	54,8	1071	37,6	217	7,6	2848	35,0
15.Инст.по фи- зиология	4770	2001	61,4	1028	31,6	229	7,0	3258	68,3
16.Инст.по им- мунология на растителните	4173	2106	89,2	208	8,8	46	1,9	2560	56,6

Табл.6. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9.Инст.по микробиологии	4302	1906	62,6	710	25,3	428	14,0	3044	70,7
10.Инст.по зоологии	5114	2373	89,3	162	6,1	123	4,6	2658	52,0
11.МЕДИО	2969	388	80,2	34	7,0	62	12,8	484	16,3
12.Центр.лаб.по проблемам регенерации	-	712	62,6	343	30,2	82	7,2	1137	-
13.Инст.по философии	5628	1211	91,4	51	3,8	63	4,8	1325	23,5
14.Инст.по социология	498	236	96,3	9	3,7	-	-	245	49,2
15.Инст.по науке-те за държ. и правото	1591	517	96,3	-	-	20	3,7	537	33,8
16.Инст.за б.еа.	2818	80	68,3	25	21,4	12	10,3	117	4,2
17.Инст.за литература	4112	103	95,4	2	1,8	3	2,8	108	2,6
18.Инст.за история	2187	512	68,8	124	16,7	108	14,5	744	34,0
19.Геолог.инст.	5726	882	77,3	231	20,3	28	2,4	1141	19,9

Табл.6. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
20.Етногр.инст.	2437	64	66,7	20	20,8	12	12,5	96	10,8
21.Инст.по балханистика	934	35	87,5	3	7,5	2	5,0	40	4,3
22.Инст.за изкуствознание	8125	51	30,3	46	27-4	71	42,3	168	5,4
23.Инст.за музеи-кование	4030	132	77,5	33	19,5	5	2,9	169	4,2
24.Инст.за фолклор	798	119	77,8	18	11,7	16	10,5	153	19,2
25.Инст.по техн.-науки	8032	1211	88,0	93	6,7	71	5,2	1375	17,1
26.Инст.по метапсихологии	5901	1058	100,0	-	-	-	-	-	1058
27.Икономически инст.	6030	983	92,7	8	0,8	69	6,5	1060	17,6
28.Центральная биол.	25951	470	31,4	936	62,5	91	6,1	1497	5,8
ВСИЧКО	185921	59946	80,7	8005	10,8	6306	8,5	74257	39,9

ПОЛУЗВАЕМОСТ НА НАБЛЮДАНИТЕ ПЕРIODИЧНИ
ИЗДАНИЯ

/ в бр. на книжките /

Библиотеки при акад. извена.	на изложба за нови постъпле- ния	в читалня						всич число
		бр.	%	бр.	%	бр.	%	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
10. Инст. по хи- мия	14714	60,1	1933	7,9	5058	64,4	1325	16,8
2. Инст. по хим. и биохим.	-	-	342	65,8	154	86,5	-	24 13,5
3. ЕЦ по фи- зика	9087	11,3	23240	28,8	37390	77,3	2525	5,2
4. Самост. секция по аст- рономия	3179	79,1	361	9,0	435	91,2	5	1,1
							37	7,7
							477	11,9

Библиотеки при акад. извена.	на изложба за нови постъпле- ния	от събр. на от събр. на института						всич число
		бр.	%	бр.	%	бр.	%	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Инст. по матема- тика	14714	60,1	1933	7,9	5058	64,4	1325	16,8
2. Инст. по математ. логика	36,2	5537	25,9	3924	75,8	1069	20,6	185
3. ЕЦ по фи- зиология	4946	59,7	1715	9,5	430	32,0	2	0,2
4. Геологич- ески инст.	9493	76,8	997	8,1	1034	55,2	647	34,6
5. Инст. по морски из- след. и океаноло- гии	-	-	2168	100,0	-	-	-	-
6. Геодезич- ен инст.	1361	87,4	29	1,9	160	95,2	5	3,0
7. Географски инст.	378	33,6	27	2,4	721	100,0	-	-
8. Геологиче- ски инст.	9493	76,8	997	8,1	1034	55,2	647	34,6
9. Инст. по морски из- след. и океаноло- гии	-	-	2168	100,0	-	-	-	-
10. Центр. лаб. по геодезия	597	41,5	516	35,9	137	42,3	139	42,9
11. Центр. лаб. за посем. изслед.	117	14,0	-	691	96,2	4	0,6	23
12. Инцидент.	1715	50,7	321	9,5	430	32,0	2	0,2
13. ЕЦ по био- логия	4946	59,7	1715	9,5	430	32,0	2	0,2

Табл.7. Продължение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
5. ЕЦ по хи- мия	14278	11,8	19874	16,4	72945	83,8	2862	3,3	11228	12,9	87035	71,8	121187
6. Геодезич- ен инст.	1361	87,4	29	1,9	160	95,2	5	3,0	3	1,8	168	10,7	1558
7. Географски инст.	378	33,6	27	2,4	721	100,0	-	-	-	-	721	64,0	1126
8. Геологиче- ски инст.	9493	76,8	997	8,1	1034	55,2	647	34,6	191	10,2	1872	15,1	12362
9. Инст. по морски из- след. и океаноло- гии	-	-	2168	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	2168
10. Центр. лаб. по геодезия	597	41,5	516	35,9	137	42,3	139	42,9	48	14,8	324	22,6	1437
11. Центр. лаб. за посем. изслед.	117	14,0	-	691	96,2	4	0,6	23	3,2	748	86,0	835	
12. Инцидент.	1715	50,7	321	9,5	430	32,0	2	0,2	912	67,8	1344	39,7	3380
13. ЕЦ по био- логия	4946	59,7	1715	9,5	430	32,0	2	0,2	969	67,8	1344	39,7	3380

Табл.7. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
14. Инст. по химии и химич. технологии	11148	42,0	2118	7,9	1671	57,8	4798	36,2	803	6,0	13272	50,0	26588
15. Инст. по химико- металлургии	5981	34,2	3589	20,5	4819	60,8	2807	35,4	295	3,7	7921	45,3	17491
16. ИЭР	5367	25,1	1270	5,9	13205	89,3	1811	8,8	270	1,8	14786	69,0	21423
17. Инст. по металло- обесцве- тии	5704	57,5	1839	18,5	1482	62,2	777	32,6	124	5,2	2383	24,0	9926
18. Инст. по зоологии	1890	30,6	422	6,8	2931	75,7	548	14,1	393	10,2	3872	62,6	6184
19. ИИФРО	791	26,1	551	18,3	1142	68,1	171	10,2	364	21,7	1677	55,5	3019
20. Центр. лаб. по пробл. на регоне- развития	-	-	2511	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	2511
21. Инст. по фи- зике	815	32,1	659	26,0	625	58,8	167	15,7	271	25,5	1063	41,9	2537

Табл.7. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
22. Инст. по социо- логии	-	-	708	77,6	164	80,0	41	20,0	-	-	205	22,4	913
23. Инст. по наукам за избрж. и право- то	186	6,9	498	18,5	1750	87,2	-	-	258	12,8	2008	74,6	2692
24. Инст. по бългр. яз.	874	53,8	588	36,2	108	66,7	-	-	54	33,3	162	9,9	1624
25. Инст. по литература	126	20,4	19	3,0	459	96,8	12	2,5	3	0,6	474	76,6	619
26. Инст. за ис- тория	315	27,1	75	6,4	523	67,6	136	17,6	114	14,7	773	66,5	1162
27. Инст. по ар- хеологии	1171	39,5	373	12,6	1026	72,2	264	18,6	150	9,2	1420	47,9	2964
28. Енергетич.- ски инст.	118	44,5	91	34,3	31	55,4	18	32,1	7	12,5	56	21,1	265
29. Инст. по българо- текс	530	62,6	16	1,9	241	80,3	13	4,3	46	15,3	300	35,5	846

Табл.7. Продолжение

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
30. Инст.за изучест- вованії ніж	1281	64,8	213	10,8	205	42,5	69	14,3	208	43,2	482	24,4	1976	
31. Инст.за музико- знако- знако	896	40,3	208	22,9	551	67,4	178	21,8	89	10,8	818	36,8	2223	
32. Инст.за Сокілор	14	4,0	215	61,6	63	69,2	20	16,7	17	14,1	120	34,4	349	
33. НО по техн- навії	10054	74,2	1529	11,3	963	50,1	719	36,6	260	13,3	1262	14,5	13545	
34. Инст.по металозн.	3047	49,4	508	8,2	2609	100,0	-	-	-	-	2609	42,3	6164	
35. Мікно- чесем.Інст.2777	46,9	1714	28,9	895	62,7	255	17,3	278	19,5	1428	24,1	5319		
36. Центросна- бід.	8683	96,5	105	1,2	-	-	122	58,7	86	41,2	208	2,9	2696	
ВСШКО:	121633	29,9	73464	18,0	164582	77,5	21009	9,9	26676	12,6	212267	52,1	407361	

Табл.8

ПОЛУЧАНОСТЬ НА НАДІДАНИЕ
ІНВІДИЧНІ ЧЕТАНИЙ ПО КЕМУЧЕБНОЧНО ЗАЛЕЖАННІ

Бібліотека при акад. зв'язку	38 ЕАН	за други потребители				БІЛКІО
		в СРСР	в іншіх країнах	в іншіх країнах	в іншіх країнах	
1	2	3	4	5	6	7
1.Інст.по мате- матики	581	34,3	544	35,2	472	30,5
2.Інст.по фіз. и оптическим	-	-	23	79,3	6	20,7
3.Інст.по фізики	211	57,2	93	25,2	65	17,6
4.Самост.секція по астрономії	34	94,4	2	5,6	-	-
5.ЕЦ по хімії	524	30,3	366	21,2	839	48,5
6.Геодезичен інст.	24	51,1	5	10,6	18	38,3
7.Географічни інст.	-	-	-	-	-	-

Табл.8. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8
8. Геологически инст.	42	46,4	49	56,8	-	-	91
9. Инст.по морски изслел. и океа- нология	6	100,0	-	-	-	-	6
10. Центр.лаб. по всесиа геодезии	74	100,0	-	-	-	-	74
11. Центр.лаб. за космич.исслед.	-	-	-	-	-	-	-
12. НКПОВОС	1	0,1	1009	99,9	-	-	1010
13. ЕЦ по биологии	403	87,2	38	8,2	21	4,5	462
14. Инст.по молеку- лярна биология	2579	94,8	184	4,9	6	0,2	2719
15. Инст.по физио- логии	44	16,5	208	77,9	15	5,6	267
16. Инст.по физио- логии на раст.	392	72,1	100	18,4	52	9,5	544
17. Инст.по микро- биология	322	72,7	62	14,0	59	13,3	443
18. Инст.по зооло- гии	18	38,3	13	27,6	16	34,0	47

Табл.8. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8
19. ДЕМПРО	20	44,4	25	55,5	-	-	45
20. Центр.лаб.по пробл.на ре- генерации	-	-	-	-	3	100,0	3
21. Инст.по фи- лософия	5	2,6	184	97,3	-	-	189
22. Инст.по социо- логия	-	-	-	-	-	-	-
23. Инст.по науки- те за избреде- та и право то	-	-	-	-	31	100,0	31
24. Инст.за бълг.яз.	1	3,4	28	96,5	-	-	29
25. Инст.за литера- тура	-	-	-	-	-	-	-
26. Инст.за история	-	-	-	-	-	-	-
27. Археологически инст.	2	50,0	-	-	2	50,0	4
28. Этнографски инст.	-	-	-	-	-	-	-
29. Инст.по балкани- стика	-	-	-	-	-	-	-

Табл. 8. Продължение

	1	2	3	4	5	6	7	8
30. Инст. за изкуст- воизнание	59	35,9	105	64,0	-	-	-	164
31. Инст. за музико- знание	10	100,0	-	-	-	-	-	10
32. Инст. за филология	258	75,7	81	24,2	-	-	-	334
33. НО по техн. нау- ки	267	62,1	161	37,4	2	0,5	430	
34. Инст. по метало- значие	-	-	-	-	-	-	-	-
35. Икономически инст.	1	1,3	72	93,5	4	5,2	77	
36. Централна библ.	-	-	-	-	35	100,0	-	35
Всичко	5823	54,1	3502	50,6	1646	15,3	10771	

ПОЛЗУВАЕМОСТ НА НАЕЛДОВАНЕТЕ ПЕРИОДИТИ
ИЗДАНИЯ ПО ГОДИНИ НА ИЗДАВАНЕ /в бр. книжки/ Табл. 9

Библиотеки при акад. всичко	1981-1982г.	1976- 1980г.	1971- 1975г.	1961- 1970г.	1950- до 1950 г.	бр.						
						%	бр.	%	бр.	%	бр.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	14
1.И-т по ма- тематика	24500	17714	72,3	4702	19,2	1182	4,8	793	3,2	108	0,4	1
2.И-т по ме- ханика и бюджет.	520	315	60,6	161	30,9	44	8,5	-	-	-	-	-
3.ЕЦ по ин- зинир.	80727	39087	48,4	23780	29,5	11805	14,6	5182	6,4	801	1,0	72
4.Самост. секции по астрономии	4017	3373	83,9	324	8,0	195	4,8	91	2,3	29	0,7	8
5.ЕЦ по хи- мия	121187	54278	44,8	26857	22,2	12546	10,2	11505	9,5	7916	6,5	8285
6.Геодези- чен и-т.	11558	1421	91,2	75	4,8	29	1,8	23	1,5	10	0,6	-
7.Географ- ски и-т.	1126	639	56,7	373	33,1	102	9,1	12	1,1	-	-	-

Табл.9. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
8. Геологи-													
ческий И-т	123562	10663	86,3	1487	12,0	97	0,8	88	0,7	27	0,2	-	-
9. Инст. по													
морским													
изыскам.													
и отка-													
хологии	2168	1607	74,1	560	25,8	1	0,1	-	-	-	-	-	-
10. Центр. лаб.													
по геохи-													
мии и гео-													
геохимии	1437	779	54,2	424	29,5	196	15,6	38	2,6	-	-	-	-
11. Центр. лаб.													
за косм.													
изслед.													
	835	531	63,6	287	34,4	11	1,3	5	0,6	1	0,1	-	-
12. НИЦОСС	3380	1985	58,7	869	25,7	453	13,4	73	2,1	-	-	-	-
13. ИИ по био-													
логии	13661	7184	52,6	4106	30,0	1747	12,8	586	4,3	38	0,3	-	-
14. И-т по ма-													
лекулярной													
биологии	26538	14753	55,6	7153	26,9	3210	12,1	1406	5,3	15	0,1	1	0,008
15. Инст. по													
физиоло-													
гии	17491	9825	56,2	4342	24,8	2307	13,2	890	5,1	127	0,7	-	-

Табл.9. Продолжение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
16. ИФР	21423	9542	44,5	7637	35,6	3250	15,2	993	4,6	1	0,1	-	-
17. И-т по													
микро-													
биол.	9926	6570	66,2	2338	23,6	510	5,1	425	4,3	83	0,8	-	-
18. И-т по													
зоол.	6184	2201	35,6	2601	42,1	853	13,8	329	5,3	160	2,6	40	0,6
19. ЦИГР	3019	1481	49,1	1025	33,9	442	14,6	71	2,3	-	-	-	-
20. Центр.													
лаб. по													
проблем													
на репро-													
дукции													
21. Инст. по													
биофизи-													
и	2537	1109	43,6	915	37,5	286	11,3	179	7,1	12	0,5	-	-
22. И-т по													
социо-													
логии	913	603	66,1	267	29,2	43	4,7	-	-	-	-	-	-
23. И-т по													
наукам													
за дар-													
жават													
и пра-													
вото	2692	1358	50,2	871	32,3	334	12,4	135	5,0	-	-	-	-

Табл.9. Продължение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
24.Инст.38 бълг.ез.	1624	1207	74,3	281	17,3	105	6,5	31	1,9	-	-	-	-
25.Инст.39 литера- тура	619	351	56,7	244	39,4	17	2,8	5	0,8	2	0,3	-	-
26.Инст.39 история	1163	623	53,6	345	29,6	107	9,2	45	3,8	43	3,7	-	-
27.Археоло- гически инст.	2964	1368	46,2	861	29,1	232	7,8	152	5,1	159	5,3	192	6,5
28.Етног- рафски инст.	265	217	81,9	48	18,1	-	-	-	-	-	-	-	-
29.И-т 38 бългани- стиче-	846	616	72,8	204	24,1	15	1,8	11	1,3	-	-	-	-
30.И-т 38 из- куствозна- ние	1976	1486	75,2	402	20,3	82	4,2	6	0,3	-	-	-	-
31.Инст.30 музико- записи	2222	1394	62,7	508	26,1	248	11,2	-	-	-	-	-	-

Табл.9. Продължение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
32.И-т 39 българ	349	204	58,5	145	41,5	-	-	-	-	-	-	-	-
33.ИО по техни- ка	13546	11806	87,2	1257	9,3	276	2,0	194	1,4	12	0,1	-	-
34.Инст. по мо- та-	6164	4147	67,3	1544	25,1	343	5,6	118	1,9	-	12	0,1	-
35.Иконо- миче- ски инст.	5919	2957	49,9	1933	32,6	869	14,7	141	2,4	17	0,8	2	0,03
36.Центр. бъл.	8996	8860	98,5	95	1,0	36	0,4	5	0,1	-	-	-	-
ВСИЧКО	407864	223622	54,9	100124	24,6	41912	10,3	23532	5,8	9561	2,3	8613	2,1

ТАБЛ.10
ИЗПОЛЗУВАЕМОСТ НА ТЕКУЩИТЕ ПЕРИОДИЧНИ ИЗДАНИЯ

Библиотеки при акац. аренда	текущи загл.	ползувани заглавия	неползвани заглавия			бр.	%	бр.	%	бр.	%
			неполучени	неподарени	всичко						
1.И-т по ма- териала	165	151	91,5	14	100,0	-	-	-	14	8,5	
2.Инст.по ме- ханика и биомеханика	15	15	100,0	-	-	-	-	-	-	-	
3.ЕЦ по физи- ка	224	195	87,1	28	96,5	1	3,5	29	12,9		
4.Самост. сек- ции по аст- рономия	30	27	90,0	2	66,6	1	33,3	3	10,0		
5.ЕЦ по химия	300	278	92,7	21	95,4	1	4,5	22	7,3		
6.Геоматичен инст.	24	24	100,0	-	-	-	-	-	-	-	
7.Географски инст.	11	9	81,8	1	50,0	1	50,0	2	18,2		

ТАБЛ.10. Продължение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8.Геологично- стн.инст.	86	80	93,0	6	100,0	-	-	6	100,0
9.И-т по кос- мични изслед- вания и океано- логия	14	14	100,0	-	-	-	-	-	-
10.Центр.лаб. по наука необезий	18	18	100,0	-	-	-	-	-	-
11.Петр.лаб. за косми- чески из- следвания	8	8	100,0	-	-	-	-	-	-
12.ЕНИБОС	11	10	90,9	-	-	1	100,0	1	9,1
13.ЕЦ по био- логия	90	74	92,5	5	83,3	1	16,6	6	7,5
14.И-т по мон- дегуарна биология	67	64	95,5	2	66,6	1	33,3	3	4,5
15.И-т по юи- знология	90	84	93,3	6	100,0	-	-	6	6,6
16.МОР	38	36	94,7	2	100,0	-	-	2	5,3

Табл.10. Продължение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
17.И-т по микробиология	72	69	95,8	2	66,6	1	33,3	3	4,2
18.И-т по соо- логия	100	92	92,0	6	75,0	2	25,0	8	8,0
19.ИМПРО	16	14	87,5	2	100,0	-	-	2	12,5
20.Центр.лаб. по пробл. на регене- рацията	7	7	100,0	-	-	-	-	-	-
21.И-т по фило- софия	59	52	88,1	7	100,0	-	-	7	11,9
22.Инст.по соо- циология	20	20	100,0	-	-	-	-	-	-
23.И-т по неу- ките за държ. и правото	44	43	97,7	-	-	1	100,0	1	2,3
24.И-т за бълг. ез.	39	36	92,3	3	100,0	-	-	3	7,7
25.И-т за лите- ратура	22	14	63,6	8	100,0	-	-	8	36,3
26.И-т за ис- тория	19	19	100,0	-	-	-	-	-	-

Табл.10. Продължение

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
27.Археол. инст.	14	14	100,0	-	-	-	-	-	-
28.Етнограф- ски и-т.	12	10	83,3	2	100,0	-	-	2	16,6
29.И-т за балетни- стика	12	8	66,6	4	100,0	-	-	4	88,8
30.И-т за изкуст- вата	41	40	97,6	-	-	1	100,0	1	2,4
31.И-т за музикозн.	8	7	87,5	-	-	1	100,0	1	12,5
32.Инст.за филология	3	3	100,0	-	-	-	-	-	-
33.ИО по техн. науки	120	116	96,6	-	-	4	100,0	4	3,3
34.И-т по металозн.	45	45	100,0	-	-	-	-	-	-
35.Икономи- чески и-т	99	83	83,8	13	81,2	3	18,7	16	16,2
36.Центр. бъбл.	72	68	94,4	2	50,0	2	50,0	4	5,6
ВСИЧКО	2005	1847	92,1	136	86,1	22	13,9	158	7,9

ЛИТЕРАТУРА

1. БАХОВ, Н.М. Информационные потребности и их роль в изучении функционирования библиотеки. - В кн.: Социология и психология чтения. М., Книга, 1979. 205-208.
2. БОЛЬШОЙ, А.А., А.Г. ЗАХАРОВ, Н.Е. КАЛЕНОВ. Информационно-библиотечные потребности ученых Академии наук СССР. - Научные и технические библиотеки СССР, 1982, № 4, 9-15.
3. БОЛЬШОЙ, А.А., А.Г. ЗАХАРОВ, Н.Е. КАЛЕНОВ. Информационно-библиотечные потребности ученых филиалов и научных центров Академии наук СССР. - Научные и технические библиотеки СССР, 1983, № 8, 13-18.
4. КАДЫНКОВА, М. и М. АРГИРОВА. Информационни възможности на библиотеките при ЕЦ по химия при БАН. - В: Проблеми на специалните библиотеки. Автоматизация и информационно осигуряване. Тем.сб. 1979. С., БАН, 1980, с. 163-281.
5. КАДЫНКОВА-РАДОСЛАВОВА, М. и М. АРГИРОВА. Информационни возможности на библиотеката при Института по молекуларна биология при Българската академия на науките. - В: Проблеми на специалните библиотеки. Автоматизация и информационно осигуряване. Тем.сб. 1980. С., БАН, 1981, с.138-188.
6. КАДЫНКОВА-РАДОСЛАВОВА, М. и М. АРГИРОВА. Информационни възможности на библиотеката по физика при Българската академия на науките. - В: Проблеми на специалните библиотеки. Библиотечно-информационно обслужване. Социологически проучвания. Тем.сб. 1981. С., БАН, 1982, с.9-65.
7. КАРМЕНЯН, Г.С. Наука-библиотека-специалист / наблюдения, размышления и пожелания/. - В: Сборник науч. трудов. Сер. Библ. АН СССР и АН союзных республик, 1981, вып. 3, 66-81.
8. КИРПИЧЕВА, И.К. Проблема информационных потребностей в библиотековедческих исследованиях. - Советское библиотековедение, 1983, № 5, 17-19.
9. МАЛЫХА, В.В. Работа с зарубежными научно-техническими изданиями в библиотеке НИИ. - Научные и технические библиотеки СССР, 1983, № 8, 23-24.
10. STATISTICAL Yearbook. UNESCO. 1983. Paris, UNESCO, 1984. p. VI-44 - VI-63, VII-160 - VII - 167.

ПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕРИОДИЧЕСКИХ ИЗДАНИЙ, ПОЛУЧАЕМЫХ ВАЛЮТНЫМ ПУТЕМ ИЗ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ СТРАН, В БИБЛИОТЕЧНОЙ СИСТЕМЕ БОЛГАРСКОЙ АКАДЕМИИ НАУК

М. Аргирова-Герасимова

/Р е з и м е/

Исследование посвящено важнейшим аспектам комплектования фондов научных библиотек иностранной литературой - использование получаемой информации научным потенциалом БАН и страны. Полученные результаты имеют особенно важное значение для планирования комплектования, для определения правильной политики приобретения литературы и обслуживания потребителей научных библиотек. Богатый фактический материал обобщен в 10 таблицах, которые по различным показателям раскрывают сложную характеристику читателей и пользование периодических изданий в библиотеках БАН.

L'USAGE DES PÉRIODIQUES RÉÇUS CONTRE DEVISES DES PAYS NON-SOCIALISTES AU SYSTÈME DES BIBLIOTHÈQUES DE L'ACADEMIE BULGARE DES SCIENCES

M. Argirova-Guérassimova

/R é s u m é/

L'étude traite l'un des plus importants aspects de l'édition des fonds des bibliothèques scientifiques avec littérature étrangère - l'usage de l'information reçue par le potentiel scientifique de l'Académie bulgare des sciences et du pays. Les résultats reçus sont très importants à la planification de l'acquisition, à l'élaboration d'une politique correcte d'acquisition de la littérature et de service des usagers des bibliothèques scientifiques. Le grand nombre des faits est généralisé dans 10 tables qui par index différents révèlent le tableau complexe des lecteurs et l'usage des périodiques dans les bibliothèques spécialisées de l'Académie bulgare des sciences.

Никола Казански

ДОГОВОРЪТ В МЕЖДУНАРОДНИЯ КНИГООБМЕН
НА БЪЛГАРСКИТЕ БИБЛИОТЕКИ

Проблемът за правната уредба на международните книгообменни отношения на българските библиотеки е един от най-важните, но в същото време може би най-сложният и неизследван въпрос.

Всеобщо възприета форма за правно регулиране на международните книгообменни отношения е договорът. В зависимост от субекта на правното отношение договорите, регулиращи международния книгообмен, се делят на две категории:

1. Международни договори, когато правните субекти са държави или международни правителствени организации. Тук се отнасят двустранните и многострунни договори за обмен на издания. Тази правна материя е обект на изследване от международното публично право. Въпросът за международното публично правно регулиране на международния книгообмен е сравнително добре осветлен в специалната литература /1; 2; 5, с.59-96; 22, с.80-97; 23; 24; 26; 27 и др./ и затова няма да се спирате на него.

2. Преки книгообменни договори. Те са най-разпространените и именно чрез тях се осъществява практическата книгообменна дейност. По правната си същност те се отнасят към

вътрешното гражданско право, но поради наличие на международен елемент в техния фактически състав, те са обект на регулиране от международното частно право. Въпреки голямото им значение за международния книгообмен, те са най-слабо изследвани /единствено и непълно от В.Я. Хватов - 22, с.98-113/ и поради тази причина именно тях ще разгледаме най- подробно в нашата студия.

В юридически аспект книгообменните отношения са правно регулирани имуществени отношения, които възникват между юридически лица /най-често библиотеки/ и затова общата теория на правото ги отнася към гражданските правоотношения / 4, с.11-12; 19, с.15-17/. Като правоотношение изобщо, а оттам и като гражданско правоотношение, книгообменното отношение има следните основни съставки: субект, юридически факт, правни последици, обект и санкция.

Международният характер на едно гражданско правоотношение може да се прояви както във връзка с всяка една от съставните му части, така и във връзка с предметите, по повод на които то се е породило. В случая с книгообменното правоотношение международният елемент възниква във връзка с неговите субекти, а именно, че винаги един от тях е с различно гражданство /подданство/ от другия.

Като изхождаме от определението за международното частно право, дадено от В.Кутиков, че това е: "обособен и самостоятелен клон на правото в международния сектор от националното право на отделната държава, изразяващ волята на господствуващата в тази държава класа и предназначен да урежда

граждansки правоотношения с международен елемент, възникващи в условията на борба и сътрудничество на международната арена" /4, с.66/, то по-нататъшният анализ на книгообменното правоотношение ще бъде направен от позициите на науката за международното частно право и по-точно на българското международно частно право.

Преди да продължим конкретния анализ на книгообменния договор, трябва да се спрем на въпроса за източниците на българското международно частно право като при това ще изтъкнем тези правни норми, които пряко или косвено уреждат книгообменното правоотношение /респективно книгообменния договор/. В специалната литература е възприето делението на два вида източници /4, с.106-126/:

1. Вътрешноправни източници, към които се отнасят:

а/ Конституцията на НРБ. Тя е основен елемент на правовия ред у нас;

б/ законите. Най-голямо значение за книгообменните правоотношения имат Законът за задълженията и договорите /1950 г./, Законът за собствеността и Законът за авторското право /1951 г./ и др.;

в/ подзаконови нормативни актове. По-важни тук са Решението на Колегията на Комитета по култура и изкуство за развитието на международния книгообмен на българските библиотеки от 1964 г./7/; устави на научни учреждения /като БАН, СУ, библиотеки /НБКМ/ и други /5, с.95/. Така например член 63 в Устава на БАН от 1973 г., който гласи: "Българската академия на науките има право да извърши обмен на печатни произведе-

ния, фотокопия и други с научни учреждения в чужбина и международни организации" /21, с.19/.

2. Международноправни източници, които включват:

a/ двустранни международни договори. От тях значение за международния книгообмен имат съглашенията и спогодбите за културно и научно сътрудничество, съдържащи клаузи за обмен на издания /5,с.62; 8-18/;

b/ многоструни международни договори. Това са преди всичко Парижките конвенции /или наричани още конвенции на ЮНЕСКО/ за международния обмен на издания от 1958 г., ратифицирани от НРБ в 1963 г. /25, с.79-89/.

Въз основа на така изброените правни източници ще преминем към изследване на книгообменния договор.

Определение и характеристика на книгообменния договор като вид сделка

Правно средство за установяване, изменение и прекратяване на правоотношения е сделката. Българското международно частно право не съдържа разработка на общия правен режим на сделките /4, с.364/. Затова ще потърсим теоретична обосновка в българското гражданско право. Тук на пръв поглед също няма правна регламентация на сделката поради липса на Граждански кодекс. Според някои автори такава регламентация се съдържа в общите правила на Закона за задълженията и договорите, а именно в членове 8-44 /6,с.44-54/. Изходдайки от последните, В. Таджер определя сделката като: "Юридически факт, който има за съществена съставна част волеизявление на едно или повече ли-

ца, и поражда гражданскоправно действие, определено по начало от съдържанието на волеизявленето" /20, с.192/.

Всяка правна сделка следователно включва по необходимост във фактическия си състав едно или няколко волеизявления, насочени към установяване, изменение или погасяване на едно правоотношение. Когато фактическият състав на правната сделка обхваща съгласуваните настъпни волеизявления на два правни субекта, то тя е двустранна. Двустранните правни сделки се наричат договори.

От тук книгообменният договор може да се дефинира като съглашение между две страни за установяване, изменение или прекратяване на правна връзка между тях по повод на обмена на издания.

Като вид сделка книгообменният договор има следните характерни особености:

1. Двустранност – това е договор, при който има съгласие на две страни, състоящо се в съгласуване на волеизявления, които са настъпни по насоченост. Тук волеизявленията на страните имат съответни наименования: предложение и приемане. Безусловно и по необходимост се пораждат права и задължения и за двете договарящи се страни една спрямо друга. Всеки се оказва дължник на контрагента си, но едновременно и негов кредитор. Трябва да се подчертвае, че връзката между двете задължения е генетична, т.е. задължението на едната страна е основание за задължението на другата; или ако не възникне задължение за едната страна не може да възникне задължение за другата. Така например, ако получаването на литература от

социалистическите страни в Чили е забранено от фашисткия режим на Пиночет и затова дадена българска библиотека не може да изпрати договорените по обмен издания, то и чилийският контрагент не е задължен да изпраща своите издания. Взаимната зависимост между двете настъпни задължения е още и функционална, т.е. неизпълнението на задълженията от едната страна е достатъчно основание за другата страна да откаже настъпното изпълнение. Оттук следва, че:

а/ никоя от двете страни не може да иска изпълнение, преди да е изпълнила или поне да е готова да изпълни своето задължение. По този начин всяка от страните превръща собственото си задължение във функции от настъпното изпълнение;

б/ при невъзможност за изпълнение на задълженията от единия контрагент /закриване или реорганизация на библиотеката или на учреждението, към което последната принадлежи, спиране издаването на разменяната публикация и пр./ същият се освобождава от него, но едновременно с това отпада право и обвързаността на другия контрагент, тъй като изпълнението на едното задължение е функция от изпълнението на настъпното;

в/ виновното неизпълнение на едната договаряща се страна /спиране изпращането на издания по обмен, отказ от книгообмен, връщане на изпратените материали/ окончателно разколебава установеното между тях съгласие. В резултат на това другата /изправната/ страна може да разтрогне книгообменния договор, т.е. да разкъса генетичната правна връзка, която не ѝ дава очаквания еквивалент.

2. Възмездност – от горния анализ се вижда, че книгообменният договор е по определение само възмезден, тъй като всяка от страните се задължава срещу настъпна престаяция. Не е необходимо двете настъпни престаяции да са равностойни или еквивалентни. Достатъчно е страните да ги считат за такива, т.е. критерият е субективен, а не обективен. При голямо нарушение на обективния критерий обаче, може да се стигне до разтрогване на книгообменния договор.

3. Консенсуалност – фактическият състав на книгообменния договор като юридически факт се състои само от волеизявленията на две страни и за сключването му е необходимо и достатъчно само тяхното съвпадение. Няма пречка обаче един книгообменен договор да бъде и реален, т.е. да бъде сключен чрез предаване на вещ, например чрез конкулентни действия, когато изпращането на изданието в резултат на направено предложение за сключване на книгообменен договор означава негово приемане.

4. Небормалност – страните в книгообменния договор могат свободно да избират формата, в която да изразят волята си.

5. Комувативност – книгообменният договор е комутативна сделка, защото облагата, която ще получат от него страните, е известна още в момента на сключването му /издания и други първични и вторични източници на информация/.

6. Каузалност – книгообменният договор се сключва по причина за придобиване на имуществени права (*acquirendi causa*) върху обменяните материали.

По своята правна характеристика книгообменният договор

стои най-близко до договора за замяна на движимо имущество, така както последният е формулиран в Закона за задълженията и договорите, а именно: "чл. 222. С договора за замяна страните се задължават да си прекърсят взаимно собствеността върху вещи или други права. чл. 223. Правилата за продажбата се прилагат съответно и при замяната, като всеки от заменителите се смята за продавач на това, което дава, и за купувач на това, което получава" /6, с.95/. Главната разлика между двата вида договори е в това, че книгообменният договор регулира не единичен акт на взаимно предаване на вещи, а продължителен процес на обмен.

Сключване на книгообменния договор

Под сключване на сделка се разбира начинът, по който трябва да се осъществи фактическият ѝ състав, за да могат да възникнат желаните правни последици, т.е. за да се осъществи сделката е необходимо преди всичко да се изяви съответната воля. При книгообменния договор като вид сделка волята на страните трябва да бъде съгласувана /еднакво насочена/ по отношение на определена цел – в случая замяна на издания.

Изяването на волята означава външно изразяване на взетото вътрешно решение за определено поведение. Съответно, за да може волеизявленето на страните да придобие значение на договор, то трябва да получи външен израз, който да бъде познаваем за останалите. В правото се различават два вида волеизявления – изрично /прико/ и мълчаливо /косвено/. При изричното волеизявление по несъмнен начин с обективни сред-

ства се изразява определена цел. При мълчаливото волеизявление за изявата на волята трябва да се съди косвено въз основа на определени индикативни признаки. Последното се нарича още и конкулдентно. Волеизявленето като външно обективиране на воля има определени външни при знаци, а оттук и някаква форма.

Според формата на волеизявление книгообменните договори биват писмени, устни и конкулдентни.

В практиката на международния книгообмен най-често се използват писмените договори. За тяхното сключване в повечето случаи не се изисква никаква специална форма, а се извършва чрез обмен на писма. Процесът за сключване на книгообменния договор обикновено започва с това, че едната страна се обръща към другата с писмено предложение за установяване на книгообменни отношения. Последното, макар и да е в свободна форма, трябва да отговаря на определени изисквания, а именно:

1. Предложението да бъде строго индивидуализирано, т.е. да съдържа обръщение към определена организация или лице /най-често библиотека/.
2. То трябва да съдържа изрично указание за намерение то да се сключи книгообменен договор.
3. Предложението да включва и съдържанието на самия договор с указание на конкретните задължения на всеки контрагент.

Страната, към която е отправено предложението, може или да се съгласи с него, или да го отхвърли. В първия слу-

чай съвсем не е необходимо да се повтаря цялото предложение. Достатъчно е само ясно да се изрази съгласие за сключване на договора. Книгообменният договор се счита за сключен след получаването на писменото съгласие, според възприетата в българското гражданско и международно частно право теория на получаването /3, с.74-76; 6, с.46/.

Всяка сделка се характеризира със съществени признания – това, за което трябва да има волеизявление на страните. В зависимост от тях различаваме съществено и несъществено съдържание на сделката. Същественото съдържание е това, по което страните трябва да се съгласят. Така същественото съдържание на книгообменния договор е неговият предмет – замяните документални източници на информация /заглавие, брой/. Несъщественото съдържание на сделката е това, което се уговоря от страните в отклонение от обикновените последици, които произтичат от съществените елементи на сделката. При книгообменния договор тук се отнасят уговорките за реда, срока, транспортните разходи и други, свързани със замяната на издания.

Трябва изрично да се изтъкне, че за сключването на книгообменния договор е абсолютно необходимо да се постигне съгласие и по несъщественото му съдържание. Затова в случай, че страната, която получава предложение за сключване на книгообменен договор, в своя отговор внесе изменения в някоя от клаузите, то правно отношение не възниква. В дадената ситуация отговорът се явява като насрещно предложение, а за сключване на договора е необходимо съгласието на двете договарящи

се страни по цялото му съдържание. Ето защо понякога книгообменните договори се сключват след дълги преговори, а тяхното съдържание е изложено в текста на няколко писма.

Както казахме по-горе, книгообменните договори по принцип не са формални, т.е. контрагентите са свободни в избора на средства за изразяване на волята си. Това не пречи да се сключват книгообменни договори като се съблудава определена уговорена форма /например размяна на писма с идентичен текст/, а даже и такива, които в пълния смисъл на думата могат да се назоват формални. При последните съдържанието на договора е изложено в един документ в два еднообразни екземпляра, скрепен с подписите на упълномощени лица от двете страни. Такъв е например договорът за книгообмен между ЦБ при БАН и Института по международно право в Кил, ФРГ.

Устното волеизявление се среща по-рядко и то само в първия етап за сключване на книгообменния договор, а именно като устно предложение. Така например често пъти гостувавши отговорни представители на различни чуждестранни библиотеки правят предложение за сключване на книгообменен договор чрез устно волеизявление. И макар непосредственият отговор да е също в устна форма, то самото сключване на договора се потвърждава с писмо или чрез конклudentни действия /изпращане на издания/ от едната или другата страна. Понякога и измененията в условията на договора се дават в устна форма.

Конклudentната форма на волеизявление при сключването на книгообменния договор се наблюдава сравнително рядко в практиката, като за нея е характерно, че конклudentните дей-

ствия се изграждат или само в първия етап /предложението/, или само във втория етап /приемането/ от сключването на договора. Специално в практиката на международния книгообмен това се изразява в получаването на издания от чуждестранни библиотеки без да са придружени от писмено предложение за обмен и понякога маркирани само с печатен знак "за книгообмен", или във втория случай, когато в отговор на писмено предложение за сключване на книгообменен договор направо започва неговото изпълнение чрез изпращането на исканите издания. Все пак след време, при промяна в условията на договора, се прилага до писмена форма. Конклudentни книгообменни договори в чист вид съществуват като изключение. Според нас това са например случаите когато ЦБ при БАН изпраща издания на отделни лица /учени-чуждестранни членове на БАН, наградени с български отличия и др./ от които изпращат издания/главно собствени/ в замяна. Тук липсва устно или писмено волеизявление за сключване на книгообменен договор от двете страни, но има наличие на безусловни конклudentни действия от страна на контрагентите.

Стълковителни /колизионни/ норми по българското международно частно право, регулиращи книгообменния договор

Българското международно частно право не съдържа специално изработени разпоредби относно общите условия за действителност на сделките с международен елемент, а оттук

и на книгообменните договори /4, с.367/. Липсата на такива разпоредби води до това, че ако няма противна уговорка, всяко едно от общите условия трябва да се тълкува въз основа на присъща или съотнасяща се към него стълковителна /колизионна/ норма.

Стълковителна е нормата, която определя приложимия закон за ureждане на дадено правоотношение с международен елемент. Тя има два основни елемента: обем и привързка, покрираща се с отпращането. Обемът посочва правоотношението, което се ureжда или трябва да се ureди от един закон, а привързката /или отпращането/ е прикрепването на това правоотношение към определен закон, който го ureжда или трябва да го ureди / 3, с.19/.

Така при определяне на приложимия закон по книгообменния договор се прилагат по аналогия правилата по договора за замяна, при който пък се прилагат правилата по договора за продажба, като се изхожда от чл. 223 на Закона за задълженията и договорите, че: "Правилата за продажба се прилагат съответно и при замяна, като всеки от заменителите се смята за продавач на това, което дава, и за продавач на това, което получава" /6, с.95/. Тогава за ureждане на книгообменния договор би трябвало да се приложат два закона - законът на държавата, в която е седалището на единия книгообменен контрагент, и законът на държавата, в която е седалището на другия, тий като то е различно. Това разрешение обаче е неприемливо, защото при него се нарушава единството на режима и става разделяне на статута, както при прилагането на *lex loci solu-*

tionis. Поради това най-правилно е книгообменният договор, при който седалището на страните е в различни държави да се урежда от закона на държавата, в която е седалището /местожителството/ на контрагента, на когото е направено предложение за неговото сключване. Така определеният закон съставлява облигационния статут на сключния книгообменен договор.

Тази стълковителна норма е производна и е извлечена от аналогичната колизионна норма по договора за продажба в духа на чл. 223 от Закона за задълженията и договорите, като се има предвид, че тук престаятията на получателя на предложението за сключване на книгообменен договор се приема за по-характерна и по-съществена. Именно той е търсен от другата страна и от него зависи дали да се сключи договорът или не. Приемането на противната алтернатива е по-малко основателно и може да се допусне само при взаимно съгласие.

Особено сложни въпроси се поставят във връзка с предмета на книгообменния договор. Изходдайки от членове 9, 26 и 34 на Закона за задълженията и договорите може да заключим, че всеки договор, който има предмет противен на закона, на държавния народностопански план или на правилата на социалистическото общество, е нищожен по право /6, с.44, 49 и 51/. Извънкната начало важи изцяло за българското международно частно право, а оттук и за всяка правна сделка с международен елемент, какъвто е и книгообменният договор. Никаква уговорка между контрагентите в противен смисъл, никакво позоваване на чуждестранен закон, формулирано в противен смисъл, не могат да запазят своята сила, щом се окажат в противоречие с тия и

други подобни норми на нашия правов ред. От това следва, че в рамките на посочените членове от Закона за задълженията и договорите, страните могат да проявяват договорна свобода, като определят съдържанието на сключените от тях книгообменни договори с оглед на конкретните нужди и интереси. Следващи тези и други запретителни или разрешителни разпоредби на изтето право, като например чл.1-3 от Решението на Комитета за култура и изкуство за развитието на международния книгообмен от 1964 г. /7, с.22-23/, те могат да проявяват и автономия на волята, т.е. да подчиняват по собствен избор книгообменния договор на действието на някое чуждестранно право.

В заключение, най-общо значението на прекия книгообменен договор за международния книгообмен на българските библиотеки може да изрази както следва:

1. Той е организиращо начало и най-пръкат път за установяване на книгообменни отношения, чрез определяне на взаимни права и задължения.
2. Неговото осъществяване е лесно, тъй като не изисква специална форма и сложна процедура при сключването и приемането на съдържанието му.
3. При всички случаи той установява конкретни и реални книгообменни отношения.

В тази връзка теоретическият анализ на книгообменния договор има голямо значение за по-ефективното му използване в практиката на международния книгообмен на българските библиотеки.

ЛИТЕРАТУРА

1. ВЕРСИКЕР, Ш. Многосторонние соглашения о международном обмене изданиями. - Бюллетень ЮНЕСКО для библиотек, 1963, № 2, 57-65.
2. ГОДЕЛОК, О.Ю. Юридические основы международного книгообмена. - Советское библиотековедение, 1975, № 4, 48-56.
3. ДАМЯНОВ, Ц. Стълковителни норми по облигационното право на НР България. С., Наука и изкуство, 1972. 217 с.
4. КУТИКОВ, В. Международно частно право на НР България. С., Наука и изкуство, 1976. 592 с.
5. ПОПОВ, В. Международен обмен на издания между библиотеките. Същност, правно регулиране, съвременни проблеми. Теоретични аспекти. С., НБКМ, 1983. 178 с.
6. РАДОЙЛСКИ, В. Облигационно право. С., СУ "Ел.Охридски", 1978. 254 с.
7. РЕШЕНИЕ на Колегията на Комитета по културата и изкуството от 26 май 1964 г. за развитието на международния книгообмен. - Бюллетин на Комитета по културата и изкуството, 1964, № 7, 22-25.
8. СПОГОДБА за научно сътрудничество между БАН и Британската академия. - Сп. на БАН, 1976, № 3, 81-82.
9. СПОГОДБА за научно сътрудничество между БАН и Кралската шведска академия на науките. - Сп. на БАН, 1974, № 4, 109-110.

10. СПОРАЗУМЕНИЕ за научно сътрудничество между БАН и Австрийската академия на науките. - Сп. на БАН, 1977, № 4, 90-91.
11. СПОРАЗУМЕНИЕ за научно сътрудничество между БАН и Германската академия на селскостопанските науки в Берлин. - Сп. на БАН, 1957, № 1, с. 92.
12. СПОРАЗУМЕНИЕ за научно сътрудничество между БАН и Полската академия на науките. - Сп. на БАН, 1957, № 1, 89-91.
13. СПОРАЗУМЕНИЕ за сътрудничество между БАН и Швейцарската федерална служба за наука и образование. - Сп. на БАН, 1980, № 4, с. 97.
14. СЪГЛАШЕНИЕ за научно сътрудничество между БАН и Академията на науките на Китай. - Сп. на БАН, 1959, № 2, 109-110.
15. СЪГЛАШЕНИЕ за научно сътрудничество между БАН и Академията на науките на СССР. - Сп. на БАН, 1959, № 1, 125-128.
16. СЪГЛАШЕНИЕ за научно сътрудничество между БАН и Унгарската академия на науките. - Сп. на БАН, 1958, № 4, 102-105.
17. СЪГЛАШЕНИЕ за основните принципи на научното сътрудничество между БАН и Академията на науките на Румънската народна република. - Сп. на БАН, 1958, № 2, 112-113.
18. СЪГЛАШЕНИЕ за пряко сътрудничество между БАН и Чехословашката академия на селскостопанските науки в Прага. - Сп. на БАН, 1957, № 1, с. 92.

19. ТАЛЕР, В. Граждански право на НРБ. Обща част. Дял 1. С., Наука и изкуство, 1972. 203 с.
20. ТАЛЕР, В. Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял 2. С., Наука и изкуство, 1973. 381 с.
21. УСТАВ на Българската академия на науките. /С., 1973/ 19 с.
22. ХВАТОВ, В.Я. Вопросы регулирования книгообмена между библиотеками и научными учреждениями разных стран. Л., АН СССР, 1963. 135 с.
23. COX, W. The new exchange conventions. - UNESCO Bulletin for libraries, 1961, No 4, 171-177.
24. GOMBOCZ, I. Inquiry into the execution and results of UNESCO's conventions 14 years after their adoption.
- In: The international exchange of publications. Munchen, Saur, 1973. 35-42.
25. MANUEL des échanges internationaux de publications.
4-eme édition sous la direction de Frans Vanwijnngaerden. Paris, UNESCO, 1977. 183 p.
26. PETERSEN, E.N. Steps towards the adoption of new conventions for the exchange of official and non-official publications. - Libri, 1958, No. 4, 296-308.
27. POPOV, V. The multilateral UNESCO exchange conventions (1958) and their international significance. - In: Studies in the international exchange of publications. Munchen, Saur, 1981, 28-43.

ДОГОВОР В МЕЖДУНАРОДНОМ КНИГООБМЕНЕ БОЛГАРСКИХ БИБЛИОТЕК
N. Казански

/Р е з ю м е/

Автор рассматривает договор как конституирующую основу международных книгообменных отношений. Впервые дается определение книгообменному договору как виду сделки и исследуются его особенности – двусторонность, возмездаемость, консенсусальность, неформальность, коммутативность, causalность. Подчеркивается различие между ним и договором о замене движимого имущества. Особое внимание уделяется вопросам заключения договора и коллизионным нормам, определяющие его значение в международном книгообмене болгарских библиотек.

LE CONTRAT DANS L'ECHANGE INTERNATIONAL DE PUBLICATIONS DES BIBLIOTHEQUES BULGARES

N. Kazansky

/R e s u m e/

L'auteur traite le contrat comme base constituante des relations internationales d'échange de publications. Pour la première fois on donne une définition du contrat d'échange de publications comme une sorte de transaction et on analyse ses particularités telles que bilatéralité, remunération, consensualité, nonformalité, commutativité, causalité. On souligne la différence entre lui et le contrat d'échange de biens mobiles. Une attention particulière est réservée aux questions de la collision et des normes de collision. En conclusion sont généralisés les traits caractéristiques du contrat direct d'échange de publications qui déterminent son importance pour l'échange international de publications des bibliothèques bulgares.

НОВИ МОМЕНТИ В СИСТЕМИТЕ ЗА БИБЛИОГРАФСКИ ПОДБОР И КОМПЛЕКТУВАНЕ НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ ФОНДСВЕ

Библиотечният фонд се реализира като целесъобразна система чрез израстване и прочистване. Прирастът на библиотечния фонд е свързан с основната потребност на науката за своевременна информация на базата на литературни и други източници, а текущото прочистване на фонда се налага от обстоятелството, че публикуваните или непубликуваните научни резултати губят от своята научна и информационна стойност в различна степен и за различни срокове или според библиотечния термин, морално оставяват. Прочистване на фонда се налага и от физически останали /разкъсани, осакатени, дефектни и пр./ източници.

Следователно, всяка система за изграждане на библиотечен фонд има задължително ВХОД и ИЗХОД, като следствие от причини, които се коренят в качествата на съвременната наука като консуматор на информация.

Съвременните системи за библиографски подбор и комплектуване биват: координирани, кооперирани и централизирани. Новото е, че тези системи се разглеждат в библиотечната теория и практика и като форми на научна организация на библиотечната дейност.

КООРДИНИРАНА система имаме, когато библиографският подбор и комплектуването се осъществяват от повече от една

библиотека по координационен план. В него са включени тематичните направления, за чието комплектуване е отговорна всяка от библиотеките. Тази система има полуеквивалентна история в почти всички страни и способствува да се превъзмогва териториалната, отрасловата и ведомствената разпокъсаност на библиотечните фондове.

За да се изгради координирана система за библиографски подбор и комплектуване, трябва предварително да се осъществи специализация на библиотеките-участници в координацията. Критериите за координацията се определят именно от специализацията, отразена в т.н. ПРОФИЛ на комплектувачето. Имаме и национална координирана система, /за пример могат да се посочат библиотеките от ГДР/, която функционира на базата на национален план за профилиране на библиографския подбор и комплектуването по отраслови направления.

КООПЕРИРАНА система имаме при по-проста схема за съвместна дейност в областта на комплектуването без предварителна специализация на библиотеките. Тази система има също относително дълга история в редица западни страни. Тук библиотеките се договарят в кой отрасли ще си сътрудничат за библиографско издирване на източници и тяхното набавяне, за да могат да си помогнат и в областта на обслужването на читателите. Спестяват се труд, средства и хора, като се избегва трудоемкият процес на профилирането.

Коопериранныте системи са различни в зависимост от това дали се осъществяват на териториален или отраслов принцип или според вида на библиотеките. Така, имаме регионална и отрас-

лова кооперирана система, изградена под управлението на регионалния или отрасловия библиотечен център в дадена страна. Особено разпространени в западните страни са кооперираните системи на университетските библиотеки.

Липсата на специализация на библиотеките и профил за библиографски подбор и комплектуване на библиотечните съндо-ве определя кооперираната система като система с временен характер. Съвременната социалистическа библиотечна теория с право я счита за отстъпление от постиженията на координацията, защото чрез профилираното комплектуване се доизграждат основните типове библиотеки във всяка страна. Така комплектуването по универсален профил, съобразен с националната икономика, развива националните библиотеки. Универсалният профил, съобразен с регионалната икономика, е характерен за териториалните библиотечни центрове/у нас - окръжните библиотеки/. Отрасловият профил, който осигурява необходимите източници на национално равнище е присъщ на централните научни библиотеки за страната. /В България това са Централната научнотехническа библиотека, Централната медицинска библиотека и Централната селскостопанска библиотека/. Тесният профил, според който се комплектуват източници за задоволяване на определени потребности, е типичен за групите от специални научни библиотеки в страната. Профилираното комплектуване на три равнища - научноизследователско, научнопреподавателско и образователно - е характерно за вузовските библиотеки. Особена група остават многоотрасловите научни библиотеки /каквито са у нас Централната библиотека при БАН и Университетската библиотека-София/,

зато в профилираното комплектуване те участват с една част от своите библиотеки на ведомствено равнище, а с друга част от специалните библиотеки и с централните си библиотеки - на национално равнище.

ЦЕНТРАЛИЗИРАНАТА система за библиографски подбор и комплектуване е призната в настоящия момент като най-moderna, икономически изгодна и адаптираща се към съвременните автоматизирани системи.

Централизацията на комплектуването се счита за най-висша форма на взаимодействие между библиотеките, за най-ефективен метод за усъвършенстване на тази основополагаща дейност от библиотечно-библиографските процеси. Осъществена в рамките на една централизирана библиотечна система с регионален или отраслов обхват, тя съсредоточава и издига на по-висока степен всички предимства, характерни за съгласуваното взаимодействие между библиотеките, вкл. в неговите по-първоначални форми - координиране и коопериране. Следва да подчертаем, че централизацията на библиографския подбор и комплектуването се представя в библиотечната теория като най-перспективна форма на взаимоотношение между библиотеките. Тя е генерална линия на развитието в СССР и се основава върху ленинските принципи за демократически централизъм, единна държавна политика в областта на библиотечното дело, общодостъпност на библиотеките, съгласуване на техните функции с развойните насоки на народното стопанство и комунистическото възпитание на трудещите се - ликвидиране на паралелизма и ведомствената разпокъсаност. Не само в теорията, но и в ор-

ганизацията на централизирани библиотечни системи СССР е водеща страна. Централизацията – пълна, частична и смесена – обхваща всички дейности в библиотеките, като започва с комплектуването – типичен библиотечно-библиографски процес. Новото в централизираната система за библиографски подбор и комплектуване е сливането на финансовите ресурси, щата, библиотечното имущество и осъществяването на единно административно и организационно-методическо ръководство.

Сливането на всички библиотечни ресурси създава условия за изграждането на единен библиотечен фонд в най-тесен смисъл на думата, който е съставна част от целокупния обществен библиотечен фонд на региона, отрасъла, ведомството. В теорията и практиката ние третираме създавания в определен регион, отрасъл или ведомство фонд, изграден върху основата на координационен план с възприети параметри на разграничаване по тематика също като единен, но очевидно неговата структура, профилираност, съответствие на задачите на библиотеката на интересите на потребителите са от друг порядък. Такъв фонд много по-трудно се подава на системно регулиране, той е по-малко гъвкав и подвижен, не отговаря адекватно на общорегионалните задачи и на съвременните междудисциплинарни направления в науката и икономиката. Единният библиотечен фонд в координираната система е в по-голяма степен подвластен на конкуренции влияния в сравнение с единния фонд в централизираната система. В централизираната система фондът се изгражда с много по-прецизен профил, с по-стриктно определяне степента на дублиране, с много по-големи възможности за актуализиране и

148

прилагане на модерни методи на работа.

Централизацията на библиографския подбор и комплектуване предполага създаването и на основа за въвеждане на автоматизирани системи, тий като обхваща голем брой библиотеки, подчинени на единно ръководство и методика на работа и предоставя по-крупни масиви за въвеждане в ЕИМ, разграничени по-целесъобразно и комплектувани с по-голяма компетентност. От друга страна наличието на възможност за механизация и автоматизация стимулира централизирането на библиотечните и библиографски процеси, формирането на единни масиви като база за комплексно обслужване на населението.

И така, когато се говори за единен фонд, трябва да се има предвид винаги основата, върху която се изгражда той и така ще станат ясни различните разница на взаимодействие и дали става дума за единен фонд в координирана или централизирана система. В този смисъл едв ли е редно да се говори за централизирано комплектуване на отделни видове издания – например техническа документация – в дадена библиотека от съответната библиотечна система, поета задължението да набавя този вид издания и да обслужва цялата система.

Показателно е, че централизацията в комплектуването се приема в съветската библиотечна теория и практика като нов принцип, наред с такива утвърдени принципи като партийност, системност, плановост, народност. И в редица други страни се счита, че именно с централизацията се доразвива теорията и практиката на комплектуването на фондовете.

И така, обединяването на средства, щат и библиотечно

149

имущество, при единно административно и методическо ръководство довежда до възможното оптимально изграждане на единен фонд с обогатено съдържание и научно обоснована структура по отношение пропорционалното застъпване на отрасли и видове издания, в това число и новите носители на информация. Такъв единен фонд, схващан като система, реагира много по-гъвкаво на външни и вътрешни влияния и притежава много по-големи възможности за адаптиране и промени с оглед интересите на цялата съвкупност от библиотеки, обхванати от централизацията. Порастват и неговите възможности за разделяне в рамките на централизираната система чрез международния и вътрешен книгообмен.

Трябва да се набледи също, че предшествуващата специализация на библиотеки и фондове е по-детайлна и задълбочена в централизираните, отколкото в координираните системи. При централизираното комплектуване е важно да се устакови правилното взаимоотношение и взаимовръзка между отделните съставки на единния фонд, разположен в централната библиотека и специалните библиотеки. Тук проблемът за научната разработка на профилите за комплектуване е също по-сложен. В общи линии специализацията се определя от производствената, научната, учебно-педагогическата, социалната и културната дейност на водещите ведомства в отрасъла и региона. Ограниченията се осъществяват преди всичко по отраслови направления, а така също и по видове материали, хронологичен обхват, екземплярност и пр.

Централизираното комплектуване означава не само един-

ство на методиката на библиографския подбор, но и пълна унифициация на технологичните процеси и документацията за оформяне на поръчките и регистрация на постъпленията, което от своя страна е подходяща база за въвеждане на съвременни форми за ефективна организация на труда. Така се постига и едно от най-често посочваните предимства на централизацията – високата степен на специализация и квалификация на библиотечните сътрудници, свързана с изискванията за изработване на научно-обосновани документи и прилагане на модерни методи на работа.

Важно е да се отбележи, че когато става дума за централизирана система за комплектуване се подразбира пълната централизация /с изискванията за сливане на средства, мат. имущество и пр./, независимо от това, че в рамките на централизираната библиотечна система отделни или даже всички звена могат да запазят своята самостоятелност, или не всички библиотечно-библиографски процеси да бъдат напълно централизирани.

Децентрализирането на обслужването и разместяването на съставните на единния библиотечен фонд в близост с читателите съвсем не нарушива принципа на централизация – за централизирането на библиотечното дело е типично тъкмо такова съчетаване на централизацията с децентрализацията. Това е също едно от предимствата тук и означава прилагането на практика на принципа за демократически централизъм.

Следва да се изтъкне голямото значение, което се отдава на обратната връзка при централизацията, т.е. централизи-

раното комплектуване трябва да намира опора в научни изследвания за степента на удовлетвореност на потребителското търсене.

Прилагането на централизираното комплектуване не се ограничава с оглед на вида и типа на библиотеките. Предвижда се неговото разпространение не само върху еднотипни библиотеки от една мрежа или ведомство, но и върху разновидни, разнотипни, междуведомствени системи с различен териториален и отраслов обхват. На практика, обаче, централизираното комплектуване се осъществява най-често при еднотипни библиотеки към дадено ведомство – сред научните библиотеки типичен пример представляват екадемичните и университетските библиотеки. У нас именно тези библиотеки имат вече дългогодишен богат опит в това отношение.

Литературата посочва добри постижения при централизирането и на общодостъпните библиотеки в САЩ, Великобритания, ФРГ. Както показва и опитът на съветската страна – след завършването на широко разтъндалата се централизация на държавните масови библиотеки към Министерството на културата там се пристъпва към създаване на междуведомствени системи, на първо място между държавните масови библиотеки и библиотеките на профсъюзите.

Наистина пълната централизация и създаването на юридически нова библиотечна единица, каквато е Централизираната библиотечна система, не всякога може бързо и лесно да се осъществи на практика, но централизираното комплектуване може да бъде внедрявано като първа стъпка, за да покаже

своите предимства и да стимулира по-нататъшната централизация на останалите библиотечни и библиографски процеси.

Така отбеляните по-горе елементи от съвременните системи за библиографски контрол и комплектуване са само предпоставка за усъвършенстването на научната организация на труда и неговата интелектуализация в инфраструктурата на цялостната библиотечна дейност. Изграждането на библиотечния фонд в кооперирана или координирана и подчертано в централизирана система налага към комплекса от библиотечни и библиографски процеси в комплектуването да се прибави – в духа на съвременните изисквания за подобряване на качеството и ефективно използване на електронно-изчислителната техника – управление на комплектуването.

Управлението на комплектуването включва:

1. Изработка на научна основа на програми и планове за изграждането на фондовете.
2. Обхващане в системата на управление всички библиотечни и библиографски процеси от сферата на комплектуването.
3. Осигуряване на съгласувани действия във всички части на системата.
4. Провеждане на конкретни целенасочени мероприятия за пълноценно изграждане на единен фонд.

Една от най-трудните задачи пред всяко управление на комплектуването е да се синхронизират потребностите от литературни и други източници с тенденциите в развитието на научните изследвания, с интересите на читателския контингент,

с издателската политика, с цените на заглавията в национален и международен мащаб, с необходимостта от редки на икономии, с изисквания за качество и пр.

Основен метод на управлението си остава неговото научно прогнозиране и планиране, осигуряващо:

- качествен библиографски подбор на източници;
- системен прираст / с отсейване / и прочистване на фондовете;
- спазване на технологична, трудова и финансова дисциплина.

Управление на комплектуването имаме, когато е налице специфичен обект – кооперирана, координирана или централизирана система за комплектуване. При изграждането на фонд в отделната библиотека не става дума за управление.

За да се осъществи ефективно управление на комплектуването трябва най-напред да се събере точна и пълна информация за състоянието и измененията във всички части на системата: библиографски подбор, консултативни органи и експертна оценка, отечествено, чуждо, текущо, ретроспективно и перспективно комплектуване, набавяне на книги, на периодични издания, на научно-техническа документация, на материали от конгреси, на непубликувани, аудио-визуални и микроформни материали, набавяне по абонамент, покупка, обмен /международн и вътрешен/, дарение, депозит и пр. Събирането на информация се осъществява по линията от долу на горе.

Следващият много важен за модерното управление етап е осъществянето и преработването на информациите от специали-

зираните за тази цел кадри /зв.комплектуване/ в нов вид – информация: отчети, доклади, оценки, критики и пр. до Ръководството на Библиотечната система с конкретни предложения за преодоляване на трудности, пропуски, дефекти, за въвеждане на нови форми, за преоценка на старите, за усъвършенстване на дейности, за стимулиране, за финансиране и пр.

След съгласуването с висшата ръководна институция се осигурява обратната връзка, вече в посока от горе на долу. На базата на така преработената информация се създават, обсъждат и внедряват инструкции за отделните части или процеси в сферата на комплектуването. И най-елементарните указания се дават в писмена форма, за да се осигури стабилност и приемственост в комплектуването.

Последната фаза в този управленчески цикъл е ежедневният професионално осъществяван контрол. Следователно елементите, които съставят структурата на управлението на комплектуването са:

- набиране и проучване на информация от частите на системата;
- оценка и преработване на информацията на базата на вътрешен и външен отечествен опит, чуждестранен опит и постиженията на съвременната библиотечна теория и практика;
- съгласуване на оценката с висшестоящата институция;
- изработване на общи и конкретни указания, инструкции и пр.;
- обсъждане и експериментиране на указанията;
- окончателно изработване на указанията и даване на

началния тласък за тяхното изпълнение;

- контролиране изпълнението на зададената програма и осигуряване на възможности за нейното адаптиране към променящи се условия и среда.

Освен това в механизма на управлението се откриват три относително самостоящи звена: за целево регулиране, подбудително регулиране и изпълнителско регулиране.

Първото звено определя концепциите, целите, прогнозите и общите указания. Второто звено упражнява чрез различни форми въздействие върху всички части на системата за библиографски подбор и комплектуване, изработка и съгласува оценки и информация, извършва анализ, работи с комисии и съвети, следи за достижане на висок професионализъм, качество и пр. Третото звено контролира по места и подпомага с рутина и компетентност ежедневната работа.

Друг нов момент тук е необходимостта от въвеждане на блок-схеми за разчленяването на библиотечните и библиографски дейности, ранжирането им в строга последователност съобразно тяхното библистично, библиографско или друго естество. /В комплектуването съществуват процеси и от други сфери/.

Така първата и най-важна дейност в комплектуването, на пръв поглед чисто библиографска - библиографският подбор на източници се състои от различни компоненти. При прегледа на определените библиографски извори е наличен библиографски момент с краен резултат - издирване и подбиране на необходими за даден фонд заглавия. При следващата дейност обаче, консултации или експертна оценка относно качествата на издирена-

та литература или некнижни материали, се среща външно влияние, поради което са възможни неочаквани варианти. Третата стъпка е самото решение за комплектуване, изискващо пълна мобилизация на професионалните знания и умения, както и чувство за отговорност и поемане на рисък. Четвъртата дейност - изработването на картички за издирените заглавия или изработването на картотеката-дезидерата има сходство с някои дейности от обработката на библиотечните материали или има библиотечен характер.

Дейност на второ равнище е проверката за наличност и дублетност по системата от каталоги и картотеки, включваща три чисто библиотечни процеса, осъществявани в поточна линия. Най-напред проверката за наличност и дублетност се осъществява чрез картотечния апарат в звездата за комплектуване. Следва допълнителна сверка с каталожния апарат на кооперираната, координираната или централизираната библиотечна система. Тези дейности имат библиотечно-технически характер с изискване за строга прецизност. Отново творчески момент е вземането на решение за фондовото предназначение, т.е. отправяне на източниците към съответен фонд.

Дейностите на трето равнище са също библиотечно-технически, независимо дали се пишат нови картички за картотеката или се използват готови данни от системата на издателските каталоги и др. Следва приемането на набавените източници. Този процес включва проверка на съпроводителни документи и рекламиране за нередности и отклонения от начините на набавяне. Има чисто отчетническо-счетоводен характер.

тер.

На края състава вторичният подбор, осигуряващ изхода на системата за библиографски подбор и комплектуване. Схемата тук е аналогична на библиографския подбор с разликата, че оценката се извършила не по библиографски извори, а по самите източници. В духа на НОТ в комплектуването, разчленяването на дейностите трябва да се свърже рационално с разделението на труда, а тяхното ранжирание да легне в основата на организацията на работата в този библиотечен сектор.

Определено новите моменти в комплектуването в една кооперирана, координирана или централизирана система са управлението на процеса със строго определена структура, с последователна тактика и стратегия и механизъмът, включващ задължително блок-схема за всички дейности. И това е неотложната стъпка на настоящето, защото в следващите години ще очакват дразненни дела: създаване на системи за автоматизирано управление на библиографския подбор и на вторичния подбор при комплектуването и на изграждането на фондовете в цялост. Още повече, първите, макар и частични опити по отношение на библиографския подбор са налични в БАН /Система "Дизедерата-математика"/ и сочат някои от пътищата за бъдещото организиране на комплектуването в българското библиотечно дело.

ЛИТЕРАТУРА

1. СОТОВА, Р.З. Централизация – важнейшее направление совершенствования библиотечного дела в СССР. – Сов. библиотековедение, 1974, 6, 48-58.
2. КАРТАШОВ, Н.С. Взаимодействие научных библиотек РСФРС (1917-1967). Новосибирск, 1975. 280 с.
3. КАРТАШОВ, Н.С. Формирование библиотечно-территориальных комплексов. Новосибирск, 1978. 240 с.
4. КРУГЛАКОВСКИЙ, А.Н. Некоторые проблемы централизации сети научных библиотек и информационно-библиотечного обслуживания. М., 1976. 142 с.
5. ПРОБЛЕМЫ координации и кооперации библиотек различных ведомств на современном этапе. М., 1980. 144 с.
6. САВОВА, Е., Р.ПЕЛЧЕВА и З.ДАСИНОВ. Научни библиотеки. Теория и практика. С., БАН, 1980. 548 с.
7. ЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ библиотечной сети. М., 1977. 64 с.
8. ЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ – важнейшее направление совершенствования библиотечного дела в стране. М., 1974. 88 с.
9. KUTSCHER,S. u. S.WAGNER. Das Bibliothekssystem der Universität Dortmund. – ZfBB, 1974, No 4, 269-291.
10. REX,J. Kooperation – ein Intensivierungsfaktor der Bibliotheksarbeit. – Zbl. fur Bibl., 1978, 9, 406-409.

11. STEVENS, N.D. Library Networks and Resource Sharing. - J.Amer.Soc.Inform.Sci., 31, 1980, Nr.6, 405-412.

НОВЫЕ МОМЕНТЫ В СИСТЕМАХ БИБЛИОГРАФИЧЕСКОГО ПОДБОРА
И КОМПЛЕКТОВАНИЯ БИБЛИОТЕЧНЫХ ФОНДОВ

Л.Станишева, Р.Пейчева

/Р е з ю м е/

На основании многолетней практики и зарубежного опыта авторы подвергают анализу системы комплектования - координационную, кооперированную и централизованную, необходимость в которых вызвана постоянно растущим приростом и вторичным подбором литературы в научных библиотеках и информационным взрывом. Совершенно определенно дается предпочтение централизованной системе комплектования, которая делает эффективными все процессы в этой сфере и является переходной к будущим автоматизированным системам.

DE NOUVEAUX MOMENTS DANS LES SYSTEMES DE SELECTION BIBLIOGRAPHIQUE ET D'ACQUISITION DES FONDS DE BIBLIOTHEQUE

L.Stanichéva, R.Peitchéva

/R é s u m é/

Sur la base de leur longue pratique et de l'expérience étrangère les auteurs font une analyse des systèmes d'acquisition - ceux de coordination, de coopération et de centralisation, imposés par l'accroissement incessant et la sélection secondaire dans les bibliothèques scientifiques et par l'"explosion" de l'information. Elles ont une préférence marquée pour le système de centralisation qui rend tous les procès dans cette sphère effectifs et qui représente une étape vers les systèmes d'automatisation futurs.

ВНЕДРЯВАНЕ НА СЪВЕТСКАТА БИБЛИОТЕЧНО-
БИБЛИОГРАФСКА КЛАСИФИКАЦИЯ В ПРАКТИКАТА
НА ЦЕНТРАЛНАТА БИБЛИОТЕКА И БИБЛИОТЕЧНАТА
МРЕЖА НА БАН - ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ

Пред вид високите качества на съветската Библиотечно-библиографска класификация и нуждите на специалните библиотеки от академичната библиотечна мрежа от класификационна схема, отговаряща на съвременните изисквания, ръководството на Централната библиотека на Българската академия на науките реши тя да бъде въведена от 1.1.1983 г.

Вземайки под внимание важността и отговорността на задачата по внедряването на съветската ББК, ръководството на Централната библиотека на БАН назначи през м. февруари 1982 г. работна група от висококвалифицирани научни сътрудници и специалисти, запознати както с основните принципи и структурата на ББК, така и със спецификата на академичната библиотечна мрежа. Работната група трябваше да приключи подготовката по внедряване на класификацията до края на 1982 г.

Беше изработен перспективен план за внедряването на ББК, който включваше следните етапи:

- съставяне на работни таблици, по които да се извърши централизираната класификация на литературата и се изграждат централният систематичен каталог и систематичните катало-

зи на специалните библиотеки от мрежата; редакция на съставените работни таблици;

- подготовка на материално-техническата база за внедряването на ББК;
- квалификация на кадрите /провеждане на специализации в БАН СССР - Ленинград и организиране на научно-квалификационен практикум под ръководството на съветски специалист за всички класификатори в ЦБ на БАН и библиотекарите от мрежата/;
- провеждане на експеримент ; анализ и обобщение на резултатите от експеримента;
- внедряване на ББК - от 1.1. 1983 г.

Беше решено за основа на работните таблици да послужи 30-томният вариант на ББК, предназначен за научните библиотеки и преведен на български език. Този вариант се възприе с оглед подходящата детайлизация на рубриките. За тяхната актуализация обаче бяха използвани двата по-нови варианта на ББК - съкратения вариант за научните библиотеки и вариантът за областните библиотеки. Бяха взети пред вид и всички добавки и поправки към ББК, излезли до този момент.

Адаптацията на работните таблици към националната проблематика на българската литература и тяхната актуализация е твърде сложен и изключително важен въпрос, на който се отделя по-нататък специално внимание.

Друг, не по-малко важен момент от подготовките период беше провеждането на експеримента за класифициране по ББК на новопостъпващата в ЦБ на БАН литература. След обобщава-

ване на резултатите от него бяха взети следните решения:

1. Пред вид филиалната структура на академичната библиотечна мрежа се налага класифицирането да се извърши до последна дробност на 30-томния вариант на ББК.

2. Необходимо е специалистите-классификатори да усвоят частните методики за класифициране на литературата в различните области.

По време на подготвителния период дейността на работната група в Централната библиотека на БАН се осъществяваше под методичното ръководство на Народната библиотека "Кирил и Методий".

Конкретни проблеми при използването на класификацията, както и редица принципни въпроси по нейното внедряване бяха представени от класификаторите, изпратени на специализация в БАН СССР - Ленинград и беше получено компетентното мнение на съветските специалисти.

Опирайки се на сигурната, навременна и висококвалифицирана помощ на съветските колеги, специалистите в Централна библиотека на БАН още по-уверено пристъпиха към внедряването на класификацията.

От 1.1.1983 г. съветската ББК бе успешно въведена като класификационна схема, върху която се изграждат систематичните каталози в Централната библиотека и библиотечната мрежа на БАН.

Обработката на фондовете и изграждането на каталогната система не е единствената сфера, в която ББК се въвежда в библиотечната мрежа на БАН. Използването на класи-

фикацията е свързано с редица други процеси - напр. изработването на профил на комплектуване на всяка специална библиотека, организацията на фондовете и поддържането на тяхната документация, воденето на документацията на обслужването, справочно-информационната дейност.

А като се прибави към това, че тя е информационен език на създадената през 1978 г. Автоматизирана система за управление на периодичните издания, може да се каже, че е налице комплексното преминаване в Централната библиотека на БАН и нейната мрежа към единен информационен език, към изграждането на единна система за информационно търсене на базата на ББК.

Основни проблеми, които стояха за разрешаване пред работната група по внедряването на съветската ББК в Централната библиотека на библиотечната мрежа на БАН, бяха следните:

1. Адаптация на съветската ББК към националната проблематика на българската литература и нейната актуализация.

Централизираната обработка на литературата от всички области на знанието по профил на Академията изисква нейното детайлно индексиране в Централната библиотека на БАН.

Използването на съветската ББК за пълното и задълбочено представяне на българската национална проблематика е напълно възможно благодарение на един от основните принципи на нейното изграждане - принципа за интернационалност. Въз основа на него таблиците на ББК в редица области на знанието могат да бъдат доразработени така, че да отговарят напълно на изискванията за представяне на литературата във всяка

страна. Творческият подход към този проблем дава широки възможности за представяне на класификацията във форма, подходяща за използването ѝ при индексирането на националната литература, отразяваща всички сфери на обществено-политически и културен живот. Анализът на методологическите и научните проблеми при построяването на съветската ББК от своя страна способствува за качественото и изцяло съобразено с основните и принципи доразработване и доразвиване в съответствие със спецификата на националната проблематика на страната.

Всички тези постановки са взети под внимание при адаптацията на съветската ББК, извършена заедно с превеждането ѝ на български език. Тази адаптация е преминала през следните етапи:

1. Издаване от Народната библиотека "Кирил и Методий" на съветската ББК на български език, преведена и адаптирана с оглед спецификата на тематиката на българската литература - 30-томно издание на български език.

2. Доразработване на таблиците на преведеното издание в Централната библиотека на БАН въз основа на новите варианти на ББК, съкратения вариант за научните библиотеки и варианта за областните библиотеки и добавките и поправките към класификацията.

3. Доуточняване и детайлриране на индексите за класифициране на литературата в ЦБ на БАН, като се ползва опитът на институтските библиотеки от академичната библиотечна мрежа.

Работата, извършена в Централната библиотека на БАН

по адаптацията и актуализацията на съветската ББК, се състои в следното:

Изработването на работните таблици от всеки отрасъл на знанието е предшествувано от задълбочено запознаване с неговите основни рубрики и деленията им, и приемането на онези от тях, които в най-голяма степен отговарят на изискванията за рационално изграждане на каталогната система на ЦБ и библиотечната мрежа на БАН. А това означава приемане на подходяща дробност, съобразена с нуждите на институтските библиотеки от мрежата.

Изработването на работните таблици от всеки отрасъл на знанието се отличава със своя специфика. Докато в областта на обществените науки основната тежест пада върху адаптацията към националната проблематика на българската литература, то в областта на точните и приложните науки специално внимание се отделя на актуализацията на материала.

Както пример за първия случай може да се посочи адаптацията в областта на филологическите, историческите и др. науки.

В предговора към българския превод на ББК - т.20. **II ФИЛОЛОГИЧЕСКИ НАУКИ. ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА** се посочва: "Направена е по-пълна периодизация на българската литература, която е съобразена с най-новата периодизация, приета в изданията по история на българската литература и по българска история. За история на българската литература, освен това, е разработена пълна таблица, в която са приложени най-характерните за съответния период типови деления... Таблицата е раз-

работена по аналогия на разработката, дадена за съветската и за руската литература".

При съставянето на работните таблици по ББК в ЦБ на БАН в областта на филологическите науки, извършено въз основа на превода на 30-томното издание, нейната адаптация към националната проблематика на българската литература е засилена, а детайлизацията е използвана до степен, необходима за рационалното изграждане на систематичния каталог.

Отразяването на периодизацията в развитието на българската литература е твърде сложен въпрос. Периодите, отразени в 30-томното преведено на български език издание на ББК и в работните таблици на ЦБ на БАН, са разработени твърде детайлно. Така например, освен че в рамките на периода се дава по-дробно хронологично деление / напр. Стара българска литература III5/1/4 е снабдена с делението – 3,3 Обзори по периоди, детайлирано както следва: -3,31 Литература през IX-XII в., -3,32 Литература през XIII-XIV в., -3,33 Литература през XV – средата на XVIII в., отразяват се по-важните особености на литературата през него, напр. -31 Литературни традиции, влияния и връзки, детайлирано както следва: -312 Литература и фолклор; -317 Национални традиции и новаторство в литературата; -318 Българската литература и другите литератури; -32 Художествен метод и т.н./, посочва се и връзката на литературата с обществено-политическия живот и борби / напр. III5/1/7 Българска литература от 1944 г. до наши дни, детайлирана както следва: -303 Връзка на литературата с обществено-политическите движения и с историческите събития, и по-точно:

2. Втората световна война и литературата, 3. Революционно-освободителното движение и литературата. 4. Социалистическо-то строителство и литературата и т.н.

Като пример за съставяне на работните таблици в областта на точните и приложните науки могат да се посочат разработките, отнасящи се за физико-математическите науки, извършени в ЦБ на БАН твърде задълбочено с оглед на следните изисквания: 1. Да се използува дробността на рубrikите на преведеното на български език 30-томно издание на ББК; 2. Да се актуализира материалът въз основа на по-късните варианти на класификацията; 3. Да се ползува помощта и съдействието на специалисти за доразработка на някои рубрики; 4. Да се следят и своевременно се отразяват промените от Добавките и поправките към ББК.

В резултат на продължителна творческа работа, в Централната библиотека на БАН са съставени работни таблици за класифициране на литературата в областта на физико-математическите науки, съответствуващи във възможно най-висока степен на съвременния етап от развитието им.

При всяка от отделните физико-математически дисциплини е подхождено конкретно – според нейната специфика и според разработката на таблиците в различните варианти на ББК.

Така например, непосредствено след общите деления на B1 Математика

B 10 Елементарна математика

B 11 Висша математика

B 12 Основи на математиката. Математическа логика и

т.н., които са еднакви в трите варианта на класификацията, за работните таблици в ЦБ на БАН също възприети деленията на B 12, които се съдържат във варианта на ББК, предназначен за областните библиотеки:

B 121 Основи на математиката

B 122 Математическа логика

B 123 Теория на моделите и т.н.

Стремежът да се възприемат най-новите и най-близки до съвременното развитие на математиката разработки е довел до включването в работните таблици на ЦБ на БАН нови рубрики, взети от варианта на ББК, предназначен за областните библиотеки, а именно:

B 18 Математическа кибернетика и

B 19 Изчислителна математика,

които заедно със своите подразделения, взети до последна дробност, позволяват да се изгради систематичен каталог, задоволяващ потребностите на читателите в най-висока степен.

В заключение трябва да се отбележи, че възможностите да се използват различните варианти на съветската ББК за нуждите на научните библиотеки с оглед спецификата на техните функции в научноинформационното обслужване са неограничени. Специалистите във всяка библиотека, подхождайки творчески към тази дейност, могат да използват положителните страни на всяко от изданията на класификацията за изработка на най-подходящ вариант на работни таблици, максимално отговарящи на потребностите на библиотеките в изпълнението на основните им функции.

2. Организация на каталогната система и правилно провеждане на класификационния процес.

По предложение на работната група по внедряването на ББК Ръководството на Централна библиотека на БАН взе решение да се замрази съществуващият систематичен каталог на книги и от 1 януари 1983 г. се постави началото на нов централен систематичен каталог, построен на основата на ББК. Решено бе и всички филиални библиотеки да организират систематичните си каталоги по ББК, като библиотеките с фонд над 10 000 т. замразят старите си систематични каталоги, а библиотеките с по-малки фондове ги прекласифицират по ББК в срок до 5 години.

Едновременно с класифицирането на литературата се изработват и азбучно-предметни указатели към систематичните каталоги както в ЦБ на БАН, така и във филиалните библиотеки от мрежата. Те имат карточна форма и нарастват успоредно с изграждащите се систематични каталоги. Централната библиотека на БАН използува при създаване на АПУ към централния систематичен каталог верижен метод, при който, освен необходимата конкретна предметна рубрика, в указателя се включват и по-общи предметни рубрики на теми, в които тя участвува като част от цялото, като винаги се върви от частното към общото. Чрез азбучно-предметните указатели към систематичните каталоги в ЦБ и филиалните библиотеки се повишават техните възможности като информационно-търсеща система.

В ЦБ на БАН се поддържат и две картотеки: картотека на методичните решения и картотека на приетите решения. Метод-

дичните решения се отнасят до съставяне на нови индекси по аналогия, уточняване формулировката на отделните рубрики, приложение на общите типови деления и т.н. Картотеката на приемите решения съдържа нови понятия, включени в работните таблици и в АПУ към систематичния каталог.

Въвеждането на съветската ББК като единен информационен език в Централната библиотека и библиотечната мрежа на БАН разкрива големи възможности за повишаване ефективността на библиотечно-библиографското обслужване. Това поставя пред библиотечните специалисти нови задачи:

1. Досегашната практика показва, че актуализацията и адаптацията на съветската ББК към националната българска проблематика е поставена на научна основа. Този процес обаче и в бъдеще трябва да продължава, като се извърши в тясна връзка с постиженията и новостите в науката въобще и с развитието на българската наука, в частност /напр. История на България, История на българската литература и пр./.

2. С цел повишаване ефективността на каталогната система е необходимо по-нататъшно поддържане на АПУ към систематичния каталог и подготовка за изработване на общ печатен АПУ към работните таблици. Общият АПУ към табличите ще даде възможност многоаспектно да се развиват проблемите, третирани в печатните произведения, и реално да се отразява съдържанието на тези от тях, които имат междудисциплинарен характер. Печатната форма ще позволи той да се използува като удобно и сигурно средство за класификация на литературата от специалистите в ЦБ на БАН, за прекласифициране на фондо-

вете във филиалните библиотеки и за подобряване на читателското търсение.

3. Успешното прилагане на съветската ББК в работата на Централната библиотека и библиотечната мрежа на БАН изисква поддържане на непрекъснати и действени контакти със съветските специалисти-автори на класификацията с цел да се осигури достъп до последните варианти и разработките, свързани с усъвършенствуването ѝ. Трябва да се има пред вид, че и в бъдеще тя ще се развива успоредно с развитието на науката.

Перспективите за предстоящата работа със съветската ББК в Централната библиотека и библиотечната мрежа на БАН разкриват, от една страна, неограничените възможности на класификацията за повишаване качеството на библиотечно-библиографската дейност, а от друга - необходимостта от още по-задълбочена, творческа работа въз основа на нея и да се повишава ефективността на библиотечно-библиографското обслужване в отговор на повишениите изисквания на съвременността.

ВНЕДРЕНИЕ СОВЕТСКОЙ БИБЛИОТЕЧНО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКОЙ КЛАССИФИКАЦИИ В ПРАКТИКУ ЦЕНТРАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ И БИБЛИОТЕЧНОЙ СЕТИ – ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Ц. Стайкова, Ц. Коларова

/Р е з ю м е/

Рассмотрены проблемы введения советской ББК в практику Центральной библиотеки БАН – ее актуализация и адаптация к национальной проблематике болгарской литературы, этапы внедрения и последующая организация каталогной системы. Указанные возможности, которые открывает классификация для повышения уровня библиотечно-библиотечного обслуживания. Намечены и будущие задачи, которые выдвигает перед специалистами Центральной библиотеки БАН внедрение советской ББК.

L'IMPLANTATION DE LA CLASSIFICATION SOVIETIQUE DES LIVRES DANS LA PRATIQUE DE LA BIBLIOTHEQUE CENTRALE ET LE SYSTEME DES BIBLIOTHEQUES DE L'ACADEMIE BULGARE DES SCIENCES – PROBLEMES ET PERSPECTIVES

Ts. Staikova, Ts. Kolarova

/R é s u m é/

On a étudié les problèmes de l'implantation de la classification soviétique des livres dans la pratique de la Bibliothèque centrale de l'Académie bulgare des sciences – son actualisation et adaptation à la problématique nationale de la littérature bulgare, les étapes de son implantation, l'organisation du système de catalogue après son implantation. On a montré les possibilités que la classification révèle à l'amélioration du service bibliographique et de bibliothèque. Sont exposés les futures tâches que l'implantation de la classification soviétique des livres posent devant les spécialistes à la Bibliothèque centrale de l'Académie bulgare des sciences.

174

Николай Чобанов

МЕТОДИЧЕСКА ПОМОЗ ПО ВНЕДРЯВАНЕ НА СЪВЕТСКАТА
ББК В БИБЛИОТЕЧНАТА СИСТЕМА НА БАН

От началото на 1983 г. в Централната библиотека на БАН и нейните филиали започна внедряването на съветската Библиотечно-библиографска класификация. Систематичните каталоги на филиалните библиотеки се организират на основата на каталогните картички с класификационни индекси, получавани от Централната библиотека. Азбучно-предметните показалци /АПП/ към систематичните каталоги се изграждат в съответните библиотеки успоредно с получаването на литература.

Необходимостта от правилно организиране на систематичните каталоги и азбучно-предметните показалци към тях наложи да се оказва методическа помощ на библиотеките от системата на БАН. Към работата на сътрудниците от сектор "Систематика", наред с процеса на систематизиране на текущите постъпления и организирането на систематичен каталог на ЦБ и АПП към него, се прибави и провеждането на методически консултации, съвместно с отдел "Методичен" на Централната библиотека. Сътрудник от този отдел, който отговаря за специализирана научна библиотека заедно със съответния систематизатор, специализиран в отрасъл, съответстващ на профила на дадената библиотека, посещават библиотеката, запознават се със състоянието на систематичния каталог и АПП към него, и дават необходимата консултация.

175

Консултациите се осъществяват и се основават на базата на практическия опит и на указанията от наличните теоретични и инструктивни разработки. Настоящият материал е съобразен с основните положения, следващи от указаната ползвувана литература [Л.1-4].

При посещенията на някои филиални библиотеки през периода октомври-ноември 1983 г. бе оценено общото състояние на работата по внедряването на ББК. Бяха констатирани добри и слаби страни в работата по организиране на систематични каталоги и АПИ към тях, и бяха направени конкретни препоръки относно подобряване на резултатите от този процес, с оглед да се осъществява възможността за използването от читатели на тази част от справочно-библиографския апарат.

На систематичния каталог се отделя голямо внимание по ради водещото място, което заема в системата на реалните каталоги на една библиотека. Доброто му състояние осигурява ефективно и целенасочено търсене на литература от страна на читателя в големи масиви, разкрива тематичната ориентираност на библиотечния фонд и способства читателят да открие нови въпроси, свързани с предмета на изследване. В тази връзка се изисква последователността на разположение на материалите в систематичния каталог да бъде в съответствие с основните деления в класификационните таблици при строго спазване на определен ред на рубриките.

Констатирано бе: Първо, детайлацията на каталога не навсякъде е доведена до степен, която би осигурила ефективно преглеждане на описанията в дадена рубрика, при относител-

но неголяма загуба на време. В някои библиотеки прекомерната детайлация затруднява ориентирането на читателя и лишава каталога от свойството да събира в една рубрика документи с различно по своя обхват съдържание, както и документи по близки, гранични проблеми, което би разширявало възможността за избор на литература. Оптималният обем на каталожните картички зад разделител, съгласно литературните данни, е между 10 и 50 броя. За да се повишават идеологическите и научни качества на систематичния каталог, може да се обособят раздели за материали с актуално политическо значение и на литература по нови научни проблеми, независимо от броя на картичките.

Второ, в отрасловите научни библиотеки не се осъществява диференциран подход при детайлацията на разделите по профила им и на останалите отрасли. В зависимост от наличието на материали, детайлацията бива пълна и частична. Количество картички, получени до момента, може да послужи, за да се предвиди възможният ръст на каталога, като се осигури резерв от каталожни чекмеджета.

Трето, външното оформление на систематичния каталог, което способства за най-пълно разкриване на съдържанието му и неговата структура, се решава в началния етап посредством съставяне на разделители: разделителите са оформени, но върху централните разделители не са начесени основните деления. Наред с това, предстои при нарастване на масивите от каталожни картички и задълбочаване на степента на дробност, да се изработват разделители за общи и специални типови деле-

ния. Към предстоящите задачи се включва номерирането на каталогните чекмеджета и изнасяне върху етикети на основните раздели, които те съдържат.

При извършения преглед на състоянието на систематичните каталоги на 21 филиални библиотеки (с фонд 594 хил.т., т.е. 56% от фонда на библиотечната система на БАН) бе констатирано, че 65% притежават такива, като наред с големите библиотеки на институтите по химия, физика и икономика има някои малки – геодезия, космос, изкуствознание. От останалите библиотеки 18% нямат готови систематични каталоги, а 17% са започнали да работят по изпълнението на тази задача. Следва да се отбележи, че не винаги наличието на систематичен каталог означава добро качество на изработването му. Приведените данни показват, че не във всички библиотеки е погледнато с необходимата сериозност на този процес, дотолкова, доколкото за осъществяването му не са нужни особени усилия от тяхна страна.

Докато окончателното изграждане на систематичните каталоги е по-скоро въпрос на време, то по съставянето на АПК към тях предстои още работа и изисква библиотеките да съредоточат усилията си в тази насока.

Известно е, че ползването на систематичния каталог е затруднително без спомагателно пособие, поради непознаване системата на съставянето му, както и на методиката на класификация на литературата.

Азбучно-предметният показалец е спомагателно средство при търсене на нужния материал. В него намират място всички

обекти, включени в каталога, и съществуващите връзки между тях.

АПК към систематичния каталог на специализираните научни библиотеки на БАН се съставя на място, като систематизираните картички с индекси по ББК централизирано се сравняват с класификационните таблици и се съставят предметни рубрики на базата на АПК към съответните отраслови томове. В АПК към систематичния каталог се представят и нови проблеми, неотразени в таблиците. Формулировките на предметните рубрики могат да бъдат уточнявани на място, като се използува наличната справочна литература и помощта на специалистите-консултанти от съответните научни институти.

Сериозна загриженост предизвиква докускането на множество от грешки. Не винаги се намира правилната водеща дума, която би осигурила ефективността на читателското търсене. Би следвало филиалните библиотеки с по-голямо внимание да подхождат към термините с многозначно използване, като се направи пояснение, към кой отрасъл се отнасят. Като обща слабост може да се отбележи липсата на достатъчно препратки от едно заглавие към друго, под което се събират всички характеристики на предмета /"Вx"/ или под което също се събира материал за предмета /"Вx и"/.

Предстои още работа по съставяне на справочни картички за начин на търсене на еднотидна литература. Библиотеките, които не съставят справочни картички за тематиката на общите и специалните типови деления и планове за нареддане, лишават читателя от възможността да подбере литература по ка-

талога, независимо от липсата на точен индекс в АПП. В съществуващите АПП не е намерила отражение тематиката на каталогните раздели, което би позволило да се осъществи по-пълна връзка между показалец и каталог.

Отчитайки благоприятната възможност, която се разкрива при първоначалното организиране на АПП в дадена библиотека относно използваването на "верижния" метод, следва да започне неговото прилагане в звената на библиотечната система. При попълването на показалеца с включване на последователно съподчинени понятия, от частичните към общите, не трябва да се отразяват звена от веригата понятия, представени от термини в ключови думи, както и звена с индекси, под които се събират две различни теми със самостоятелни индекси. Прилагането на метода би осигурило пълнотата на показалеца, за да отговаря на читателското търсене.

При оформянето на АПП желателно е рубриките да се печатат на каталожни картички, които да се наредват по азбучен ред, съответно на заглавията и подзаглавията. На настоящия етап библиотеките нямат такова количество материал, че да се слагат сричкови и предметни разделители; достатъчно е отделянето с централни буквени разделители.

При посещенията в библиотечната система на БАН се установи, че едва 30% от посетените библиотеки са изготвили АПП. Това е по силите както на малки (геодезия с 6 хил.т.), така и на големи (хидрология с фонд от 21 хил.т.) библиотеки. От другите библиотеки 20% вече работят по съставянето на АПП. Но половината от всички библиотеки нямат ключ към систематич-

ния каталог, като някои от тях (геология, физика, техника) са с по-големи кадрови възможности в сравнение с други (фистик). Анализът показва, че сравнително малка част от библиотеките са подгответи за осъществяването на търсещ процес. Все пак, разчита се на това, че те имат потенциални възможности за решаването на тази задача. Даваните консултации за правилно организиране на азбучно-предметните показалци би следвало да сведат до минимум множеството допуснати грешки и да предпазят от такива онези библиотеки, които все още не са започнали да съставят показалци за своите систематични каталоги. В тази връзка Централната библиотека изготвя инструктивно-методически прелоръки.

Централизираното изработване на предметни рубрики за филиалите би улеснило библиотекарите. По този начин ще се постигне по-голяма точност при определяне аспекта на разглеждане на даден предмет и неговото нареддане по отношение на други възможни аспекти. Гнездовите рубрики ще се съставят в ЦБ въз основа на няколко класификационни решения за различни библиотеки от евентуален редактор на АПП. От друга страна ще се наложи систематизаторите да предметизират многократно единакви и сходни по съдържание книги, комплектувани за различните звена от библиотечната система; да правят препратки за всяка една библиотека; да се размножават картички, съставени по "верижния" метод, без да се знае необходими ли са за нуждите на дадена библиотека. Тези затруднения, както и съществуващата наличност на кадри в сектор "Систематика", са достатъчно сериозна пречка за осъществяването на този процес.

При използването на ББК за организиране на систематичен каталог е нужно да се следи за усъвършенстването на класификацията. Филиалните библиотеки е необходимо да следват насоките на усъвършенстването, задавани от Централната библиотека: Редовно внасяне на излизашите "Изменения и допълнения" в работните таблици; използване на преработени, с оглед тяхното актуализиране, таблици по отделни отрасли (математика, физика - раздел "механика"). Допълненото и поправено издание на том XXV, ч.1 - таблици на общи типови делиния (ОТД) - е общовалидно за филиалните библиотеки. В него детайлно са разработени таблици с подразделенията на ОТД "в Методология на науката" и "с Техника и организация на процеса на научно-исследователска работа. Материално-технически средства". При наличие на детализация на "в 6 Методи на научно изследване" и въвеждането на "в 7 Методи на естествените науки" и "в 8 Методи на обществените науки", за целесъобразно се счита прилагането им към всички отрасли. Специфичните за даден отрасъл методи, които не са включени в новите таблици на ОТД, следва да намерят място в общия ред. На библиотеките, които получават картички с индекси, включващи ОТД с еднаква тематика, но с различно обозначаване, се препоръчва да ги нареждат еднообразно.

Консултациите, провеждани в библиотеката, не са единствената форма за оказване на методическа помощ. За изясняване на общи въпроси от методиката на класифициране и на организиране на систематичните каталози и на предметните показалци се провеждат квалификационни мероприятия като: Научно-ква-

лификационен семинар "Внедряване на съветската ББК в научните библиотеки на България", организиран от ЦБ при БАН, съвместно с Народна библиотека "Кирил и Методий" (2 и 3 юни 1983 г.) с участието на Е.Г.Суханьова, ст.н.с. от БАН СССР - Ленинград; семинар на тема "Актуални въпроси и основни проблеми в работата на ЦБ и библиотечната система на БАН", включващ доклад "Етап на внедряване на ББК в библиотеките на БАН и организация на систематичните каталози и азбучно-предметните показалци към тях" (22 ноември 1983 г.).

Осъществяването на методически консултации на библиотекарите от специализираните научни библиотеки на БАН запад пред е необходимо да продължи и след като бъдат обхванати всички звена от библиотечната система. Установяването на трайна връзка между систематизатора и каталозите, изградени по основата на взети от него класификационни решения, е предпоставка за повишаване качеството на работата. Желателно е запад пред да се наблюдава по-висока активност от страна на библиотекарите, като заинтересована страна при установяване на контакти със сектор "Систематика" и с научните работници от Централна библиотека. Последните са незадоволителни.

В заключение следва да се отбележи, че предстои да се уеднаквят централният систематичен каталог и систематичните каталози на филиалните библиотеки, както и съответните им азбучно-предметни показалци. При това да се представя възможност за наблюдение от страна на систематизаторите на ефективността при използването на систематичния каталог от читателите за удовлетворяване на техните информационни нужди, поро-

дени от необходимостта да се решават научни проблеми.

Л И Т Е Р А Т У Р А

1. БИБЛИОТЕЧНО-библиографическая классификация и практика перевода систематического каталога по схему ББК. Л., БАН, 1971. 250 с.
2. КАТАЛОГИ. Состояние и тенденции развития (Труды Гос.Библ. СССР им. В.И.Ленина, т.16). М.,Книга,1980. 224 с.
3. ОСНОВНЫЕ инструктивно-методические документы отдела научной систематизации литературы Библиотеки АН СССР. Л.,БАН,1972. 64 с.
4. СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ каталог. Вопросы теории и практики.(Сб. научных- трудов). М.,ГБЛ,1981. 151 с.

МЕТОДИЧЕСКАЯ ПОМОЩЬ ПО ВНЕДРЕНИЮ СОВЕТСКОЙ ББК В БИБЛИОТЕЧНУЮ СИСТЕМУ Б А Н

Н. Чобанов

/Р е з и м е/

Рассматриваются процессы оказания методической помощи библиотекам системы БАН, которые вызваны необходимостью в правильной организации систематических каталогов и алфавитно-предметных указателей к ним. В период октября-ноября 1983 года было осуществлено наблюдение над общим состоянием работы по внедрению ББК в 21 филиальной библиотеке. Было констатировано, что систематические каталоги, составленные на основании каталожных карточек с классификационными индексами ЦБ, имеются в 65 % посещенных библиотек, и только 30 % библиотек были готовы со своими АПУ.

L'AIDE METHODIQUE A L'IMPLANTATION DE LA CLASSIFICATION SOVIETIQUE DES LIVRES DANS LE SYSTEME DES BIBLIOTHEQUES DE L'ACADEMIE BULGARE DES SCIENCES

N. Tchobanov

/R é s u m é/

On examine les processus de l'aide méthodique, portée aux bibliothèques des instituts de l'Académie bulgare des sciences, dictés par la nécessité d'une organisation correct des catalogues systématiques et leurs index alphabétiques par matières. Au cours d'octobre-novembre 1983 on a réalisé une observation sur l'état général du travail sur l'implantation de la classification des livres dans 21 bibliothèques filiales. On a constaté que les catalogues systématiques, organisés sur la base des fiches de catalogue aux index de classification donnés par la Bibliothèque centrale de l'Académie bulgare des sciences, se trouvent dans 65% des bibliothèques visitées et seulement 30 % des bibliothèques sont prêtes avec leurs index alphabétiques par matières.

ЛИНГВИСТИЧНО ОСИГУРЯВАНЕ НА АВТОМАТИЗИРАНИ
БИБЛИОТЕЧНИ СИСТЕМИ

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ИНФОРМАЦИОННОТЪРСЕЩИ ЕЗИЦИ НА
АВТОМАТИЗИРАНА СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА КНИГИТЕ
В ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА НА БАН

Автоматизацията на библиотечно-библиографските процеси е закономерен и необходим етап в развитието на библиотеките. Процесът на създаване на автоматизирани библиотечни системи на съвременния етап е съобразен, както с нарастващите потребности на обществото за повишаване на ефективността от научните изследвания и ускореното им внедряване в практиката, така и с управлението на функционалните отдели на библиотеките. Организацията на библиотечните технологични процеси в автоматизирана библиотечна система може, най-общо, да се определи като съвкупност от технически, програмни и езикови средства, а също и специално организирана информация /база от данни/ за изпълнението на определени библиотечно-библиографски процеси. Езиковите средства осъществяват връзката между останалите компоненти на системата и осигуряват нейното функциониране съобразно поставените цели.

Проблемът за лингвистичното осигуряване на автоматизираните библиотечни системи е комплексен и обхваща

всички етапи и равнища от проектирането и изграждането на системите. От неговото решаване зависи крайният резултат от функционирането на автоматизираната библиотечна система.

В практиката разработването на езиковите средства се провежда, по традиция, в две относително самостоятелни области: математическо осигуряване – средства за съставяне на програми, и информационни системи – средства за представяне на информацията /вж. приложение I/.

Съвременните достижения в областта на изграждането на автоматизирани системи за информация и управление, създаването на информационни банки с цел да се постигне центризация и унификация на събираната информация, доведоха до появата на нови езикови средства – системи за управление на бази от данни /СУБД/ или – информационна система с общо предназначение. Тези езикови системи включват средства за описание на данните за првоначално формиране на масив в паметта на електронно-изчислителната машина, актуализиране, търсене и избиране, обработка и извлечение. Характерно за тях е, че съдържат и средства за описание на структурата на информацията. Това става чрез специални езици, които осигуряват достъп на програмите до информационната база. /вж. приложение 2/.

Въпросът за лингвистичното осигуряване на автоматизираните библиотечни системи трябва да се решава системно. За тази цел разработката на всички нива трябва да бъде съобразена с:

1. Общата идеология на автоматизираната библиотечна система с нейното предназначение и основните ѝ задачи.

2. Изискванията за формата на общуване между човека и ЕИМ и условията, в които то ще се осъществява.

3. Режима на функциониране на системата в цялост.

4. Възможностите на конкретната електронно-изчислителна техника.

Един от най-важните въпроси при разработването на автоматизираните библиотечни системи е създаването на езикови средства за ефективно общуване между човека и електронноизчислителната машина. Това, преди всичко, е проблем за създаване на прости и удобни лингвистични средства за разкриване на съдържанието на входните съобщения с цел да се постигне оперативно, пълно и точно информиране на потребителите. Разработването на този проблем се осъществява на ниво информационно осигуряване. След като се извърши детайлизиране и структуриране на информацията се определят езиковите средства за представянето ѝ.

Основно изискване при представянето на информацията в автоматизираните библиотечни системи е тя максимално да се доближава до традиционната форма, т.е. за всяка библиотечна единица в базата данни да има библиотечно библиографско описание, съгласно определените стандарти. Това осигурява ефективно информационно обслужване на читателите и управление на библиотечно-библиографските процеси.

От гледна точка на потребителите проблемът за лингвистичното осигуряване на автоматизираните системи най-ярко изпъква на етапите на информационния процес:

- предмашинна подготовка на информациите,
- въвеждане на данните и
- удобствата за възприемане на изходната информация.

На тези етапи се решават въпросите за унификация и стандартизация на терминологията и различното представяне на понятията, използвани в състава на езиковите средства.

Следователно, информационното и лингвистичното осигуряване изцяло определят взаимообмена на информация в системата "човек-електронно-изчислителна машина - човек".

Информационното и лингвистичното осигуряване на автоматизираните библиотечни системи се подчинява както на общите изисквания за автоматизираните системи, така и на специфичните особености на библиотечно-библиографските процеси. Информационните функции на автоматизираните библиотечни системи могат да се осигурят чрез езикови средства, които позволяват:

- еднократно въвеждане на голям обем текстова информация,
- контролиране, редактиране и актуализиране на постъпилата информация,
- многократно и многоаспекично използване на данните в резултат на обработката и предоставяне на сводна информация.

Изпълнението на информационните функции на автоматизираните библиотечни системи е свързано с изграждането на ефективни автоматизирани информационнотърсещи системи /АИТС/. Основен елемент на АИТС са информационните езици.*

Всеки език по своята същност е информационен – предназначен е за предаване на информация, но не е целесъобразно всеки език да се използва в информационнотърсещите системи. Необходимо е да се използват езици с такава структура, която оптимално да съответствува на информационното запитване. /2/. Такива оптимални езици са изкуствени. Те притежават някои от свойствата на естествените, но имат и допълнителни черти, обусловени от техните функции и цели. Независимо от дългогодишния опит по създаването и използването на изкуствени информационни езици за събиране, съхранение, търсене и обработка на данни, работата по изграждането на нови, по-гъвкави и по-удобни, продължава. Тенденцията в това направление е максимално доближаване на изкуствените езици до естествените.

Изборът на съществуващи или създаването на нови информационни езици за автоматизираните библиотечни системи се определя преди всичко от целите, които се поставят пред автоматизираната система.

* В специализираната литература тези езици се наричат още: информационнотърсещи, документални, езици за индексиране и др.

Информационната база на автоматизираните библиотечни системи се характеризира с голям обем текстова информация, която трябва да бъде оформена в предмашинни документи /автор, заглавие, издателство и др./. Наред с това съществуват и елементи на библиотечно-библиографското описание, които могат да бъдат предварително оформени в класификатори, списъци на кодови обозначения и др.

Информационните езици на автоматизираните библиотечни системи трябва да бъдат ориентирани с оглед основните видове източници на информация: книги, периодични издания, библиографски издания, фактографски данни и др.

При проектирането на отделни подсистеми на автоматизираната библиотечна система трябва да се спазва принципът за единен информационнотърсещ език.

От всичко казано до тук следва, че при проектирането на автоматизирана система за управление на библиотечно-библиографските процеси, свързани с книгите в Централна библиотека на БАН и при избора на информационнотърсещ езици на системата, трябва да бъдат спазени следните изисквания:

1. Информационна и лингвистична съвместимост на автоматизираната система.
2. Осъществяване на връзка с традиционния информационно-търсещ език в библиотечната система на БАН.
3. Предоставяне на информация на потребителите на системата на ниво библиографско описание.
4. Прилагане на опита от използването на съветската

ББК като информационно-търсещ език в автоматизираната система за управление на периодичните издания – АСУПИ "БИБЛИО".

5. Използване на информационни езици за връзка с други системи /национални и международни/.

Както вече беше отбелязано, информационното и лингвистичното осигуряване определят взаимообмена на информация в системата "човек – машина – човек". Езиковите средства, предназначени за човека, представляват външното лингвистично и информационно осигуряване^{хх}. То се отнася за етапите: предмашинна обработка на информацията и получаване на изходна информация. В състава на външното лингвистично осигуряване се включват:

- входният език на автоматизираната система,
- форматите на входните и изходните документи,
- класификатори за съкратено и стандартизирано записване на данните,
- рубрикатори за смислово отразяване на информацията и
- речници с различно предназначение.

В автоматизираните библиотечни системи за книгите информацията за обекта /книги/ трябва да се формализира^{хх}. Това се осъществява на практика с помощта на формализиран

^{хх}Тук няма да се спирате на езиковите средства, ориентирани за машината – програмното осигуряване /вътрешно/.

^{хх}Автоматизираните информационни системи се създават като правило за обработка на формализирана информация.

език. Разработката на формализирания език е решаващ фактор за съвместимостта на информационното и лингвистичното осигуряване на системата. Ето защо е необходимо твърдо да се регламентира съставът, съдържанието и формата на представянето на информацията.

По въпроса за автоматизираната библиотечна система за книгите в ЦБ е направено задълбочено изследване и е изработена концепция за структурата и обема на записите.

Чрез формализирания език се определят форматите на входните и изходните документи, класификаторите, речниците и др. Тези форми са езиковите средства, с помощта на които се извършва формализирането на информацията. Те трябва да бъдат съобразени със структурата на входния език, който служи за предмашинно описание, актуализация, търсене, обобщаване, редактиране и извлечение на информацията. Предмашинните документи позволяват точно да се определят информационните потребности, а класификаторите и речниците служат за изработване на правила и инструкции за ползване на входните документи. /9/.

Форматите на входните документи на автоматизираната система за книгите, постъпващи в ЦБ на БАН, ще се изработят в етапа на проектирането на системата, след като се установи структурата на програмното осигуряване. Търсенето на информацията ще се осъществява по формализираното описание и като резултат ще се предоставят както цели описания, така и отделни фрагменти от тях.

За въвеждането, актуализацията и търсенето на форма-

лизираното описание се използват средствата на входния език на системата.

В автоматизираните библиотечни системи, наред с формализирания език, се използват и други специализирани информационно-търсещи езици.

Независимо от голямото разнообразие на информационните езици те могат да се сведат до три типа: синтетични, дескрипторни и класификационни, в зависимост от дълбочината на информационното търсене – пълни текстове, вторични документи /анотации, реферати/ или библиографски описания.

Библиотеките, които са едни от най-древните учреждения имат силни традиции, потвърдени от многогодишна практика в областта на информационнотърсещите езици. В съвременната литература по информатика един голям клас от информационни езици се обединява с понятието библиотечно-библиографски класификации. Това са информационни езици от класификационен тип, които намират широко приложение в библиотечната практика. Основна форма за реализиране на класификационните езици са класификационните схеми. Наименованията на отделните класове са организирани в систематичен ред и срещу всеки термин в класификационната схема има кодово обозначение /индекс/, което служи за кратък символ на термина и отразява логическата структура на класификацията.

Класификационните езици са не само средства за кодиране, но и за идентифициране на обектите. Търсенето се извършва по индексите на класификацията.

Всяка библиотечно-библиографска класификация е "прак-

тическа система, осигуряваща най-удобно и бързо разкриване на литературата по конкретен въпрос./1/. Тогава напълно закономерно е библиотечните класификации да се използват като информационнотърсещи езици и в автоматизираните библиотечни системи. Това изиска, обаче, решаването на следните въпроси:

- формиране на масива на класификацията в паметта на ЕИМ,
- създаване на възможности за актуализация на рубриките на класификацията: въвеждане на нови, изтриване на неактуални и поправка на грешно въведени рубрики,
- отпечатване на пълния обем на класификацията,
- създаване на нови класификации на база на предишни,
- извъртане на различни справки по класификацията.

Класификационните езици се използват обикновено като информационнотърсещи езици в документалните автоматизирани информационни системи. При тези системи търсенето се осъществява по елементите на формализираното описание /в случая по индексите/ и като резултат се получават адресите на документите или части от първоначално въведената информация /т.е. пълно или съкратено библиографско описание/.

Автоматизираната библиотечна система за книгите в ЦБ на БАН има за цел да оптимизира процесите по управление на книгите и да предоставя на ползвателите на системата информация за документите на ниво библиографско описание. Това дава основание да се възприеме традиционният информационнотърсещ език – библиотечно-библиографската класификация.

Съветската библиотечно-библиографска класификация доказва своите предимства в практиката на много библиотеки в ССР, ГДР и България. Като информационнотърсещ език от класификационен тип тя се използва, както в традиционните библиотечни процеси, така и в автоматизираните информационнотърсещи системи. Разработена методологически на основата на марксизма-ленинизма тя отразява съвременното състояние и развитие на науката и техниката и има важно значение за решаването на теоретическите и практическите въпроси, поставени пред социалистическите библиотеки.

Задълбоченото изучаване на съветския опит и творческия подход в работата позволиха на специалистите от Централна библиотека на БАН успешно да внедрат съветската ББК в практиката на академичната библиотечна система. /20/

Придобитият опит в традиционната система е богата база за изследване с цел оптимално съчетаване на постиженията с възможностите на автоматизираните системи.

Изборът на съветската ББК като информационнотърсещ език в автоматизираната система на БАН за управление на библиотечно-библиографските процеси се обосновава с:

- универсалното използване на класификацията за систематизиране на произведенията на печата от всички профили,
- съответствието на съдържанието и структурата на класификацията на съвременното състояние на науката,
- необходимостта от връзка с традиционния справочен апарат,
- пълнотата на средствата за отразяване на информа-

цията, съдържаща се в произведенията на печата,

- възможността за машинна сортуровка на индексите на класификацията,

- логичната постройка на съветската ББК, т.е. обемът на обобщаващите понятия на схемата строго съответствува на тяхното съдържание, което позволява да се създават рубрикатори с различна степен на логическо разширение без загуба на информация. /19/.

Използването на съветската ББК като информационнотърсещ език в автоматизираните библиотечни системи е свързано с решаването на следните проблеми:

1. Оптимизация на научното съдържание на класификацията.
2. Усъвършенстване на процеса на индексиране и
3. Създаване на рубрикатори за получаване на сводна информация, съобразени с обема и съдържанието на базата данни на автоматизираната система.

Докато първият проблем се решава непрекъснато, в процеса на работата с класификацията, вторият и третият изискват предварителна подготовка в следните направления:

- a/. определяне на оптимален брой класификационни признаки, които имат значение за търсенето,
- b/. съставяне на методически указания за съчетаване на класификационните признаки,
- c/. установяване на принципи за изграждане на класификационния индекс, съобразени с машинната обработка и при максимално използване на възможностите на съветската

ББК в това отношение.

Определянето на оптималния брой класификационни признания от таблицата на съветската ББК е сложен и продължителен процес, който изисква задълбочен анализ на структурата на класификационната схема. Целта е да се осигури възможност за най-пълно разкриване на съдържанието на документите, като се използват всички възможни решения, разпръснати в методическите указания и в разгърнатите таблици. По същество, това означава фасетизация на класификацията. На практика фасетизацията води до реализиране на значителен икономически ефект и улеснява процеса на централизирано класифициране на документите. Фасетизацията чувствително съкращава обема на класификационната схема и осигурява стабилност при многоспектралното отразяване на литературата. Като се има предвид структурата на библиотечната система на БАН и технологията на централизираната обработка на библиотечните материали, фасетизацията на класификационната схема на ББК е необходимо условие за резултатното автоматизирано търсене на информацията.

Методиката на съчетаване на класификационните признания за нуждите на традиционното търсене е съобразена с изискванията за изграждане на традиционните библиотечни каталози. Автоматизираните информационнотърсещи системи поставят въпроса за единозначен и синтезиран индекс. В това направление е целесъобразно по-широко да се използват знаците за отразяване на връзката, влиянието и взаимодействието между отделни теми, въпроси и аспекти. Така по-пълно ще се реализират ком-

бинационните възможности на съветската ББК и ще се увеличи броят на релевантните документи при информационното запитване.

Наред с това е необходимо да се извърши известна детализация на отношенията, например: предмет и строежът му, предмет и място, предмет и време, част и цяло, род и вид, вид и индивидуалност и т.н. Детализацията на класификационните езици не е ново решение, свързано с автоматизираните библиотечни системи. Тя съществува в класификациите на Дж. Браун, Блис и Ренгенатан. Таблици на отношенията между предметите са съставени от Ейери, Фарадейн, Перо и др.

Въвеждането на детализацията на отношенията в класификационните схеми води до усъвършенстване на процеса на класифициране на документи, третирани конкретни въпроси и до повишаване на информационните способности на класификационните езици.

Като съставна част на класификационната схема на съветската ББК, таблицата на отношенията е необходимо условие за стабилизиране на структурата на информационнотърсещата система и предпоставка за определяне на единозначен и синтезиран индекс.

Изграждането на таблица на отношенията за съветската ББК ще усъвършенствува методиката на съчетаване на класификационните признания и ще даде възможност за многоспектрално отразяване на съдържанието на документите. Това е предпоставка за ефективното функциониране на автоматизираната информационнотърсеща система.

Усъвършенстването на процеса на индексиране изисква и решаването на въпроса за постигане на еднаквост при вземане на класификационно решение за сродни по съдържание документи. В практиката това може да се постигне чрез създаване на азбучно-предметни указатели към работните таблици за класифициране на литературата.

За нуждите на автоматизираните библиотечни системи на основата на избраната класификационна схема се изграждат рубрикатори за смислово отразяване на обектите и за получаване на информационни издания с различно предназначение. За разлика от индексите на ББК, индексите на рубрикатора представляват система от готови, устойчиви съчетания от знаци, предназначени за машинна организация на данните за печатните произведения. Така например, в автоматизираната система за управление на периодичните издания в Централна библиотека – АСУПИ "БИБЛИО" е изграден рубрикатор на базата на съветската ББК за получаване на своден систематичен каталог на периодичните издания, набавяни в библиотечната мрежа на БАН. Този рубрикатор е съставен на следните принципи:

- съответствие на систематичния ред на рубрикатора на таблиците на съветската ББК,
- равномерно разпределение на масива на периодичните издания по рубриките на ББК,
- дава възможност базата от данни на системата да се използува за получаване на систематичен каталог,
- структурата на рубрикатора позволява периодичното му актуализиране.

Етапите при съставянето и развитието на Рубрикатора на АСУПИ "БИБЛИО" са описани подробно в посочената литература /15/. В резултат на използването на Рубрикатора като продукти от системата са получени два машинни печатни каталога: Своден систематичен каталог на чуждите периодични издания в библиотечните мрежи на БАН и СУ – 1980г. и Своден систематичен каталог на периодичните издания, получавани в библиотечната мрежа на БАН – 1984 г.

На база на опита от използването на съветската ББК като информационнотърсещ език в АСУПИ "БИБЛИО" и особеностите на обекта /книги/ могат да се наблюдат следните основни положения при приложението на класификационната схема в автоматизираната система за управление на процесите, свързани с книгите в Централна библиотека на БАН:

1. Систематизацията на литературата се извършва до последна дробност на 30-томното издание на таблиците на ББК с всички допълнения, поправки и доработки за България.
2. Класифицирането на книгите се извършва съгласно общата и частните методики и съобразно специфичните особености на автоматизираната система и възможностите на системата за управление на базата данни.
3. За изпълнение на информационните функции на системата се създават подходящи езикови средства – Рубрикатори с различна степен на логическо разширение, например: Рубрикатор за своден систематичен каталог, Рубрикатор за нови книги и т.н.
4. При съставянето на Рубрикаторите да има пълна съв-

местимост с Рубрикатора на АСУПИ "БИБЛИО".

5. Във всеки момент от функционирането и развитието на системата Рубрикаторите да отразяват реалния брой на въведените в автоматизираната система документи и тяхното съдържание.

В предмашинния формат за формализирано описание на библиографската информация за книгите е целесъобразно да има 4 полета /елемента/ за попълване на индексите по ББК за всяко заглавие и 2 полета за препратки към други индекси от класификационната схема. Полетата трябва да бъдат с фиксирана дължина, определена чрез статистически методи. На базата на проведените изследвания в традиционния систематичен каталог е определена дължината - 10 знака. Всяко поле, предназначено за запис на индекс по ББК е съставено от отделни елементи, съответстващи на структурата и съдържанието на класификационната схема - план за разположение, общи типови деления, специални типови деления, определители и т.н.

Организацията на данните в машинната памет и програмното осигуряване трябва да дават възможност за обработка както на полетата като цяло, така и на отделни елементи от тях.

Особеното при прилагането на Рубрикаторите като езикови средства на автоматизираната система е това, че те няма да се използват за класициране на литературата, а ще бъдат предназначени единствено за електронно-изчислителната машина. На практика те ще изпълняват ролята на разделители от традиционните систематични каталози и ще указват на ЕИМ признаките за сортиране в зависимост от предназначение-

то на изданietо. Такава организация дава възможност за оперативна актуализация на рубриките с относително по-голяма дробност. Като се има предвид, че при първоначалното създаване на рубрикаторите се предвижда растеж на базата данни и промяната на съдържанието, актуализацията на рубриките-разделители в автоматизираната система за управление на книгите ще се извърши на четири години.

Тази особеност при организацията на езиковите средства не нарушава изискванията и възможностите на потребителите на системата за търсене на информация по максималната дробност на индексите в класификационната схема.

За използването на информационнотърсещия език на автоматизираната система за управление на книгите в Централна библиотека е необходимо да се изработи конкретен инструктивно-методичен зборовник, за да се постигне еднообразие при индексирането на произведенията на печата в процеса на предмашинната подготовка на данните с помощта на класификационната схема. Еднообразните решения при индексирането повишават точността и пълнотата на търсенето и подобряват информационните качества на машинните продукти - печатните библиографски издания.

Наред с индексирането на произведенията на печата по класификационната схема се извършва и предметизация на документите. Като се имат предвид технологията и правилата за съставяне на предметната рубрика, в предмашинния формат са достатъчни две полета за тези елементи. Предметизацията за автоматизираните библиотечни системи се извършива както в

традиционната система.

При изграждането на автоматизираните библиотечни системи от голямо значение е създаването на езикови средства, които осигуряват връзка и съвместимост с други национални или международни автоматизирани библиотечни системи. Изследванията в това направление показват, че наред със съветската ББК в много автоматизирани библиотечни системи като информационнотърсещ език се използува и Универсалната десетична класификация /УДК/.

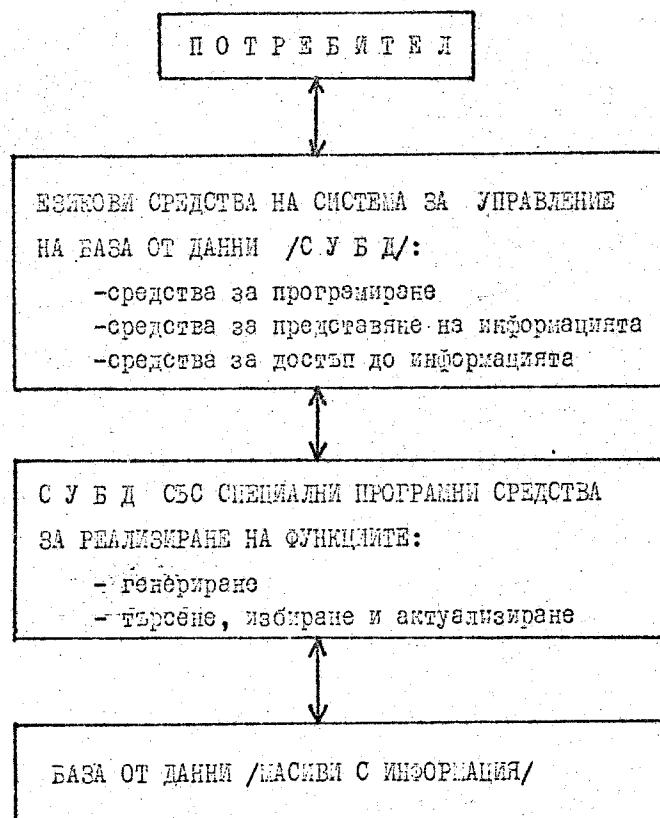
Това дава основание в комплекса от езикови средства на автоматизираната система за управление на процесите, свързани с книгите в Централна библиотека да се предвиди и елемент "индекс по УДК".

Универсалната десетична класификация е информационно-търсещ език от херархичен тип и от гледна точка на машинната обработка притежава качества, аналогични с качествата на съветската ББК. Като се има предвид, че основна съставна част на комплекса от езикови средства на системата е съветската ББК, целесъобразно е да се изработи таблица на съответствията между рубриките на ББК и рубриките на УДК. С това ще се постигне съвместимост на двата информационнотърсещи езика.

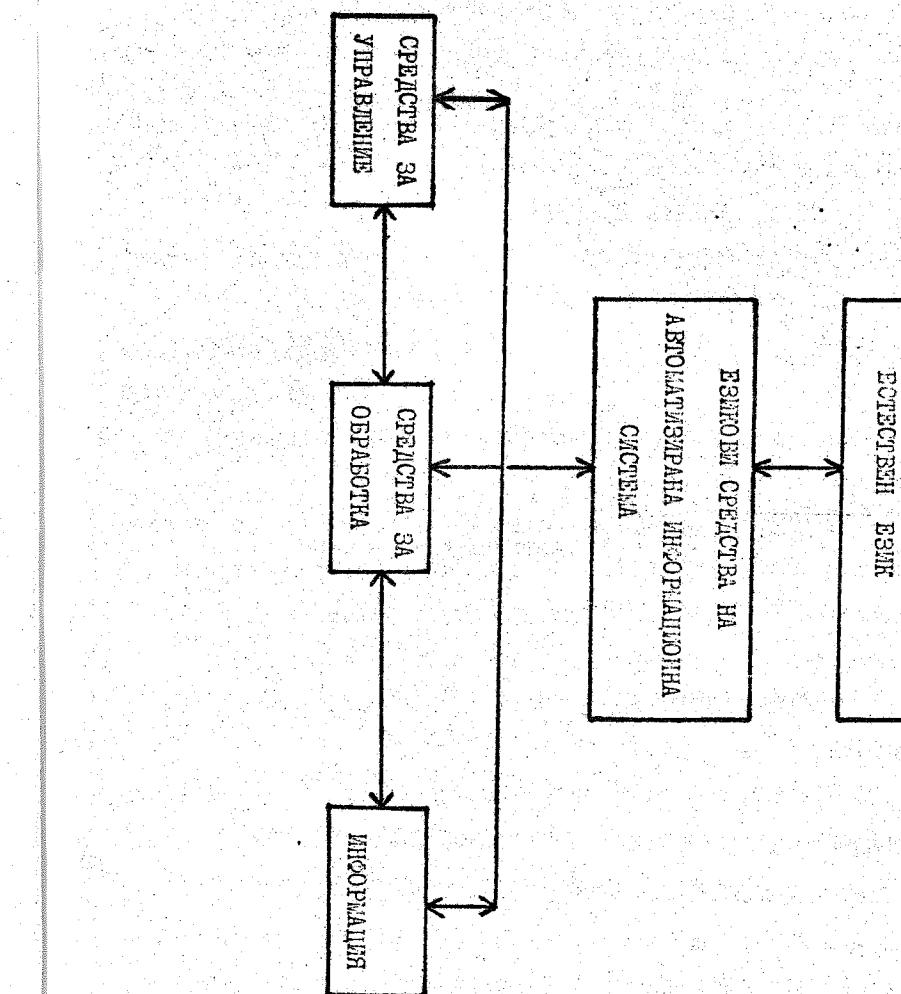
В практиката по изграждане на автоматизирани библиотечни системи съществуват и други информационнотърсещи езици от класификационен тип, утвърдили се като Рубрикатори за систематизиране на литературата. При усъвършенстването на автоматизираната система на БАН е необходимо да се разширят възможностите на лингвистичното осигуряване за съвместимост

с максимален брой други автоматизирани библиотечни и информационни системи. Това създава предпоставки за използване на базите от данни на тези системи и повишава информационната стойност на получаваните продукти.

Използването на класификационните информационнотърсещи езици в автоматизираната система за управление на книгите ще даде възможност за пълно и качествено разкриване на съдържанието на универсалния книжен фонд на академичната библиотечна система. Лингвистичното осигуряване трябва да бъде ориентирано за непосредствено изпълнение на функциите на информационните езици и да отговаря на изискванията за точно представяне на информацията и осигуряване на достъпа до нея.

206

207